

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra veřejné správy



Diplomová práce

POSTAVENÍ ŽENY VE VEŘEJNÉM ŽIVOTĚ

The position of women in public life

Autorka práce: Bc. Markéta KARLÍKOVÁ

Vedoucí diplomové práce: Ing. Bohumila ČABANOVÁ, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Postavení ženy ve veřejném životě“ zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem pro vědeckou práci obvyklým.

V Plzni dne 1. října 2012

Ráda bych na tomto místě chtěla upřímně poděkovat vedoucí mé diplomové práce Ing. Bohumile Čabanové, Ph.D. za čas, který mi věnovala, za velmi cenné rady, připomínky a pomoc, kterou mi poskytla při vypracování diplomové práce. Děkuji také své rodině, zejména mému manželovi Mgr. Bc. Radkovi Karlíkovi za jeho trpělivost a obrovskou podporu během mého studia, babičce za pomoc s dětmi a v neposlední řadě také mým synům, kterým patří spíše omluva za to, že jsem jim, především ve zkouškovém období, nevěnovala tolik času, kolik by si zasloužili.

Děkuji

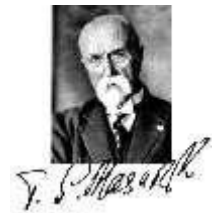
Plzeň, říjen 2012

Bc. Markéta Karlíková

Poselství prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka k Národnímu shromáždění ze dne 22. prosince 1918:

„Jsem šťasten, že vidím ženy v tomto shromáždění. Věřím, že ženy se mají věnovati veřejné činnosti stejně jako mužové.“

» » « «



(Musilová Dana, Z ženského pohledu, 2007)

Obsah:

ÚVOD

1. METODOLOGIE A ZDROJE DAT	1
1.1 Sběr dat a jejich analýza	1
2. VYMEZENÍ DŮLEŽITÝCH POJMŮ A TEORETICKÝCH KONCEPTŮ.....	2
2.1 Diskriminace	2 - 6
2.2 Gender	6 - 7
2.2.1 Gender z pohledu sociologie	8
2.2.1.1 Strukturální funkcionalismus	8 - 9
2.2.1.2 Feministická sociologie genderu	9 - 11
2.3 Rovné příležitosti pro ženy a muže	11 - 12
2.4 Kvóty	12 - 14
2.5 Politická strana	14 - 15
2.6 Volby a volební systémy	15 - 20
3. POSTAVENÍ ŽEN V PRŮBĚHU DĚJIN	21
3.1 Ženy v období paleolitu	21 - 22
3.2. Ženy ve starověku (v Řecku)	22
3.3. Ženy ve středověku	22 - 24
3.4. Ženy v novověku	24 - 25
3.5. Společenské postavení žen v 19. a 20. století	25 - 29
3.6. Vzdělávání žen	29 - 31
3.7. Ženy v současné společnosti	31
4. ŽENSKÁ HNUTÍ, ORGANIZACE A SDRUŽENÍ	32
4.1 Feministické hnutí	32 - 33
4.2 Současné feministické proudy	33 - 34
4.2.1 Generově reformní feministické teorie	34 - 35

4.2.2 Feministické teorie generově motivovaného odporu	35 - 36
4.2.3 Třetí vlna feminismu	36 - 38
4.3 Ženské organizace a skupiny	39
4.3.1 Vliv vstupu České republiky do Evropské unie na ženské organizace	39 - 42
4.4 Organizace podporující práva žen v České republice	42 - 46
5. ČESKÉ ŽENY A JEJICH ZASTOUPENÍ V ROZHODOVACÍCH FUNKCÍCH	47
5.1 Počátky politické kariéry českých žen	48
5.2. Zastoupení žen v české politice	48 - 55
5.3 Bariéry ovlivňující účast žen v politice	55
5.3.1 Institucionální bariéry	55 - 56
5.3.1.1 Volební systém	56
5.3.1.2 Výběr kandidátů v politických stranách	56 - 59
5.3.2 Individuální bariéry	60 - 61
5.3.3 Společenské bariéry – postoje české veřejnosti	61 - 65
5.4 Opatření pro zvýšení politické participace žen	66 - 67
5.4.1 Kvóty	68 - 70
5.4.1.1 Typologie kvót z hlediska zajištění účasti	71
5.4.1.2 Typologie kvót podle prostředku jejich zavedení	71 - 72
5.4.1.3 Uplatnění kvót v České republice	72 - 74
5.4.1.4 Uplatnění kvót v různých zemích	74 - 77
5.4.2 Mentoring	77
5.4.3 Networking, síťování	77 - 78
5.4.4 Podpora účasti žen v politice v rámci politické strany	78 - 80
6. ŽENY V NÁRODNÍCH PARLAMENTECH VYBRANÝCH ZEMÍ	81 - 82
6.1 Ženy v parlamentech severských států	83 - 86
6.2 Ženy v Národní radě Slovenské republiky	86 - 87

6.3. Ženy v německém parlamentu	87 - 88
6.4 Ženy v parlamentu Velké Británie	89 - 90
6.5 Shrnutí	90 - 92
7. ZÁVĚR	93 - 95
RESUME	96 - 97
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	98 - 100
Právní předpisy a dokumenty	100 - 101
Internetové zdroje	101 - 102

ÚVOD

Již ve své bakalářské práci jsem se v jedné kapitole věnovala ženám, které se úspěšně zapojily do veřejného života a prosadily se tak ve světě politiky na nejvyšší úrovni. Ačkoli jsem problematiku „politiků v sukních“ tehdy popisovala jen okrajově, kladla jsem si otázky, na jejichž odpovědi již nebyl prostor, a tak zůstaly nezodpovězeny. Otázky typu proč je tak málo žen zabývajících se vrcholnou politikou? Je jich opravdu málo, pokud ano, existují bariéry, které ženám brání v této činnosti? A proč ženy vůbec vstupují do politiky? Neměli by se jí zabývat jen muži? Chceme my voliči, aby nás ženy zastupovaly?

Cílem diplomové práce je tedy v tématu pokračovat a poukázat na obecný problém podrepräsentace žen ve vrcholné politice se zaměřením na důvody a možnosti nápravy tohoto stavu a pokusit se odpovědět alespoň na některé z výše uvedených otázek. Po zhodnocení stavu v České republice se pokusím získaná data porovnat s některými zeměmi, kde se tento problém nízkého zastoupení žen v politice vyskytoval či stále ještě vyskytuje.

Poměrně nízké zastoupení žen ve veřejných rozhodovacích procesech je stále více předmětem pozornosti a tématem vhodným k diskuzi nejen v České republice, ale i v celosvětovém měřítku, o čemž svědčí mnoho zpracovaných publikací, článků, studií a v neposlední řadě i výzkumů veřejného mínění. V povědomí nejen české společnosti ale stále přetrvává představa, která na prvním místě připisuje ženě roli matky, vychovatelky dětí, hospodyně, strážkyně rodinného krbu. Některé ženy se ale tomu brání a nechtějí, aby jim byly přisuzovány jen tyto role, poněvadž jsou silnými osobnostmi s velkým potenciálem a velice dobře vnímají, že se mohou, stejně jako muži, ve svém životě uplatnit a prosadit i v jiných rolích, jež jsou vně rodinné sféry.

Za jednu z výrazných součástí proměn lidského společenství můžeme bezpochyby pokládat pozoruhodnou proměnu postavení ženy v rodině, v zaměstnání, ve společnosti, tedy ve všech důležitých oblastech jejího života. V jednotlivých historických obdobích byla role ženy a role muže ve společenstvích různá. Zatímco žena byla obdařena schopností rodit mužům potomky, kterým následně zajišťovala jejich výchovu, starala se o bezpečnost a teplo domova, muž se zhostil role živitele rodiny a jeho úkolem bylo obstarávat potravu a chránit společenství, ve kterém žili.

Žena byla po tisíciletí v druhořadém sociálním postavení, společenské zákony i veřejné mínění ji plně podřizovaly muži, byla striktně vyloučena z procesu přetváření a řízení společnosti, vychovávána jen pro roli služebnou, což utvářelo i její povahu. Vzdělání, které je jedním z důležitých předpokladů a nástrojů proměn v životě ženy, bylo zpočátku výsadou poměrně omezené části vládnoucí třídy, pro ženy naprosto nepřístupné. Pro mužskou nadvládu bylo vzdělání ženy nežádoucí a všechna nejmocnější světová náboženství¹ byla nakloněna názoru, že ženy nemusí být vzdělané a prezentovala stejný obraz ženy jako dobré hospodyně a pokorné manželky. Proto také v tomto směru nacházíme v historii jen ojedinělé výjimky v podobě některých příslušnic královských rodin či privilegovaných vzdělaných héter² ve starověku i středověku. Ovšem v současné době se již zapomíná, že možnost přístupu žen ke středoškolskému i vysokoškolskému vzdělání je spojena s mnohaletým bojem žen o rovnoprávné postavení ve společnosti, které je dnes jedním ze základních lidských práv a svobod člověka.

Francouzská revoluce na přelomu 18. a 19. století byla zlomovým okamžikem pro ženy v některých evropských zemích. Ženám ve Francii poskytla jedinečnou příležitost zapojit se do veřejného života. Svými protesty v ulicích, psaním článků do novin, vyzváním k ozbrojenému odporu proti nepřítelům revoluce, aktivitou a agitací, přispívaly k formulování občanských práv. Činily tak naprosto bezprostředně a zřejmě si ani neuvědomovaly, že vstupují do politiky. Hlavní úsilí některých z těchto občanek se zájmem o politiku, které se začaly sdružovat v prvních ženských hnutích, směřovalo k přiznání rovných občanských práv oběma pohlavím, zejména rovného volebního práva. Získání tohoto práva znamená pro ženu vstup do světa politiky – může volit a být volena. Avšak rovné volební právo nezajišťovalo ženám automatický podíl na politické moci, o ten musely ještě tvrdě bojovat.³

Přestože ženy tvořily a stále tvoří polovinu lidstva, politicky orientovaná činnost byla a v některých zemích stále je, v závislosti na typu společenského systému jednotlivých kultur, spojována především s mužskou částí populace. Politická aktivita byla v minulosti pro ženy „*terra prohibita*“, tedy zemí zakázanou. Některé ženy měly sice velký vliv na politiku své doby, ovšem nešlo o představitelky ženské populace zastupující zájmy žen, ale pouze reprezentovaly svůj panovnický rod. Období přelomu 19. a 20. století je považováno některými francouzskými historiky za období „velkého strachu z žen“⁴. Muži se právem obávali ztráty svých privilegií a

¹ Křesťanství, Buddhismus, Hinduismus, Judaismus

² Antická vzdělaná společnost

³ Musilová H.: Z ženského pohledu 1918-1939, ISBN 978-80-8682-931-9

⁴ Vodáková A., Vodáková O. : Rod ženský. Kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme., SLON Praha 2003, ISBN 80-86429-18-0

chtě nechtě museli uvolnit místa ženám v dosud výlučně mužských povoláních, tudíž i některé veřejné funkce spojené s řízením celé společnosti.

Rovné postavení mužů a žen je základním právem, které je deklarováno nejen Všeobecnou deklarací lidských práv z roku 1948, ale mnoha jinými právními předpisy. Formální zákonná rovnost je velice nutná, pochopitelně však sama o sobě nepostačuje. Politická činnost je jednou z oblastí, kde by se rovnost pohlaví, ničím neomezené šance a možnosti měly také projevit. Nicméně reálný obraz je značně odlišný. Nejen česká politická scéna se vyznačuje stále vládou mužů a minimálním počtem žen. Otázkou zůstává, zda se tento pohled vůbec někdy změní.

O problematice ženské reprezentace v oblasti politiky je na našem i zahraničním trhu mnoho publikovaných knih a odborných článků. Samozřejmě jsou i mnohé legislativní dokumenty řešící některé problémy, které se dotýkají tohoto tématu. V tištěné i elektronické podobě byly také zpracovány nejrůznější výsledky studií a výzkumných šetření, které se zaměřují na konkrétní problematiku. Veškerý materiál, který uvádím na konci práce jako seznam použité literatury, byl důležitým zdrojem informací pro vypracování tohoto tématu, při kterém byla využita zejména metoda studia a analýzy dostupných zdrojů a dokumentů a sekundární analýza dat vyhledaných výzkumných prací a statistických dat.

1. Metodologie a zdroje dat

Z pohledu metodologie je práce z větší části kvantitativním výzkumem. Použitými metodami je především studium a analýza obsahu odborné literatury a dalších dokumentů. Dále pak sekundární analýza výsledků výzkumů a studií relevantních pro téma diplomové práce.

V práci vycházím z mnoha zdrojů dat. Mezi použitá oficiální sekundární data, se kterými pracuji, patří především legislativní dokumenty České republiky řešící některé problémy dotýkající se tohoto tématu i dokumenty mezinárodních organizací. Zdrojem dalších použitých sekundárních dat o problematice ženské reprezentace v oblasti politiky je nejen odborná literatura v podobě publikovaných knih, odborných časopisů a článků či odborných prací, ale také, nejrůznější výsledky studií a výzkumných šetření zaměřených na konkrétní problematiku, zpracované v tištěné či elektronické podobě. Dále využívám kvantitativní data zejména Českého statistického úřadu.

1.1 Sběr dat a jejich analýza

Sběr dat a jejich organizace patří mezi časově náročné aktivity. Data oficiálního charakteru, jež využívám a jsou důležitým zdrojem informací pro vypracování zvoleného tématu, jsem shromažďovala během mého celého studia, nejintenzivněji pak od ukončení bakalářského studia v roce 2010. Za účelem vlastního výzkumu jsem množství různorodých dostupných dokumentů a dat analyzovala a využití statistické údaje použila k opětovnému rozboru již shromážděných dat ze studií, které provedli jiní výzkumníci. Doufám, že právě rozmanitost a velké množství využitých dat pozitivně přispějí ke kvalitě mé práce.

2. Vymezení pojmů a teoretických konceptů

V kapitole jsem se zaměřila na vymezení důležitých pojmů a teoretických konceptů. Jedná se zejména o politologické a sociologické pojmy, které s tématem této práce úzce souvisí a s nimiž budu pracovat.

2.1 Diskriminace

Problematiku diskriminace upravují mnohé mezinárodní úmluvy o lidských právech, které byly Českou republikou přijaty (např. Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen - CEDAW, Charta Evropské unie). Zákaz diskriminace je vtělen v ústavním zákoně č. 2/1993 Sb., Listině základních práv a svobod, kde v čl.3 je stanoveno:

„(1) Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.

(2) Každý má právo svobodně rozhodovat o své národnosti. Zakazuje se jakékoli ovlivňování tohoto rozhodování a všechny způsoby nátlaku směřující k odnárodňování.

(3) Nikomu nesmí být způsobena újma na právech pro uplatňování jeho základních práv a svobod.“

Také v čl. 21 Listiny základních práv Evropské unie *„se zakazuje jakákoli diskriminace založená zejména na pohlaví, rase, barvě pleti, etnickém nebo sociálním původu, genetických rysech, jazyku, náboženském vyznání nebo přesvědčení, politických názorech či jakýchkoli jiných názorech, příslušnosti k národnostní menšině, majetku, narození, zdravotním, postižení, věku nebo sexuální orientaci.“*

Díky mnohaletému úsilí odborníků již v současné době existuje sjednocená právní úprava v oblasti diskriminace a je jí zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon). Účelem této zákonné normy bylo sjednotit stávající antidiskriminační úpravu, která byla obsažena v jednotlivých zákonech, do jednotné komplexní úpravy zásad rovného zacházení a zákazu diskriminace v jednotlivých oblastech společenského života. Zákaz diskriminace upravují

i další významné zákony například zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, zákon č. 634/1992 Sb., zákon o ochraně spotřebitele.

Fenomén nediskriminace neboli zásada rovného zacházení je jedním ze základních právních principů, na kterém stojí moderní demokratické státy. Ovšem i v té nejdemokratičtější společnosti nastávají případy, kdy jsou někteří lidé ve stejné situaci nepřiměřeně znevýhodňováni oproti ostatním osobám. Mnozí se nesprávně domnívají, že diskriminace je problémem zejména menšin. Nerovnému zacházení ale může být vystaven každý jedinec, ať už z důvodu věku, pohlaví, sexuální orientace, sociálních důvodů apod. Diskriminační chování je nesprávné a nespravedlivé a pro člověka, kterého se takové jednání bezprostředně týká, to bývá velmi ponižující. Proto je velice důležité, aby společnost uměla dobře rozlišovat, co diskriminací je a co není.

Diskriminace je v zásadě jakákoliv situace, kdy je s určitým člověkem nebo skupinou osob zacházeno odlišně než s jinými lidmi z určitého důvodu (tzv. diskriminační důvod).⁵ Nutno podotknout, že diskriminací není jakýkoli rozdíl v zacházení s druhou osobou, ale pouze takový, který přináší újmu na základě jistého znevýhodnění. Tedy ne každé rozdílné zacházení je diskriminací a tudíž protiprávním jednáním. Za diskriminaci také není považováno *pozitivní opatření*.

Diskriminace osoby nebo skupiny osob se může projevit v nejrůznějších oblastech lidské činnosti⁶, a to na základě *diskriminačních důvodů*, kterými jsou například rasový nebo etnický původ, národnost a státní občanství, pohlaví, věk, sexuální orientace, zdravotní stav, sociální původ, náboženské vyznání.

Rozlišujeme diskriminaci přímou, nepřímou, dále obtěžování, sexuální obtěžování a pronásledování. Za diskriminaci se považuje rovněž i pokyn k diskriminaci a navádění k ní.⁷

⁵ Faltová M., Zunt T.: Malý průvodce diskriminační problematikou, Vydal ICOS Český Krumlov 2008, str. 3

⁶ například v zaměstnání, ve službách (např. odepření přístupu do restaurace z důvodu barvy pleti osoby), bydlení, školství, zdravotnictví apod.

⁷ §2 odst.2 zákona č. 198/2009 Sb., antidiskriminační zákon

Přímá diskriminace

O přímou diskriminaci se jedná, jestliže nastane takové jednání, včetně opomenutí, kdy je, bylo nebo by bylo s jednou osobou zacházeno ve srovnatelné situaci méně výhodným způsobem než s osobou jinou

- z důvodu rasy nebo etnického původu, pohlaví⁸, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženství či víry nebo proto, že je bez vyznání
- z jiného důvodu, zejména jazyka, politického či jiného smýšlení, národnosti, členství nebo činnosti v politických stranách nebo politických hnutích, odborových organizacích a jiných sdruženích, sociálního původu, majetku, rodu, manželského a rodinného stavu nebo povinností k rodině⁹

O přímou diskriminaci se nejedná, pokud je rozdílné zacházení věcně odůvodněno oprávněným účelem a prostředky k jeho dosahování jsou přiměřené a nezbytné.¹⁰

Nepřímá diskriminace

O nepřímou diskriminaci jde v případě takového jednání či opomenutí, kdy na základě zdánlivě neutrálního rozhodnutí, kritéria nebo praxe je z některého z vymezených důvodů určitá osoba znevýhodněna oproti ostatním. Přímá diskriminace je často skrytá a nejedná se o ní, pokud toto rozhodnutí, kritérium nebo praxe je věcně odůvodněno oprávněným účelem a prostředky k jeho dosahování jsou přiměřené a nezbytné.

Při rozhodování o tom, zda konkrétní opatření představuje nepřiměřené zatížení, je třeba vzít v úvahu:

- míru užítku, kterou má osoba se zdravotním postižením z realizace opatření
- finanční únosnost opatření pro fyzickou nebo právnickou osobu, která je má realizovat
- dostupnost finanční a jiné pomoci k realizaci opatření
- způsobilost náhradních opatření uspokojit potřeby osoby se zdravotním postižením.¹¹

„Diskriminace na základě pohlaví představuje nejrůznější formy znevýhodňování žen a mužů, resp. zamezování přístupu ke společenským zdrojům, možnostem a příležitostem na základě

⁸ Za diskriminaci z důvodu pohlaví se považuje i diskriminace z důvodu těhotenství, mateřství nebo otcovství a z důvodu pohlavní identifikace - §2 odst. 4 zákona č. 198/2009 Sb., antidiskriminační zákon

⁹ Fialová E., Spoustová I., Havelková B.: Diskriminace a právo, vydalo Gender Studies, o.p.s. 2007, ISBN 978-80-86520-20-9, str. 5

¹⁰ §2 zákona č. 198/2009 Sb., Antidiskriminační zákon

¹¹ §3 zákona č. 198/2009 Sb., Antidiskriminační zákon

pohlaví bez přihlídnutí k individuálním schopnostem a osobnostnímu potenciálu. Objevuje se ve všech sférách a oblastech lidské činnosti — ekonomické, právní, rodinné, kulturní atd. Typickou formou přímé diskriminace na základě pohlaví je znevýhodňování žen při zaměstnávání, otevřené ponižování a znevažování žen na pracovišti či v rodině. Formy nepřímé diskriminace jsou obtížněji odhalitelné a dokazatelné. Rozumí se tím situace, kdy zákon, politika nebo praxe se jeví jako neutrální, ale ve výsledku mají negativní dopad na jedno nebo druhé pohlaví. Pojem diskriminace na základě pohlaví je v zásadě totožný s pojmem diskriminace na základě genderu, bez ohledu na významové odlišnosti kategorií gender a pohlaví.“¹²

Diskriminace na základě příslušnosti k ženskému pohlaví se obecně dotýká všech žen, i když se konkrétní případ bezprostředně týká pouze některých. Diskriminaci v mnoha případech nemůžeme přičítat jen jednotlivým aktérům, poněvadž k jejím spouštěčům patří rovněž zažitě jazykové vzorce a tradované mravy. Zděděné kulturní praktiky jsou neseny jak muži, tak i ženami a tudíž také ženy se podílejí na vytváření podmínek pro znevýhodňování žen. Neexistence „holé“ diskriminace¹³, ale naopak rozmanité formy znevýhodnění vyplývá i z faktu, že z mezinárodního pohledu platí pro nemalou část žen, že jsou znevýhodňovány nejen na základě příslušnosti k ženskému pohlaví, ale také v rámci (post)koloniálních podmínek, třídních protikladů, etnocentricky a rasisticky ražených struktur apod. Pojem diskriminace v sobě skrývá celou řadu rozdílných mechanismů útlaku. Pro vytváření konkrétních programů emancipační politiky je nutné v první řadě přesné určení, o které z těchto mechanismů se v daném případě jedná. Podle Iris Marion Young (in Nagl – Docekal, 2007) nelze zůstat jen u zjištění, že určité skupiny jsou znevýhodňovány, ale také faktu, že na jedné straně jsou často členové různých skupin postihovány stále jedním druhem znevýhodnění, zatímco členové jedné a téže skupiny podléhají různým mechanismům. Young v této souvislosti rozlišuje „*Five Faces of Oppression*“ (pět forem útisku) jimiž jsou vykořisťování, marginalizace, bezmoc, kulturní imperialismus a násilí.¹⁴ Pokud jde o ženy jsou podle Young vystaveny všem těmto formám útisku.¹⁵ Stále ještě je řada žen, na rozdíl od mužů, nucena volit mezi profesní kariérou a rodinou a stále je výrazně

¹² <http://gender.webnode.cz/products/diskriminace-na-zaklade-pohlavi/>, 30.3.2012, 21:37hod.

¹³ Nagl-Docekal H.: *Feministická filozofie; výsledky, problémy, perspektivy*, vydalo nakladatelství SLON, Praha 2007, ISBN 978-80-86429-68-7, str. 257

¹⁴ Nagl-Docekal H.: *Feministická filozofie; výsledky, problémy, perspektivy*, vydalo nakladatelství SLON, Praha 2007, ISBN 978-80-86429-68-7, str. 259

¹⁵ Nagl-Docekal H.: *Feministická filozofie; výsledky, problémy, perspektivy*, vydalo nakladatelství SLON, Praha 2007, ISBN 978-80-86429-68-7, str. 260

poddimenzováno zastoupení žen v politice na všech úrovních a je nutné k těmto problémům přistupovat ve více rovinách:

- je nutná osvěta a vzdělávací činnost, jestliže chceme odstranit předsudky
- z hlediska možností státu je třeba si uvědomit skutečnost, že tato omezení přetrvávají i v zemích, ve kterých jsou ženy již dlouho *de iure* zrovnoprávněny s muži a ukazuje se, že formální zrovnoprávnění samo o sobě nepostačuje a je tedy zapotřebí zákonných opatření k cílené podpoře žen¹⁶

V souvislosti s diskriminací jsem zde zmínila i termín *pozitivní opatření (pozitivní akce)*, které se mohou zavádět v různých oblastech (nejen na podporu postavení žen v politice, ale například i na trhu práce) pro zajištění rovného zacházení. Média, politici i političky používají ale v této souvislosti i jiný termín, a to „*pozitivní diskriminace*“, který může znít jako negativní. Pozitivní opatření je rozdílné zacházení, ovšem za účelem odstranění důsledků diskriminace, předcházení nebo vyrovnání nevýhod vyplývajících z příslušnosti osoby ke skupině vymezené některým z diskriminačních důvodů, který je uveden v zákoně.¹⁷

2.2 Gender

Lidé se definují mnoha způsoby a tím nejzákladnějším je podání informace „jsem žena“ nebo „jsem muž“. Tím se okolí prozrazuje nejen vymezení z hlediska pohlaví, ale vyvolává i představu určitého souboru osobních vlastností a vzorců chování, které se k nim vztahují. Lidské pohlaví slouží jako základ, na kterém si lidé konstruují společenskou kategorii genderu. Genderem v politice se po dlouhá léta nikdo nezabýval. Zvrat nastal až po přijetí *Platform for action* (Platforma pro akci) z Pekingu (1995).

V anglosaské sociologii se výraz *gender* používá více než 20 let a do českého povědomí tento pojem sice stále více proniká, ovšem co je jeho obsahem, není pro mnohé příliš jasné. Mohlo by se zdát, že gender je zaměnitelný s termínem *pohlaví*, které je chápáno výhradně v biologickém smyslu. Zatímco tímto slovem označujeme biologicky podmíněné, tedy neodstranitelné rozdíly mezi ženami a muži, jimiž jsou biologické vlastnosti odlišující lidské bytosti jako ženy a muže,

¹⁶ Nagl-Docekal H.: *Feministická filozofie; výsledky, problémy, perspektivy*, vydalo nakladatelství SLON, Praha 2007, ISBN 978-80-86429-68-7, str. 262

¹⁷ Fialová E., Spoustová I., Havelková B.: *Diskriminace a právo*, vydalo Gender Studies, o.p.s. 2007, ISBN 978-80-86520-20-9

zejména odlišnosti týkající se pohlavních orgánů a reprodukce, pojmem gender označujeme sociální a kulturní charakteristiky a modely přiřazované biologickému pohlaví mužů či žen a odkazuje na sociální rozdíly mezi osobami mužského a ženského pohlaví. Gender je tedy sociální konstrukt, obvykle se opírající o stereotypy femininního a maskulinního chování.¹⁸ Stereotyp je označení, které zjednodušuje souhrnný popis nějaké společenské skupiny a může být pozitivního či negativního charakteru. **Genderové stereotypy** jsou tedy zjednodušující popisy a představy o tom, jaký má být maskulinní muž či femininní žena a jak se mají chovat. Předpokládá se, že charakteristiky, které tvoří genderový stereotyp, sdílejí všichni příslušníci daného pohlaví. Mnozí lidé, ať již jsou to muži či ženy, se těmito stereotypním vzorcům vymykají a často jsou takoví jednotlivci označováni jako deviantní, zkažení či abnormální a podle toho se s nimi také nakládá. Podobné rozlišování se také odehrává i na strukturální úrovni společnosti, ve které žijeme, neboť daná očekávání jsou hluboce zakořeněna ve společenských institucích – vzdělávací systém, rodina, politický systém, náboženství apod. Tyto tzv. **pohlavně-genderové systémy** společnosti se v jednotlivých historických obdobích a kulturách liší, nicméně, v každém z nich lze objevit tři základní vzájemně provázané prvky:

- sociální konstrukci genderových kategorií na základě biologického pohlaví
- dělbu práce na základě pohlaví
- společenskou regulaci sexuality¹⁹

Pohlavně-genderový systém funguje jako *systém společenské stratifikace* a má hluboký dopad na život mužů a žen. Každá společnost připisuje svým členům určité vlastnosti, způsoby chování a vzorce v závislosti na jejich pohlaví. Zatímco ženy jsou například všeobecně vnímané jako osoby citlivé, empatické, poddajné, pořádkumilovné, starající se o rodinu apod., mužům je stereotypně přisuzováno finanční zabezpečení rodiny, síla, agresivita, soutěživost a také to, že nikdy nepláčou. Zevšeobecňování vlastností mužů a žen může vést k diskriminaci těch, kdo svým chováním vybočují z daného stereotypu.²⁰

¹⁸ Heywood A.: Politologie 3. vydání, vyd. a nakladatelství Aleš Čeněk 2007, ISBN 978-80-7380-115-1, str. 239

¹⁹ Renzetti C.M, Curran D.J.: Ženy, muži a společnost, UK v Praze, naklad. Karolinum 2003, ISBN 80-246-0525-2, str. 21

²⁰ Renzetti C.M, Curran D.J.: Ženy, muži a společnost, UK v Praze, naklad. Karolinum 2003, ISBN 80-246-0525-2, str. 20-21

2.2.1 Gender z pohledu sociologie

Sociologie je multiparadigmatická věda, jelikož je tvořena řadou nejrozličnějších paradigmat²¹, což je důvodem toho, že různí sociologové odlišně zkoumají a vysvětlují jeden a týž společenský jev. Náhled na gender z pohledu sociologie se tedy různí. V dějinách sociologie představoval v období 40. až 60. let dominantní paradigma strukturální funkcionalismus, jehož perspektiva významně ovlivnila výzkum v oblasti genderu. Později se objevila celá řada nových paradigmat a zvláštní význam pro sociologické zkoumání genderu měl vznik feministického paradigmatu.

2.2.1.1 Strukturální funkcionalismus

Paradigma strukturálního funkcionalismu představuje společnost jako stabilní, uspořádaný systém a její členové ve své většině sdílejí určitý soubor hodnot, přesvědčení a očekávání, tedy jistý *společenský konsensus*. Sociální systém se skládá z navzájem provázaných částí, které svým celkovým působením udržují společnost v rovnováze. Na udržení společenského řádu jako celku se nějak podílejí všechny části struktury společnosti a jestliže má nastat společenská změna, musí probíhat evolučně, poněvadž pouhá změna jedné nebo více částí v takto vzájemně provázaném systému by znamenala jediné dysfunkci. Zastánci a zastánkyně strukturálního funkcionalismu vychází z faktu, že muži a ženy mají rozdílnou tělesnou konstituci a za zvláště významné považují to, že muži jsou větší a silnější a ženy mají schopnost rodit a kojit děti. Tím, že se od sebe muži a ženy biologicky odlišují, vedlo ke vzniku odlišných *genderových rolí*, jež vznikly již od počátku lidských dějin, byly adaptačně účinné a podporovaly přežití lidského druhu jako celku. Teorie funkcionalistů o evolučním původu a vývoji genderových rolí je známá jako *teorie člověka-lovce*. Tuto tezi však autoři (Renzetti C.M, Curran D.J.) zpochybňují a upozorňují na existenci alternativní interpretace archeologického materiálu. Funkcionalisté poukazují na fakt, že genderová role žen byla v dějinách lidstva vymezována a jejich reprodukční schopností přímo diktována jako role domácí. Jestliže ženy rodí děti, kojí je, pak jsou to ony, kdo se věnuje jejich péči a výchově. A pokud jsou doma s dětmi, je přirozené, že se zhostí i ostatních domácích úkolů. Do role živitele a ochránce rodiny jsou zase předurčeni muži vzhledem k jejich biologické stavbě těla. Muži a ženy tvoří přirozený protiklad a jejich role se tedy vzájemně doplňují. Podle předního teoretika funkcionalismu Parsona (in Renzetti, Curran

²¹ Paradigma je určitý model myšlení usměrňující vědce při výběru problému hodných zkoumání, metod, jimiž je třeba je zkoumat, a vysvětlení dosažených výsledků

2003) „*spočívá základní vysvětlení dělby rolí mezi biologickými pohlavími ve skutečnosti, že porod a kojení dětí vytváří základ pro silnou vazbu mezi matkou a malým dítětem; ta sama pak vytváří základ pro to, aby se muž, který je těchto rolí zproštěn, soustředil na alternativní činnost – tedy na zajištění živobytí.*“²² Funkcionalisté tedy sdílejí takový názor, že specializace ženy na práci v domácnosti je funkční. Ženy v nejrůznějších směrech udržují společnost v chodu, tzn., že rodí nové členy společnosti, vzdělávají je a vychovávají k přijetí konsensuálních hodnot a norem společnosti a poskytují dětem i mužům citovou oporu a výživu. Někteří funkcionalisté hovoří o tradičních ženských činnostech jako o povinnostech, čímž snižují jejich hodnotu, a muži jsou podle nich v roli odpovědných vůdců svých rodin. Popisování genderových rozdílů jako přirozených přináší závažný důsledek v tom smyslu, že tento postoj funkcionalistů byl často zneužíván k ospravedlnění nerovnosti a diskriminace na základě pohlaví. Je možné, že biologické faktory hrají, u mnoha rozdílů, jež jsou pozorovatelné v duševních vlastnostech a chování mužů a žen, určitou roli, to ovšem nevypovídá nic o nadřazenosti jednoho pohlaví nad druhým. Podle funkcionalistů jsou genderové role přirozené a tedy produktem přírody a jakákoliv společenská snaha o jejich změnu jsou v lepším případě marné, v tom horším mohou celou společnost poškodit.²³

Na základě společenských změn²⁴ v 60. letech 20. století došlo v sociologii k paradigmatické revoluci. Společenský konsensus byl odmítnut a do středu pozornosti sociologie se tak dostalo téma procesu vytváření a udržování mocenských vztahů vládnoucí ideologií. V této souvislosti se ke slovu dostala i feministická sociologie genderu.

2.2.1.2 Feministická sociologie genderu

Feministické paradigma uznává, že při procesu osvojování genderu je důležitá jak role biologické predispozice tak i učení a zároveň zdůrazňuje, že není možné vymezení přesného rozsahu biologického vlivu, poněvadž proces osvojování genderu začíná prakticky ihned po narození. Rovněž také zdůrazňuje komplexní provázanost biologických a kulturních faktorů. Feministické hledisko tedy vychází z předpokladu, že gender je spíše společenským výtvoem než biologickou daností. Gender je z tohoto pohledu souborem společenských očekávání

²² Renzetti C.M, Curran D.J.: Ženy, muži a společnost, UK v Praze, naklad. Karolinum 2003, ISBN 80-246-0525-2, str. 24

²³ Renzetti C.M, Curran D.J.: Ženy, muži a společnost, UK v Praze, naklad. Karolinum 2003, ISBN 80-246-0525-2, str. 23-27

²⁴ vznik hnutí za emancipaci žen, afroamerické hnutí za občanská práva apod.

reprodukuje a přenáší se sociálním učením a poté je součástí naší osobnosti. Feministické paradigma výrazně upozorňuje na *sexismus* tradiční sociologie, který měl na povahu sociologického zkoumání trojí dopad:

- většinu sociologických výzkumů prováděli muži na mužích a následné zjištění zobecňovali na celou populaci
- gender byl považován za významnou analytickou kategorii pouze v rámci sociologie manželství, zatímco v sociologii práce, práva či institucích byl ignorován
- jestliže už někde byly studovány ženy, pak byly jejich postoje hodnoceny z hlediska mužských kritérií normality a správnosti.²⁵

Naproti tomu zastánci feministického bádání zahrnují gender jako jednu z klíčových kategorií do veškerého zkoumání, poněvadž porozumění genderovým vztahům považují za předpoklad, který je nezbytný pro porozumění ostatním společenským vztahům a problémům. Feminističtí badatelé usilují o dosažení holistického pohledu, ze svého zkoumání nevyklučují mužskou zkušenost a mužská hlediska, ale trvají na zahrnutí i ženské zkušenosti a ženského hlediska. Vůči subjektům svého zkoumání zaujímají empatický postoj, mnohdy využívají vstřícnějších výzkumných metod umožňujících zkoumaným volně se vyjadřovat. Často dochází ze strany tradičních sociologů k obviňování ze subjektivismu, k čemuž se ale feminističtí sociologové vědomě hlásí, jelikož povahu sociologického zkoumání chápou jako dualistickou - zahrnující jak objektivní tak i subjektivní rozměr. Feminismus vyzývá vědecké pracovníky, aby se otevřeně hlásili ke svým předpokladům, přesvědčením a sympatiím, přiznali svou osobní zaujatost a zároveň aby při své práci dodržovali vědecká kritéria výzkumu. V centru pozornosti feministické sociologie stojí otázka důsledků genderové nerovnosti, tedy jak konkrétní společenské konstrukce genderu ovlivňují životy mužů a žen. Mnoho lidí se nesprávně domnívá, že feminismus řeší pouze „ženské problémy“. Z historického hlediska se primární zájem feminismu pochopitelně soustředil na zkoumání postavení žen ve společnosti, neboť ženy a jejich zkušenost byly vědou dlouho popírány a zlehčovány. Feminističtí badatelé a badatelky však nenechali bez povšimnutí sociální konstrukci maskulinity a uznávají také, že důsledky sexismu mohou být velmi vážné a dalekosáhlé v různých společnostech relevantních pro ženy i muže, přičemž

²⁵ Renzetti C.M, Curran D.J.: Ženy, muži a společnost, UK v Praze, naklad. Karolinum 2003, ISBN 80-246-0525-2, str. 31

zdůrazňují, že dopady genderové diskriminace mohou být znásobeny ještě jinými typy diskriminace. Pro sociology a socioložky zabývající se feminismem je charakteristické, že jsou přímo zastánci společenské změny, jelikož na základě svých poznatků se snaží najít účinné prostředky k tomu, aby byly vymýceny genderové nerovnosti a odstraněny škodlivé a destruktivní aspekty genderových konstrukcí. Je třeba, aby si lidé uvědomili, že jejich problémy nejsou jejich osobní, nýbrž se s těmito problémy potýkají bez svého přičinění, neboť chyba je na straně společnosti, i ostatní lidé jim podobní. Takové ustavení skupinového vědomí pak umožňuje i kolektivní akci s cílem prosadit strukturální změnu. Může tak vzniknout i sociální hnutí²⁶, tedy organizovaná skupina osob, které usilují o realizaci konkrétního politického cíle prostřednictvím kolektivní akce.²⁷

2.3 Rovné příležitosti pro ženy a muže

Rovné zacházení s muži a ženami je předpokladem úspěchu každé moderní společnosti. Jak vyplývá z ustanovení §2 zákona č. 198/2009 Sb., antidiskriminační zákon, „*právem rovného zacházení se rozumí právo nebýt diskriminován z důvodů, které stanoví zákon.*“ Zajišťování rovného zacházení je pak přijetí takových opatření, která jsou podmínkou k tomu, aby ochrana před diskriminací byla účinná a bylo je možno požadovat, s ohledem k dobrým mravům a vzhledem k okolnostem a osobním poměrům, po tom, kdo má povinnost zajišťovat rovné zacházení. Za zajišťování rovného zacházení žen a mužů je také považováno zajišťování **rovných příležitostí**.²⁸

Rovné příležitosti pro ženy a muže jsou „*požadavkem rovných výchozích podmínek pro účast žen a mužů na ekonomickém, politickém a sociálním životě. Rovné příležitosti znamenají odstranění viditelných i neviditelných překážek na základě pohlaví. Patří sem např. zajištění rovných příležitostí na trhu práce, vytváření podmínek pro sladování pracovního a rodinného života, aktivity proti násilí na ženách, podpora účasti žen v rozhodovacích procesech, odstraňování genderových stereotypů ve vzdělávání, otázka reprodukčních práv apod.*“²⁹

²⁶ Například feministické či ženské hnutí

²⁷ Renzetti C.M, Curran D.J.: Ženy, muži a společnost, UK v Praze, naklad. Karolinum 2003, ISBN 80-246-0525-2, str. 30-35

²⁸ Fialová E., Spoustová I., Havelková B.: Diskriminace a právo, vydalo Gender Studies, o.p.s. 2007, ISBN 978-80-86520-20-9, str. 6

²⁹ http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/gender_pojmy, 3.2.2012, 20:42hod.

Podle Petry Rakušanové (2006) patří rovné příležitosti mezi tzv. strategie genderové rovnosti, což je pojem používaný pro různé pozitivní akce, kterými lze řešit nízké zastoupení žen v politických funkcích. Jedná se o implementaci aktivních opatření vedoucí k vyššímu zastoupení žen v politických funkcích a jsou jimi například různé výcvikové aktivity, financování politických aktivit žen, zvyšování obecného povědomí, financování nebo spolufinancování nákladů na předvolební kampaň, trénink komunikačních schopností žen – kandidátek, financování péče o děti apod.³⁰

Zásadní význam při prosazování rovných příležitostí žen a mužů v České republice mají neziskové organizace, jež se podílí na vyhledávání nových témat důležitých jak pro ČR tak i pro EU a zásadním způsobem přispívají při navrhování způsobů řešení problémů, které souvisí s genderovými nerovnostmi v naší společnosti. Některé neziskové organizace se zabývají problematikou nízkého zastoupení žen v politických funkcích a ve spolupráci s politickými stranami respektive jejich členy a členkami se snaží najít účinné opatření pro zvyšování počtu žen v politice. Některé politické strany mají svá vnitřní závazná pravidla pro uplatňování rovných příležitostí a proti diskriminaci. Strana, která usiluje o vyšší zastoupení žen, by měla mít vytvořenou dlouhodobou strategii nebo program rovného zastoupení žen a mužů. Vytvořená strategie pak například určí, které z možných nástrojů vedoucích k vyššímu zastoupení žen v politice bude strana využívat a jakým způsobem. V některých parlamentních, ale i ostatních stranách (např. KDU – ČSL, Strana zelených) jsou političky, které se sice tématu rovných příležitostí věnují, ale je pro ně velmi obtížné tuto problematiku prosadit.³¹

2.4 Kvóty

„Jedná se o opatření s cílem napravit předcházející nerovnost obvykle ve vztahu k rozhodovacím pozicím nebo k přístupu ke školení či zaměstnání, které definuje určitý podíl míst pro určitou skupinu. Jedná se o jednu z forem afirmativních respektive pozitivních opatření. (např. některé politické strany v zemích Evropské unie uplatňují kvóty na kandidátních listinách tzv. zipovým systémem, tzn. že se na nich střídá vždy žena a muž. Na jiných kandidátkách může být 40 % žen, 40 % mužů a zbytek ponechán "volné soutěži").“³²

³⁰ Rakušanová P.: Česká politika, Ženy v labyrintu mužů?, vydalo Fórum 50% 2006, ISBN 80-239-7438-6, str. 14

³¹ Kol. autorek, Publikace Gender a demokracie 1989-2009, vydalo Gender Studies, o.p.s.2009, ISBN 80-86520-64-1

³² Foltysová M., Pavlík M., Simerská L.: Rozpočtování z hlediska rovnosti žen a mužů, Min. fin. a MPSV, Praha 2004, str. 63

V politickém životě vyvolaly kvóty často prudké debaty, na něž a na skutečný proces rozhodování byly spíše zaměřeny dosavadní výzkumy kvót. Na základě těchto polemik jsou také vedeny současné výzkumy s důrazem na velmi často zanedbávané hledisko problémové realizace kvót a na výsledky a dopad zavedení kvót. Ze studií jednotlivých zemí vyplývá, že např. rozhodnutí politických stran zavést požadavek minimálně 30 % zastoupení pro ženy a pro muže na kandidátních listinách, neznamená automatické splnění požadavku kvót, tedy obsazení 30% křesel ženami. A právě z porovnávání použití kvót v podobných a rozdílných politických systémech je možné podat vysvětlení o tom, jestli vůbec a pokud ano, za jakých podmínek můžeme považovat zavedení kvót za rovné politické měřítko přispívající k dosažení politické rovnocennosti žen. Kvóty představují kontroverzní opatření a debaty o nich jsou stále ještě mnohdy zmatené a jsou srozumitelné pouze tehdy, jestliže jsou skryté předpoklady, které se týkají žen a jejich pozic, podrobně prozkoumány. To umožňuje pochopit, proč pro některé jsou kvóty považovány za *diskriminaci a porušení principu spravedlnosti*, pro druhé zase představují *kompensaci strukturálních bariér bránící zdravé soutěži*. Zavedení kvót je obecně považováno za účinné a systémově nejméně nákladné pozitivní opatření vedoucí k dosažení rovnosti, na druhou stranu je tato myšlenka často v konfliktu s převládajícím projevem spravedlnosti a schopnosti a myšlenkou individualismu.³³

Kvóty procentuálně stanovují, kolik míst v parlamentním shromáždění, vládě, stranických orgánech či na kandidátní listině náleží ženám a kolik mužům. Hlavním cílem kvótního systému je získat ženy do politických pozic a zajistit, aby ženy tvořily minimálně 30% hranici zastoupení. Tato hranice je obecně považována za kritické minimum, poněvadž jen nad tímto minimem je určitá skupina schopna účinně prosazovat své zájmy. Kvótní systémy mohou být stanovené přímo **v ústavě**, dané **zákonem** (např. volební zákon) nebo **dobrovolné**, které jsou nejčastější a jsou využívány politickými stranami.

Existuje několik variant kvót, a to **jednoduché** – určují spodní hranici (zpravidla 30% či 40%); **genderově neutrální** – určující maximální a zároveň minimální hranici pro kterékoli pohlaví (nejméně 40%, nejvýše 60%); **dvojitě** – což jsou doplňkem jednoduchých kvót (např. 30% kandidátek nesmí být umístěno na nevolitelných místech na kandidátní listině).

V některých státech jsou kvóty užívány jen jako dočasné opatření, tedy jsou využívány jen po dobu, než budou odstraněny bariéry pro vstup žen do politiky. Dočasnost tohoto opatření je

³³ Dalherup D.: Kvóty – skok k rovnosti?, dostupné na www.idea.net, naposledy navštíveno 8.9.2012, 19:17hod.

předpokladem i CEDAW, ovšem ve skutečnosti většina zemí s kvótami jejich používání neomezila.³⁴ Kvóty jsou využívány v mnoha zemích světa a počet zemí, které toto pozitivní opatření umožňující vyšší zastupitelnost žen v politice, stále narůstá.

2.5 Politická strana

Politické strany jsou hlavním a velice důležitým aktérem při prosazování žen v politice. Jak ukazují výzkumy, právě politické strany jsou největší bariérou účasti žen v rozhodovacích funkcích. Slovo strana (něm. die Partei, angl. Party) pochází z latinského *pars*³⁵ a označuje určitou část nebo díl celku. Politická strana je vyjádřením organizované reprezentace dílčích zájmů. Ve společnosti připouštějící existenci těchto zájmů jako přirozené součásti své existence jsou některé politické strany reprezentanty veřejného zájmu. Politické strany se do současné podoby vyvíjely poměrně dlouhou dobu. V počátcích svého vzniku (v období 12. – 13. století) se jednalo spíše o frakce, které vznikly v rámci úzkého okruhu lidí, jež byli vybaveni politickými právy. V období průmyslové revoluce se začaly přeměňovat v moderní politické strany a byly spojovány s postupným zvyšováním úlohy parlamentu a s rozšiřováním volebního práva. V politologii neexistuje jednotná definice pojmu politické strany. Na tento fenomén je nazíráno z různých úhlů pohledu:

Thomas Hodgkin (in Klíma 1998) například za strany označuje „*všechny politické organizace, které samy sebe pojímají jako strany, a které jsou takto i všeobecně přijímány*“³⁶.

Fred Riggs (tamtéž) považuje za strany „*všechny organizace, které nominují kandidáty pro parlamentní volby*“³⁷.

Sigmund Neumann (tamtéž) definuje strany jako „*organizace v podobě aktivních skupin ve společnosti, které soutěží o veřejnou podporu s jinou skupinou či skupinami zastávajícími odlišné názory*“³⁸.

³⁴Více žen do politiky? Samozřejmě! Ale jak?, vydalo Fórum 50%, dostupné na WWW http://www.padesatprocent.cz/docs/FORUM50p_vice_zen_do_politiky.pdf, naposledy navštíveno 8.9.2012, 20:33hod.

³⁵ Prorok V., Lisa A.: Politologie, vydavatelství Aleš Čeněk 2003, ISBN 80-86473-31-7, str. 165

³⁶ Klíma M.: Volby a politické strany v moderních demokraciích, Praha 1998, ISBN 80-86031-13-6, str. 14

³⁷ tamtéž

³⁸ Klíma M.: Volby a politické strany v moderních demokraciích, Praha 1998, ISBN 80-86031-13-6, str. 15

Klíma uvádí i obsáhlejší definici: „*Politické strany jsou organizovaná a dobrovolná sdružení většího počtu osob, která se snaží vzájemnou konkurencí ve volbách získat politickou moc, převzít politickou odpovědnost a prosadit svoji politickou vůli. Demokratická strana však při snahách o dosažení těchto cílů respektuje určitá pravidla, ústavní vymezení, práva ostatních stran a užívá nikoliv násilných, ale přesvědčovacích postupů.*“³⁹

Podstatnými charakteristikami, kterými se politické strany odlišují od nestranických organizací jsou:

- ✚ úsilí o politickou moc
- ✚ obsazení významných rozhodovacích postů v zastupitelských a výkonných orgánech prostřednictvím voleb
- ✚ program koncipovaný na základě určité ideologie
- ✚ dobrovolné sdružení lidí stejného názoru na priority politického vývoje⁴⁰

2.6 Volby a volební systémy

Volby se v důsledku posilování zastupitelské demokracie a rozšiřování volebního práva postupem doby staly v moderních demokraciích jedním z nejdůležitějších prostředků pro uplatňování suverenity lidu.

Současné volební právo je definováno jako:

- ✚ **všeobecné** - všeobecnost je spatřována v přiznání volebního práva všem dospělým bez rozdílu
- ✚ **rovné** - zásada rovnosti hlasu, každý hlasující člověk má jeden hlas
- ✚ **přímé** - lidé svým hlasem přímo spolurozhodují o obsazení dané politické funkce
- ✚ **tajné** - volba není veřejná⁴¹

³⁹ tamtéž

⁴⁰ Klíma M.: Volby a politické strany v moderních demokraciích, Praha 1998, ISBN 80-86031-13-6

⁴¹ Prorok V., Lisa A.: Politologie, vydavatelství Aleš Čeněk 2003, ISBN 80-86473-31-7

Vývoj volebního práva byl ale poměrně zdlouhavý. V období monarchií či vznikajících konstitučních monarchií bylo volební právo převážně pojeno s příslušností k určitému společenskému stavu, ale s postupným prosazováním koncepce suverenity lidu a vznikem nových forem⁴² uspořádání státu, volební právo postupně získávaly i jiné sociální skupiny, i když jeho přiznání bylo zprvu vázáno na tzv. volební censy⁴³. Volební proces také ovlivňovala existence nerovnosti hlasů spočívající v tom, že pro získání jednoho mandátu bylo v různých sociálních skupinách zapotřebí různého počtu hlasů. O všeobecném volebním právu můžeme hovořit až od konce minulého století, tedy od doby, kdy volební právo bylo přiznáno i ženám. V nynějších demokratických státech je volební právo omezeno a podmíněno státním občanstvím, věkem, způsobilostí k právním úkonům a naplněním podmínky ztráty volebního práva např. výkon trestu.⁴⁴

Jednotlivé země mají různá pravidla pro volby z důvodu odlišných volebních systémů. „Volební systémy představují souhrn pravidel vymezujících princip, podle něhož proběhnou volby“⁴⁵. V dnešní době se nejčastěji používá **většinový systém** a **systém poměrného zastoupení**, nebo **jejich kombinace**.

Většinový systém je založen na principu jednomandátových volebních obvodů, což znamená, že mandát poslance získá ten kandidát, který obdržel většinu hlasů a ten jako jediný reprezentuje daný obvod.

„**Charakteristické rysy většinového systému:**

- ✚ volby probíhají v menších jednomandátových volebních obvodech
- ✚ volby probíhají v tolika volebních obvodech, kolik míst se obsazuje v zastupitelském sboru
- ✚ k získání mandátu stačí převaha jednoho hlasu nad počtem hlasů kteréhokoli z ostatních kandidátů
- ✚ reprezentace voličů je často disproporcionální
- ✚ voliči se často uchylují k taktickému hlasování

⁴² Například republikánská forma uspořádání státu

⁴³ Majetkové, vzdělanostní

⁴⁴ Prorok V., Lisa A.: Politologie, vydavatelství Aleš Čeněk 2003, ISBN 80-86473-31-7

⁴⁵ Prorok V., Lisa A.: Politologie, vydavatelství Aleš Čeněk 2003, ISBN 80-86473-31-7, str. 211

✚ volení zástupci jsou více vázáni k volebnímu obvodu

✚ volby jsou více personalizovány⁴⁶

Tento systém je uplatňován ve dvou variantách – **relativní** (např. v USA, Kanadě, Velké Británii, Novém Zélandě) a **absolutní** většinový systém (např. ve Francii). Zatímco u systému relativní většiny získává mandát ten kandidát, který dostane alespoň o jeden hlas více, než kterýkoli jiný kandidát, u systému absolutní většiny je požadavkem k získání mandátu nadpoloviční počet odevzdaných platných hlasů. Zvláštní kategorií většinového volebního systému je **systém alternativního hlasování**, který je používán v Austrálii. Jedná se o jednokolový systém absolutní většiny, kde každý volič sice disponuje jediným hlasem, ale zároveň má právo používat preferenční hlasy. Pokud při prvním sčítání žádný z kandidátů nedosáhne nadpoloviční většiny, následuje vyřazování nejslabších, jejichž hlasy se přepočítají a přerozdělí ve prospěch těch kandidátů, jimž jsou určeny druhé případně další preference.⁴⁷

U systému poměrného zastoupení (proporcionálního systému), který je používán i ve většině zemí kontinentální Evropy, probíhají volby ve větších, vícemandátových volebních obvodech⁴⁸, volič se rozhoduje mezi skupinami kandidátů, jež jsou na kandidátních listinách jednotlivých politických stran, volby jsou méně personifikovány, zvolení reprezentanti jsou méně vázáni ke svým voličům a volebnímu obvodu, zastoupení voličů je relativně proporcionální. Tímto se odlišuje od většinového systému. Rozlišujeme dva základní typy. Jedná se o **systém volební listiny** a **systém jednojmenného přenosného hlasu**. Systém volební listiny spočívá v hlasování ve vícemandátových volebních obvodech a voličům, kteří mají zvolit více poslanců za určité území, je předložena kandidátní listina, na níž jsou nominováni straniční představitelé a aktivisté. Volič se pak spíše rozhoduje pro stranu jako takovou, než pro jejího jednotlivého kandidáta. Z kandidátní listiny je nakonec zvoleno jen tolik poslanců, kolik je procentuální zisk strany v daném obvodu. U druhého typu, tedy systému jednojmenného přenosného hlasování se také hlasuje ve vícemandátových obvodech, ovšem odlišuje se tím, že se zde nepoužívají kandidátní listiny politických stran, voliči nevolí ani tak strany, ale přímo jednotlivé kandidáty. Voliči v takovém případě určují vlastní pořadí kandidátů na listině, která je sestavena z představitelů více stran. Jestliže se v prvním skrutiniu nepodaří přidělit všechny mandáty, dochází k převodu

⁴⁶ Prorok V., Lisa A.: Politologie, vydavatelství Aleš Čeněk 2003, ISBN 80-86473-31-7, str. 212

⁴⁷ Prorok V., Lisa A.: Politologie, vydavatelství Aleš Čeněk 2003, ISBN 80-86473-31-7

⁴⁸ Např. v Nizozemsku nebo Izraeli je volebním obvodem celý stát

preferencí v první řadě od již zvoleného kandidáta, který získal nadlimitní počet hlasů a také od kandidátů s nejmenším počtem hlasů. Takové hlasování je zavedeno například v Irsku a na Maltě.^{49 50}

Smíšený volební systém představuje kombinaci většinového systému a systému poměrného zastoupení. Tento systém byl například v roce 1993 zaveden v Itálii, kde je 75% poslanců první komory italského parlamentu voleno většinovým systémem a zbývajících 25% poslaneckých míst systémem poměrného zastoupení. V Německu je tento smíšený systém používán v jiné variantě. Volič má k dispozici dva hlasy. Jeden používá ve prospěch kandidáta v jednomandátových obvodech a druhý k volbě určité politické strany. Na základě většinového systému se tak z poloviny obsazuje první komora parlamentu, druhá polovina je zvolena na základě druhých hlasů v rámci systému poměrného zastoupení. Rozhodující jsou ovšem druhé hlasy určující celkový počet poslaneckých míst pro jednotlivé strany.

K zásadním faktorům, které ovlivňují systém poměrného zastoupení patří

- ✚ **velikost volebního obvodu** (počet přidělovaných mandátů) – je dána množstvím volených zástupců za určitý volební obvod. Čím je počet mandátů v obvodu větší, tím více jejich rozdělení odpovídá principu poměrného zastoupení všech důležitých politických sil
- ✚ **metoda převodu hlasů na mandáty** – pro přidělování mandátů se užívá tzv. kvótní metoda nebo metoda volebních dělitelů
- ✚ **počet skrutinií**⁵¹
- ✚ **umělá uzavírací klauzule** (volební kvórum) - slouží k omezení počtu politických stran zastoupených v příslušném zastupitelském sboru. Určuje, kolik procent odevzdaných hlasů musí každá politická strana obdržet pro získání zastoupení v zákonodárném orgánu. Procentuální hranice se v současné době pohybuje v rozmezí 0,67% - 5%.
- ✚ **povaha kandidátních listin** - rozlišujeme tři druhy listin :

⁴⁹ Klíma M.: Volby a politické strany v moderních demokraciích, Praha 1998, ISBN 80-86031-13-6

⁵⁰ Prorok V., Lisa A.: Politologie, vydavatelství Aleš Čeněk 2003, ISBN 80-86473-31-7

⁵¹ Sčítání hlasů při volbách

- a) přísně vázaná listina (nepreferenční hlasování) – nemožnost voliče jakkoli zasahovat do kandidátní listiny, volič se rozhoduje pro jednu listinu ze všech nabídnutých listin
- b) vázaná listina (omezené preferenční hlasování) – využitím preferenčních hlasů je zde možnost voliče provádět úpravy na kandidátní listině a ovlivňovat tak pořadí kandidátů
- c) volná listina (preferenční hlasování) - možnost voliče výrazně zasahovat do kandidátních listin. Voliči je umožněno v rámci jedné kandidátní listiny přidělovat více než jeden preferenční hlas určitému kandidátovi, přepisovat nebo škrtnat kandidáty a dále může provádět volbu výběrem kandidátů z různých kandidátních listin.⁵²

Popsané volební systémy mají určité přednosti, ale i nedostatky. Nemůžeme tedy tvrdit, že by většinový systém byl zárukou stability nebo že by systém poměrného zastoupení byl tím jediným skutečně spravedlivým a demokratickým. Volební systém je jen jedním z prvků politického systému a společně s dalšími faktory působí na jeho fungování. To, co je funkční v jednom státě nemusí být funkční ve státě jiném například vzhledem k odlišné sociální struktuře, cílům jednotlivých zájmových skupin, politické kultuře apod.

V České republice se uplatňují oba systémy. Většinový systém je používán při volbách do Senátu, systém poměrného zastoupení v ostatních volbách. V systému poměrného zastoupení rozlišujeme dvě skupiny metod k přepočtu hlasů na mandáty. První skupinou je tzv. *volební číslo*, které určuje minimální počet hlasů k zisku mandátu. Druhou skupinou je *metoda volebních dělitelů*, která je založena na využití číselných řad umožňujících proporcionalně převést hlasy na mandáty. V naší zemi je v praxi nejpoužívanější přepočítávací *d'Hondtova metoda*, která se používá od roku 1990 k výpočtu rozdělení mandátů v obecních zastupitelstvech, od roku 2000 ve volbách do zastupitelstev krajů, od roku 2002 ve volbách do Poslanecké sněmovny a od roku 2004 ve volbách do Evropského parlamentu. Tato metoda rozděluje všechny disponibilní mandáty v jednom skrutiniu. Podstatou je, že získané hlasy u každé kandidující strany se postupně dělí čísly ze stanovené číselné řady⁵³. Mandáty se přidělují postupně dle nejvyššího

⁵² Prorok V., Lisa A.: Politologie, vydavatelství Aleš Čeněk 2003, ISBN 80-86473-31-7

⁵³ tzv. volební dělitel

průměru hlasů na mandát. Hlavní modifikace d'Hondtovy metody se od sebe odlišují použitím volebního dělitele. Od roku 2001 se pro komunální volby, volby do Poslanecké sněmovny a do Evropského parlamentu užívá řada přirozených po sobě jdoucích čísel začínajících číslem 1 (řada 1, 2, 3, 4 atd.). Pro volby do krajských zastupitelstev se používá řada dělitelů počínajících číslem 1,42 (cca $\sqrt{2}$) a pokračující řadou přirozených celých čísel (řada 1.42, 2, 3, 4 atd.).⁵⁴

System poměrného zastoupení, který se uplatňuje při volbách do Poslanecké sněmovny, je dle výzkumu provedeného v ČR prof. Saxonbergem (1999), pro ženy výhodnější než většinový systém, který je uplatňován při volbách do Senátu.⁵⁵ Působení volebního systému na podíl žen v parlamentu ale není přímé a jeho vliv je zprostředkován mechanismem výběru kandidátů uvnitř politických stran a fragmentace stranického systému. Teprve interakce volebního systému, výběru kandidátů a počtu stran, které získávají mandáty, ovlivňuje počet žen v zastupitelských orgánech, které jsou předstupněm (a předpokladem) pro zastoupení v exekutivních funkcích či vedoucích stranických funkcích.⁵⁶

⁵⁴ http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/metody_pro_prepecet_hlasu_na_mandaty, 22.4.2012, 00:02hod.

⁵⁵ Saxonberg S.: *The Czech republic before the new millennium : politics, parties and gender*. New York: Columbia University Press 2003, East European monographs, ISBN 0-88033-485-1

⁵⁶ Hašková H., Křížková A., Linková M.: *Mnohohlasem, vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*, SÚAV Praha 2006, ISBN 80-7330-101-6

3. Postavení žen v průběhu dějin

V kapitole je zaměřena pozornost na postavení žen ve společnosti v jednotlivých historických obdobích. Popisují zde proměny jejich zařazení ve společnosti od počátku doby kamenné, kdy vládla žena, až po současnost. V této části jsem vycházela ze své bakalářské práce.

3.1 Ženy v období paleolitu

Jediné historické období, kdy se dostávalo ženě výsadního postavení ve společnosti, bylo ve starší době kamenné, tedy v období paleolitu. Bylo to období vlády ženy, vlády matky, které je nazýváno *matriarchátem*. Žena byla považována za opravdovou panovnici svého rodu, měla tak silné společenské postavení, že takové neměl ani muž v *patriarchátu*.

V matriarchální společnosti byl elementární společenskou skupinou tzv. *gent*, ve kterém byla *pramáti*, což byla nejstarší žena rodu, jeho hlavou. Je zcela zřejmé, že žena tehdy byla vskutku hlavou rodiny, což jí přinášelo určitá privilegia například v mateřském právu, od kterého si žena nárokovala příslušnost k rodině, a dále v právu dědičném. Žena v *gentu* měla hlavní úlohu jak v životě domácnosti, tedy v partnerském vztahu, tak v celém *gentu*.⁵⁷

Největších změn dosáhl matriarchát v počátcích hospodářského a zemědělského vývoje, kdy s postupně rostoucími nároky společnosti a vzrůstajícími znalostmi, začal vznikat požadavek určité specializace, která dávala možnost odvádět daleko více práce a efektivnější výrobu. V důsledku dělby práce, docházelo zároveň i k dělbě jejích výsledků. Muži se specializovali především na lov divoké zvěře, chov dobytka, rybolov. Později si začaly vyrábět různé nástroje, které jim tyto činnosti usnadňovaly. Ženy se věnovaly sběru plodů a staly se prvními zemědělci. Dále se věnovaly výrobě oděvů a staraly se o jejich údržbu. S nástupem zemědělství ženy začaly s pracemi na polích a nadále se staraly o chod domácnosti, její členy a o domácí zvířata. Vznikem a šířením obchodu rostl blahobyt obyvatel, ke kterému potřebovali lidé více prostoru, což vedlo ke konfliktům a bojům o půdu mezi *genty*. Aby obrana a ochrana byla účinná, bylo zapotřebí vyrobit lepší zbraně a nástroje. To bylo impulsem ke vzniku řemeslné výroby, která se zásadním způsobem lišila od zemědělství. Postupně vznikaly řemeslnické dílny, které byly

⁵⁷ Lewis H. Morgan, *Pravěká společnost*, naklad. Československé akademie věd, Praha 1954

součástí domu a ženy v těchto dílnách pomáhaly.⁵⁸

Mateřské právo zaniklo a vzniklo právo otcovské a tím nástup patriarchy.

*„Zvrácení mateřského práva bylo světodějnou porážkou ženského pohlaví. Muž se uchopil kormidla také doma, žena byla zbavena své důstojnosti, porobena, stala se otrokyní jeho žádosti a pouhým nástrojem na rození dětí. Toto ponížené postavení ženy, jak se nezastřeně projevuje u Řeků doby herojské a ještě víc doby klasické, bylo postupně zkrášlováno a pokrytecky zastíráno, místy také odíváno do mírnější formy; zrušeno však nebylo.“*⁵⁹

3.2. Ženy ve starověku (v Řecku)

Starověk lze ohraničit koncem pravěku, tedy okolo poloviny 4. tisíciletí př. n. l. a počátkem středověku v 6. až 7. století. Mateřské právo je zde již minulostí, nastává právo otcovské a spolu s ním patriarchální zřízení společnosti. V této části se nebudu zabývat starověkou společností jako celku, ale jen starými Řeky respektive Athénany a Spartány.

Ženy v této době zažívaly nejhorší společenské postavení. Již bylo řečeno, že v tomto období došlo k přechodu z matriarchy na patriarchy a jinak tomu nebylo ani v **Athénách**. Žena byla stále více poutána domácností. Patriarchy ženu připravil o svobodu a možnost veřejného života. Se svým manželem sice sdílela lož, ale nikdy ne stůl, protože postavení athénské ženy bylo takové, že se stala jen pečovatelkou a služkou v domácnosti, rodičkou mužových potomků a otrokyní svého pána. Tak ho i oslovovala a ctíla.

Jinému postavení ve společnosti se mohla těšit žena žijící ve **Spartě**. Zde totiž stále přetrvávalo gentové uspořádání společnosti. Rodinný způsob života byl ovlivňován situací v tehdejší společnosti. Spartané měli ke svým manželkám a matkám alespoň úctu na rozdíl od Athénanů. Mohly se volně pohybovat, žít veřejným životem a z části se i podílely na chodu obce.⁶⁰

⁵⁸ A. Vodáková, O. Vodáková : Rod ženský. Kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme. Sociol. naklad. SLON, Praha 2003, ISBN 80-86429-18-0, str. 160

⁵⁹ Bedřich Engels, :Původ rodiny, soukromého vlastnictví a státu, Svoboda, vydavatelství knih ,Praha 1950, str. 55

⁶⁰ www.antika.avonet.cz ,19. 3. 2010, 15:43hod.

3.3. Ženy ve středověku

Středověk byl časem, ve kterém se národnostně formovala Evropa díky nově přichozím národům, jakými byly například Slované, Góti nebo Germáni. Začaly vznikat jejich první státy a tím byly položeny prvotní základy dnešních evropských států. Tyto národy byly označovány za „barbary“, avšak postupně se mezi těmito národy šířilo křesťanství, které mělo vliv nejen na vývoj společnosti, ale i na postavení ženy v této společnosti. V tomto období se začaly utvářet feudální vztahy, a to jak v souvislosti s rozpadem rodového zřízení, tak i s rozpadem otrokářství, které se měnilo v poddanství.⁶¹

Germáni považovali ženu za mravní bytost a byla oslavována pro svoji schopnost mateřství. Z právního hlediska na tom ale byla obdobně jako žena v Římě. Neměla právo vlastnictví, právo vykonávat řemeslo, nemohla být účastna veřejného života, spolurozhodovat o chodu společnosti a byla znevýhodněna v dědickém právu. V raném středověku byla chápána za téměř bezprávnou a se vším co měla, se plně podřizovala muži.⁶²

Vzhledem k proměně patriarchálního otroctví na hospodářských dvorech v poddanství v rámci velkostatku, byla žena zcela zahrnuta do pracovního procesu. Existovala specifická dělba práce určovaná na základě pohlaví. Ženy měly stanovenou starat se o domácnost a zároveň i vykonávat služební práce např. na panských vinicích, při sběru plodů v lese, při sklizni obilí a muži např. káceli stromy, stavěli domy, orali nebo sklízeli na polích atd. Výhradně ženskou záležitostí bylo zpracovávání lnu, vlny v manufakturách, které byly na světských velkostatecích i na robotních dvorech. Tyto ženy byly od svých pánů zaopatřeny tím, že měly zajištěnou stravu, ubytování i šatstvo, ale pravděpodobně nedostávaly žádnou peněžitou mzdu. Zatím co chlapci se vzdělávali, dívky většinou zůstávaly negramotné. Důležitější pro ženu jako budoucí matku bylo zvládnutí chodu domácnosti, a po provdání se, být nápomocna svému muži v jeho činnostech.⁶³

V pozdním středověku přináší vznik městského hospodářství ve velkých městech značné pracovní příležitosti pro ženy. Uplatňovaly se především v hedvábnictví pro jejich předpoklady ke zpracování citlivého a jemného materiálu. Zakládaly se nejrůznější cechy např. hedvábnické, pletařské, tkalcovské, obchodnické atd., některé z nich byly přístupny i ženám a měly v nich

⁶¹ Vratislav Čapek a kol.: Dějepis pro 1. ročník SOŠ, Stát. pedagog. nakladatelství, Praha 1984

⁶² Edith Ennenová: Ženy ve středověku, naklad. Argo, Praha 2001, ISBN 80-7203-369-7, str. 35

⁶³ Edith Ennenová: Ženy ve středověku, naklad. Argo, Praha 2001, ISBN 80-7203-369-7, str. 91-93

rovnoprávné postavení s muži, některé jim byly zcela zapovězeny. Dále ženy pracovaly v městských službách např. jako porodní báby, ošetřovatelky, vrátné, strážné ve věžích, pasačky dobytka a výběřčí cla. Ženy také nepracovaly jen jako pomocné síly v dílnách pod vedením muže, ale často měly vlastní dílny, jiné zase byly úspěšné ve své podnikatelské činnosti. Některé ženy, které neměly práci, se ocitaly na okraji společnosti mezi tuláky a prostitutkami. V této době také můžeme vypořadovat malé změny v právním postavení ženy ve všech městech. Měšťanka měla možnost disponovat s menším obnosem peněz a v případě nemoci nebo nepřítomnosti manžela, byla oprávněna řídit hospodářské rodinné záležitosti. Poručnictví muže ale stále trvalo.^{64 65}

3.4. Ženy v novověku

Novověk je v evropských dějinách charakteristický převratnými změnami nejen ve společnosti, ale i v oblasti kulturní a ekonomické. Je to období přechodu společnosti od středověkého modelu zemědělské výroby k ekonomickým modelům kapitalismu. Rozvíjí se osobní svobody a svobodné společnosti jako takové. Také se zvyšuje životní úroveň i úroveň obecného vzdělání a kultury. To vše díky vývoji vědy a techniky.⁶⁶

V těchto časech základní jednotkou společnosti není rodina, ale dům. Domem se mimo jiné také rozumí společenství osob, do kterého se nepočítají jen pán domu se ženou a dětmi, ale i všichni, kteří žijí v tomto domě a podléhají pravomoci pána domu. Jedná se tedy i o nevlastní i nemanželské děti, příbuzné, čeledíny a děvečky. Dům byl součástí tržní sítě a pán domu byl zároveň zaměstnavatelem. V jednom domě žily společně dvě až tři domácnosti založené na patriarchálním základě. V ní měl ale každý své místo, práva a povinnosti vyplývající z nutnosti užít se a přežít. Pán domu měl povinnosti uvnitř domu i navenek, kde mu příslušela reprezentace rodiny. Ženinou povinností bylo udržování celé domácnosti, vaření, ale i pomoc s pracemi, které jim zajišťovaly obživu. Ostatní členové domácnosti pomáhali v zajištění živnosti.⁶⁷

⁶⁴ A. Vodáková, O. Vodáková : Rod ženský. Kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme. Sociol. naklad. SLON, Praha 2003, ISBN 80-86429-18-0

⁶⁵ Edith Ennenová: Ženy ve středověku, naklad. Argo, Praha 2001, ISBN 80-7203-369-7

⁶⁶ V. Čapek, J. Pátek, : Světové dějiny I., Dějiny lid. civilizací od pravěku do pol. 17. st., nakladatelství Fortuna, Praha 2003, ISBN 80-7168-850-9

⁶⁷ VAN DÜLMEN, Richard, : Kultura a každodenní život v raném novověku (16. - 18. století) I. Praha : Argo 1999,

Myšlenka rovnosti pohlaví se poprvé objevila ve Francii, v salónech preciózek (což byly především šlechtické salóny, kde se scházely urozené vzdělané dámy, pro své vybrané mravy a jazyk nazývané preciózkami, které zde vedly konverzace nejen o preciózní literatuře, ale také například o vědě a etiketě) na počátku 17. století, razantněji pak zazněla o více než sto let později v Anglii a české ženy potřebovaly na prosazení svých práv ještě dalších sto let.⁶⁸

Zrušení nevolnictví, průmyslová revoluce, rozvoj USA, snahy o nezávislost, vznik ústav, ekonomický rozvoj atd., to vše mělo obrovský přínos pro historický zvrát v oblasti ženských práv. Od poslední třetiny 18. století probíhala tzv. první vlna ženského feministického hnutí. V předcházejících obdobích byl vývoj postavení ženy především otázkou vyšších společenských vrstev. Z těchto vrstev právě pocházejí i ženy, které mají snahu bojovat a hájit ženská práva. Představitelky této první vlny feminismu volaly po přiznání základních práv občanských a politických, a to právo volit, právo na vzdělání a právo na majetek. Tyto práva byly deklarativně prisuzovány „všem lidem“, avšak ve skutečnosti tomu tak nebylo. Základem těchto požadavků byl požadavek svobody osoby jako takové, tedy mít právo rozhodovat sám o sobě. V 18. století byl překonán předsudek, že je žena nemyslíci bytost a společnost ji uznává za stejně inteligentní jako muže.⁶⁹

Vznikají tak první moderní ženská hnutí, což znamená, že již to není výhradně zájmem vyšších vrstev, ale i středních a dělnických. Především v USA se projevují první snahy o zrovnoprávnění mezi mužem a ženou, zejména v oblasti vzdělání a politiky. K prvnímu pokusu došlo již v roce 1776 v New Jersey, kdy byla podepsána Deklarace nezávislosti Spojených států. Zde bylo ženě přiznáno právo volit, ale po třiceti letech bylo opět zrušeno.⁷⁰

3.5. Společenské postavení žen v 19. a 20. století

Do devatenáctého století se nedalo hovořit o rodině vznikající ze vzájemné náklonnosti a lásky partnerů, ale spíše o uzavírání sňatků z ekonomických důvodů. Rodina, jak ji známe dnes, se začíná utvářet v průběhu 19. Století, i když stále převládá typ monogamní rodiny s patriarchální nadvládou muže. Za občana s občanskými právy byl považován muž a žena byla

ISBN 80-7203-116-3.

⁶⁸ M. Lenderová a kol.: Eva nejen v ráji, nakladatelství Karolinum, Praha 2002, str.8

⁶⁹ H. Havelková, Ženská práva jsou lidská práva, vydalo Nesehnutí Brno 2002, ISBN 80-903228-0-8

⁷⁰ www.feminismus.cz/historie.shtml, 19. 3. 2010, 17:26 hod., autorkou je Linda Sokačová (Gender Studies, o. p. s.)

neobčanka bez občanských práv. Peníze se stávají měřítkem všeho. A protože muž chodil do práce, za kterou dostával plat, žena na něm byla plně závislá. Zatímco žena vykonává neplacenou práci, označovanou za neproduktivní a její ekonomická role se omezila na pouhé šetření a řízení spotřeby rodiny, mužem vykonávaná práce je produktivní, s rostoucími požadavky industrializace a stává se týmovou, složitě organizovanou prací. Muži se postupně učí žít ve veřejném prostoru a v moderních institucích, kdežto ženy jsou jimi z tohoto prostoru vytlačovány i fyzicky⁷¹ a není jim umožněno rozumět společnosti. Tím dochází k přísné separaci soukromé a veřejné oblasti. Ženy se stávají součástí image muže, vizitkou spořádané rodiny. Rodina je chápána jako mužovo útočiště proti dravému veřejnému prostoru. Děti vychovává matka za otcovy nepřítomnosti, ale podle jeho příkazů. Společenský systém nahlíží na ženu jako na nesvéprávnou, o čemž svědčí i zákon, který platil na našem území. Jedná se o Všeobecný občanský zákoník z roku 1811 (tzv. ABGB), který například stanoví, že manžel má povinnost živit manželku, manželka má právo požívat manželova stavu, na úřadech je zastupována manželem, je povinna poslouchat manželovy příkazy, o výchově a výživě dětí rozhoduje otec, majetková práva má pouze manžel atd. Proto není divu, že kromě zrovnoprávnění ve vzdělání, ženy začaly požadovat rovnost v oblasti rodinného práva, větších možností ve výběru zaměstnání, zkrácení pracovní doby pro ženy, odstranění vykořisťování dětí zejména v zemědělství, stejné platy za stejně vykonanou práci, větší právní a sociální ochranu (zákaz noční práce, sociální pojištění v mateřství a nemoci). Až poté se rozvinulo úsilí o volební právo.⁷²

Za jedno z důležitých období vývoje lidstva je považováno právě 19. století, vzhledem k probíhajícím změnám nejen v celé společnosti, ekonomice, ale i politice. Reformy v jednotlivých oblastech jsou již vytvářeny na demokratických principech a odkrývají se ideje prosazující svobodu všem bez rozdílu pohlaví. Důležitým předpokladem úspěšné kariéry se v první řadě stává talent a vzdělání. Tímto jsou dotčeny i ženy. Studují, zajímají se nejen o politiku uvnitř státu, ale i o situaci ve světě a začínají se i objevovat v profesích, které do tohoto okamžiku zaujímali převážně muži. Ženy dostaly možnost být ekonomicky nezávislé na mužích díky hospodářským změnám. Na podobné změny ale tehdy nebyla společnost zcela připravena. Zatímco ženy z vyšších vrstev jsou frustrovány tím, že nemohou dostat certifikát o své profesi a tím se nemohou uplatnit a dál rozvíjet, ženy chudé, často samoživitelky, na tom byly podstatně

⁷¹ Fyzicky jsou vytlačovány od studní, řek, míst a prostranství, kde se scházely.

⁷² Marie L. Neudorfflová, *České ženy 19. století*, nakladatelství Janua, Praha 7, ISBN 902622-2-8

hůře. Potřebovaly uživit rodinu a většinou jim nezbývalo nic jiného, než být dělnicí v továrně, služkou, prostitutkou nebo kojnou. Přestože snahy žen přinesly postupně jistá zlepšení, ovšem ne v takové míře, aby bylo dosaženo skutečné rovnosti mezi ženou a mužem.^{73 74}

Prioritou několika málo vzdělaných žen bylo dosáhnout volebního práva, a to se stalo především cílem ženských hnutí. V roce 1866 předkládá 1500 žen petici britskému parlamentu s požadavkem uznání plného hlasovacího práva pro ženy. Reakcí těchto žen (sufražetek) na ignoraci petice bylo založení *Národního spolku pro hlasovací právo* neboli *National Society for Women's Suffrage* – od tohoto slova vzniká slovo sufražetky. Do parlamentu byly posílány petice ohledně volebního práva žen ještě několikrát. Zároveň se ve Velké Británii a Spojených státech amerických konají demonstrace, veřejná shromáždění, pochody ulicemi.⁷⁵

Do spolků a hnutí vstupovaly ženy nejen ze střední vrstvy, ale i z nižší – dělnické třídy, protože doufaly, že tak dosáhnou většího vlivu na vládu v oblasti sociální a ekonomické. V počátcích 1. světové války aktivity žen za prosazení voličského práva poněkud ochabují, nicméně ženy zvyšují svou emancipaci vstupem na pracovní trh. Po první světové válce, kdy ženy úspěšně obstály v zastoupení muže, který bojoval na frontě, v rodině i v zaměstnání, se všeobecného volebního práva dočkaly ženy v některých zemích. Např. v Rakousku v roce 1918, v Německu 1919, v USA 1920, v roce 1920 získaly volební právo ženy také v Československu⁷⁶, v Turecko 1923, ve Velké Británii 1928, ve Španělsku 1931 atd.⁷⁷

Stejně jako ženy ve světě, tak i u nás v našich zemích, některé ženy bojovaly za svá práva a zakládaly spolky a byly aktivní v ženských hnutích. 19. a 20. století je tedy i pro naše české ženy důležitým obdobím. Protože v té době bylo tisíce dívek, které nebyly schopny se slušně uživit, byly zneužívány a často končily jako prostitutky, byl v roce 1851 založen v Praze první soukromý *Spolek sv. Ludmily*. Zabýval se problémy mladých dívek, vznikl na podporu vdov a ženského vzdělávání. Součástí spolku byla i škola pro nejhudší dívky, které se tam učily různé ruční práce jako např. šití a vyšívání, ale k samostatnosti dívek toto nestačilo. Od šedesátých let 19. století tisk dosti často informoval o těžké situaci žen. Zveřejňováním těchto informací se dostávalo podpory veřejnosti k zakládání spolků, se záměrem založení praktických dívčích škol.

⁷³ H. Havelková, Ženská práva jsou lidská práva, vydalo Nesehnutí Brno 2002, ISBN 80-903228-0-8

⁷⁴ Toto se vztahuje především k euroatlantické civilizaci, v Asii nebo Africe byl vývoj odlišný

⁷⁵ www.feminismus.cz/historie.shtml, autorka Linda Sokačová (pracovnice Gender Studies, o. p. s.)

⁷⁶ Washingtonská deklarace ze dne 18. 10. 1918, mimo jiné obsahovala i zásadu „žena bude na úroveň muži postavena“.
Toto bylo právně zakotveno v roce 1920 v §106 ústavy Československé republiky

⁷⁷ www.zenskaprava.ecn.cz, 18.3.2010, 9:36hod.

V čele stála tehdy dcera nejvýznačnějšího českého politika a historika Františka Palackého, Marie Riegrová - Palacká. Významnými osobnostmi v tomto směru dále byly například Karolina Světlá se svou sestrou Sofií Podlipskou, Věnceslava Lužická, Eliška Krásnohorská, Františka Plamínková, Božena Němcová či Magdalena Dobromila Rettigová, která je známou autorkou kuchařky. Výsledkem jejich usilovné práce bylo založení *Českého výrobního spolku* (1863), dále pak *Ženského výrobního spolku* (1871), prvního dívčího *gymnázia Minerva* (1890).⁷⁸

Tvrzení, že se jedná o hnutí pouze ženské, vyvrací zapojení řady mužů do aktivit feministických spolků – v českých zemích je jistě známa angažovanost V. Náprstka v emancipaci žen či názory T. G. Masaryka na rovnoprávnost žen.

Vojtěch Náprstek založil společně s Karolinou Světlou *Americký klub dam* (1865), kde se vzdělávaly členky klubu, podporovala se zde dobročinnost a zavádění strojů do domácností a v neposlední řadě i péče o děti a mládež. Kromě spisovatelky Karoliny Světlé, byly dalšími členkami například spisovatelka Eliška Krásnohorská, malířka Zdeňka Braunerová, herečka Otýlie Sklenářová - Malá, ale i naše první poslankyně Božena Viková - Kunětická. Výroky, že tato hnutí jsou výhradně ženským zájmem zapojení mužů do feministických spolků toto tvrzení vyvracejí.⁷⁹

Skončilo devatenácté století a ženy vstupují do různých oblastí lidské činnosti. Začínají se věnovat učitelství, úřednictví, umění, ale i živnostem a obchodu, a také se stávají levnou pracovní silou v továrnách a zemědělství. Pozvolna pronikají do oboru lékařství a techniky, ale současně jsou odvětví jako například vojenství nebo judikatura, které jim zatím nejsou dostupné. Přesto většina žen dávala přednost mateřství a po uzavření sňatku dobrovolně opouštěla svou profesi a vracela se k rodinným krbům.⁸⁰

Na počátku dvacátého století se méně setkáváme s tím, že by matky hromadně odcházely do zaměstnání od svých dětí a domácností. Manželky dělníků, si také častěji přivydělávaly tím, že vykonávaly nějakou činnost doma. Jedním z největších sociálních problémů bylo právě zaměstnání chudých matek. Ve městech ovšem byla situace jiná. Nebylo divné, když lidé každé

⁷⁸ Marie L. Neudorfllová.: České ženy 19. století, nakladatelství Janua, Praha 7, ISBN 902622-2-8

⁷⁹ www.wikipedia.cz , 18. 3. 2010, 18:25hod.

⁸⁰ M. Lenderová a kol.: Eva nejen v ráji, nakladatelství Karolinum, Praha 2002, str. 9

ráno potkávali například mladé svobodné ženy ze střední vrstvy, úřednice, učitelky spěchající do svého zaměstnání nebo studentky, které jdou do školy.⁸¹

Přibližně ve dvacátých letech 20. století, ženy dosáhly některých cílů emancipačního hnutí, zejména právo na vzdělání, právo volební, právo na majetek. Jak jsem se již v této kapitole zmínila, volební právo ženám bylo přiznáno ve většině evropských zemí po první světové válce. Přispěly tomu také tím, že dokázaly zastoupit muže v mnoha zaměstnáních v době války a také organizovaly Červený kříž. Paradoxem však je, že boj o volební právo začal ve Francii, ale francouzské ženy se tohoto práva dočkaly až v roce 1945. Nástup fašismu a hospodářská krize v celém světě znamenala pro světové feministické hnutí odmlku na několik desítek let a ženy se věnovaly jiným otázkám společnosti.⁸²

Po druhé světové válce však dochází k hospodářskému rozmachu v západních společnostech a muži jsou opět schopni uživit své rodiny. Ženy již nemusí a muži nepotřebují zastupovat v zaměstnáních, jak tomu bylo za války, a aby se jim navrátilo sebevědomí a měli tak opětovnou moc nad ženou. Navrací se tak představa, že štěstí ženy spočívá především v péči o manžela a jejich potomky.⁸³

Feministická hnutí se opět dostávají ke slovu v 60. letech 20. století, což je označováno za druhou vlnu feminismu. Nabývá na objemu v roce 1968 v souvislosti s hnutím Hippies. Ženské hnutí se však od tohoto hnutí brzy odděluje a ženy si začínají zakládat vlastní nezávislé organizace. Zároveň přináší nová témata a přístupy. Například problém socializace, postavení žen v různých oblastech společenského života se dostává do popředí zájmu.⁸⁴

Ženská hnutí a jejich požadavky velice ovlivnila celou společnost. Žena tak má přístup nejen ke vzdělání, ale může vykonávat téměř jakoukoli profesi. Znovu získala zpět svá lidská práva, která přísluší každému člověku bez rozdílu.

⁸¹ A. Vodáková, O. Vodáková: Rod ženský. Kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme. Sociologické nakladatelství SLON, Praha 2003, ISBN 80-86429-18-0

⁸² H. Havelková: Člověk a jeho práva I., Lidská práva, ženy a společnost, vydav. Evropské středisko UNESCO, Praha 1992, ISBN 80-901221-0-8

⁸³ H. Havelková: Ženská práva jsou lidská práva, vydalo Nesehnutí Brno 2002, ISBN 80-903228-0-8

⁸⁴ H. Havelková: Ženská práva jsou lidská práva, vydalo Nesehnutí Brno 2002, ISBN 80-903228-0-8

3.6. Vzdělávání žen

Napříč celou lidskou historií, hrály ženy v jednotlivých společnostech, z intelektuálního pohledu, spíše vedlejší roli, protože byly většinou považovány za subjekty, které nemohou samy rozhodovat. O důležitých věcech, které se týkaly rodiny, nebo jiných uskupení většinou rozhodovali muži. Měli tedy silnější intelektuální postavení, kterému nahrávaly svým učením i nejmocnější světová náboženství jako je hinduismus, buddhismus, křesťanství, judaismus. Ženy měly, vzhledem ke svému postavení, prakticky znemožněno, aby se vzdělávaly, protože jejich okolí to chápalo jako věc, která je pro ně zbytečná, nepotřebná. Pokud tedy v nějaké společnosti byla žena vzdělaná, jednalo se spíše o příslušnici královského nebo šlechtického rodu.⁸⁵

Změnu k lepšímu postavení ženy, k jejímu vzdělání, musela přinést rovněž žena. Panovnice Marie Terezie vydáním Tereziánského školního zákona v roce 1775 stanovila povinnost dětí obojího pohlaví, bez rozdílu sociálního postavení, od šesti do dvanácti let navštěvovat základní školu. I přes tuto „novátorskou“ aktivitu byly ženy-dívky opětovně v nevýhodě, protože bez ohledu na to, jaké měly studijní výsledky, po dovršení dvanáctého roku věku byly nuceny školu opustit. Další studium bylo určeno pouze chlapcům a dívky se vracely k pracím v domácnostech, na polích nebo se staraly o své mladší sourozence. Přestože pár měsíců po účinnosti zákona vypracovala školská komise učební plán pro dívčí školy, bylo v něm počítáno jen s takto krátkou dobou výuky, která byla ve druhém ročníku zakončena absolutoriem. Jejich vzdělávání bylo obohaceno o opakovací kurzy, které byly omezeny věkem do 15 let, po jehož ukončení nemohly pokračovat dál. Novelizací školského zákona v roce 1805 byla připuštěna možnost, že na hlavních školách mohou absolvovat studium třetí třídy společně s chlapci i děvčata, ale ve skutečnosti to byla jen teoretická možnost, bez praktického využití. Pokud někde studovala děvčata třetí ročník dělo tak sporadicky, protože společnost měla v sobě neustále zakořeněnou zbytečnost ženského vzdělání a tímto směrem byla vedena i výchova dětí. Ženy měly již od dětství pevně zakotvenou povinnost a postavení ve společnosti. Proto bylo pro ně zcela přirozené, že jejich hlavním životním posláním je najít si manžela, založit rodinu a starat se o její potřeby. Studující dívka byla pro rodinu zátěží, protože poslat dítě do školy znamenalo přijít o pracovní sílu, pomocnici, která zastane mnoho práce. Ve vzdělání dívky rodiče neviděli žádnou relevantní

⁸⁵ E. Bártová, J. Bauerová, *Proměny ženy v rodině, práci a ve veřejném životě*, Praha: Svoboda 1987

budoucnost. V dřívější společnosti bylo zcela normální, když se dívky brzo provdaly a založily rodinu.⁸⁶

Většina lidí považovala na začátku 20. století vzdělávání žen na středoškolskou či vysokoškolskou úroveň jako nadbytečnou záležitost, která dívce-ženě v jejím postavení a úloze nebude nijak prospěšná. Nebylo tedy nijak zvláštní, když se v praktickém zaměstnání objevovaly dříve dívky než chlapci, protože ti se mohli nadále věnovat studiu. Dívky byly určeny pro práci v domácnosti. Pokud chtěla dívka nadále pokračovat ve studiu na vysoké škole, musela počítat s tím, že bude nucena odložit založení rodiny a že její okolí bude na ni nahlížet jako na cosi nepřirozeného. Bylo zcela běžné, že na vysokých školách studovali spíše muži a to bylo ve společnosti zakořeněno tak silně, že sice na lékařské fakultě bylo povoleno ženám studovat už začátkem minulého století, ale právnická studia byla úspěšně zakončována ženami až ve třicátých letech zmíněného století, s možností praktického využití v soudní praxi o několik let později. Postupně se ale procento zastoupení žen na vysokých školách zvyšovalo⁸⁷.

3.7. Ženy v současné společnosti

V dnešní době převládá rodina monogamního typu, která je tvořena matkou, otcem a dětmi. Hegemonie mužů nad ženami v českých zemích sice byla zrušena již v roce 1948 Zákonem o rodině⁸⁸, ale silně zakořeněné rozdělení genderových rolí z dob minulých, stále v našich domácnostech převládá. Žena v roli matky a pečovatelky se věnuje více rodině a muž v roli živitele rodiny, se věnuje více práci.

Díky tomu, že si ženy v průběhu dějin vybojovaly zpět svá práva, nyní mají přístup nejen ke vzdělávání, ale i téměř ke každému zaměstnání. Dnes záleží jen na ženě jaké povolání si vzhledem ke svému vzdělání, nebo svým schopnostem, znalostem a dovednostem, zvolí. Existují však jistá omezení daná zákonem⁸⁹, kdy žena nesmí vykonávat těžké manuální práce např. pod zemí při těžbě nerostných surovin, ražení tunelů a štol a jiné fyzicky namáhavé práce, které mohou ohrozit jejich mateřství. Dále i těhotné, kojící a matky do konce devátého měsíce mají jistá pracovní omezení z důvodu jejich ochrany.

⁸⁶ E. Bártová, J. Bauerová, Proměny ženy v rodině, práci a ve veřejném životě, Praha: Svoboda 1987

⁸⁷ M. Brtníková, Žena a její svět, Praha, Horizont 1985

⁸⁸ A. Vodáková, O. Vodáková: Rod ženský. Kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme. Sociologické nakladatelství SLON, Praha 2003, ISBN 80-86429-18-0, str. 104

⁸⁹ Z. č. 262/2006 Sb., zákoník práce

4. Ženská hnutí, organizace a sdružení

Jak již bylo zdůrazněno, postavení ženy v jednotlivých kulturách bylo velice proměnlivé. Ženy byly považované za méněcenné osoby, muži byli nadřazeným pohlavím. Požadavek svobody a úsilí o přiznání základních práv vedlo ženy k vytváření různých organizací, spolků, kde se sdružovaly a společně bojovaly za svá práva. Proto také ženská hnutí, sdružení, organizace či spolky, které mimochodem nebyly výlučně ženskou záležitostí, měly a stále mají v životě žen důležité místo. Přesto, že ženská hnutí ovlivnila celou společnost a ženy ve většině zemí svým vytrvalým bojem získaly zpět svá práva a dnes již mohou být tím, čím chtějí být, v některých zemích tento boj stále ještě přetrvává. V současné době existuje mnoho organizací⁹⁰ sdružení a nadací, které se ženskou otázkou stále zabývají a pomáhají ženám v boji proti jejich útlaku všech forem.

4.1 Feministické hnutí

Ve společnosti je většinou feminismus chápán jako hnutí za emancipaci žen. Mnozí se o tomto „ženském hnutí“ a jeho představitelkách vyjadřují s despektem a tvrdí, že není možné pochopit jejich cíl, poněvadž ani ony samy je nedokáží formulovat. Mnoho lidí si tedy spojuje tento výraz s jeho starší historickou formou, odborně označovanou jako tzv. první vlna feminismu, kterou popisují v předešlé kapitole. Toto období nazývané též humanistický feminismus, je charakteristické snahou žen bojujících o uznání toho, že jsou schopné ve stejné míře jako muži, zaujmout postoj racionální morální osoby a s tím související požadavek, aby na ně byla uplatňována stejná pravidla v sociálních a politických institucích. Po dosažení úspěchů první vlny, odstranění viditelných legislativních překážek a následné odmlčení ženského hnutí, přichází druhá vlna feminismu, jejíž počátky se datují do 60. let 20. Století. Přináší s sebou nové přístupy a zabývá se daleko širším spektrem témat. Již se tak úzce nesoustřeďuje na emancipaci žen, ale spíše se zaměřuje na rozličné podoby útlaku žen ve společnosti. Nepojednává pouze o rovnosti mužů a žen, ale i o rozdílnosti mezi pohlavími. Jejím stěžejním požadavkem je „rovnost v této rozdílnosti“ tzn., aby ona jinakost neztělesňovala něco, co by mohlo zakládat nerovnost. V tomto období se feminismus diferencuje i politicky. Liberální feminismus ztrácí v tomto hnutí

⁹⁰ I mezinárodních

své dominantní postavení a začíná se hovořit například o anarchofeminismu či radikálním feminismu.^{91 92}

4.2 Současné feministické proudy

Feministické hnutí má mnoho nejrůznějších myšlenkových směrů. Úsilí všech směřuje ke zrovnoprávnění žen a mužů, ke zlepšení postavení žen ve společnosti, k jejich svobodě. Rozdílný je však způsob dosažení těchto cílů a rovněž i koncepce rovnosti.

Současné feministické myšlení volně navazuje na druhou vlnu feminismu. Socioložka Judith Lorber v roce 1998 (Formánková 2004) rozčlenila současné trendy feministických teorií do tří základních kategorií:

- ✚ genderově reformní feministické teorie
- ✚ feministické teorie genderově motivovaného odporu
- ✚ třetí vlna feminismu.

Obsahem první a druhé kategorie jsou proudy vycházející a myšlenkově se řadící ke druhé vlně feminismu, avšak mají tendenci pokračovat a rozvíjet se dále, ovšem někdy v jiné podobě. Do dvou tematicky rozdílných kategorií jsou tyto feminismy řazeny proto, že i když všechny pocházejí z poznání, že patriarchát je strukturální systém, který podřizuje a diskriminuje ženy a je třeba se proti němu postavit, nabízejí úplně jiné politické programy aktivit, jak toho dosáhnout. Reformní feministické teorie se snaží proniknout do patriarchálního systému a změnit jej prostřednictvím úprav zákonů a ekonomických možností. Feminismy odporu naopak argumentují, že patriarchát se nedá změnit zevnitř, a doporučují ženám, aby se organizovaly a svou rovnost dosáhly mimo patriarchální struktury. Třetí soubor feministických proudů představuje tzv. třetí vlnu feminismu, která v druhé polovině a ke konci 80. let 20. století přinesla zásadní změnu v pohledu na gender, pohlaví a sexualitu.⁹³

Výčet feminizmů, který je uveden v následujících podkapitolách, je nutně zjednodušený, poněvadž tato typizace feminizmů představuje opravdu jen přehled nejhlavnějších trendů, které

⁹¹Formánková L., Rytířová K.: *Abc feminismu*, vydalo NESEHNUTÍ 2004, ISBN 80-903228-3-2

⁹²Rosůlek P. a kol., *Politická filozofie*, vydavatelství A. Čeněk 2007, ISBN 978-80-7380-080-2

⁹³Formánková L., Rytířová K.: *Abc feminismu*, vydalo NESEHNUTÍ 2004, ISBN 80-903228-3-2

ve skutečnosti neexistují v těchto čistých podobách. Některé se vzájemně vylučují a odmítají své výchozí teze, jiné feminismy se naopak doplňují, vzájemně prolínají, kritizují nebo inspirují. Každý směr má ještě další podsměr, který souvisí např. s generačními postoji, společenským postavením, angažovaností v politice, sexuální orientací, etnickým a rasovým původem, náboženským vyznáním apod. Vlivem konzervačních a transformních prvků, které jsou obsaženy ve všech směrech, se tyto proměňují zejména podle toho, v jakém prostředí jsou realizovány a jaké osobnosti se s nimi identifikují a posouvají je vpřed nebo naopak drží zpět.⁹⁴

4.2.1 Generově reformní feministické teorie

U těchto trendů feministického myšlení, spíše než na rozdíly mezi ženami a muži, je kladen větší důraz na jejich podobnosti. Právo je klíčovou oblastí, ve které se tyto feminismy snaží dosáhnout změny. Tyto přístupy se tedy soustředí na analýzu strukturálních a institucionálních rovin diskriminace, na to, aby byly ženám, stejně jako mužům, vytvářeny stejné podmínky a možnosti pro uplatnění se ve společnosti. Nejdůležitější roli zde hraje osobní volba ženy tzn., že např. životní styl, kterým se žena rozhodne žít, zaměstnání, které si zvolí nebo prostředí, ve kterém se pohybuje, bylo pouze svobodnou volbou ženy a ne důsledkem generové nerovnosti.⁹⁵

Liberální feminismus zabývající se prakticky výhradně otázkou rovnocenného zákona a práv, je jedním ze známějších trendů feministického myšlení, který sem bezpochyby patří. Tento typ je významný především v zemích s rozdílnými zákony pro ženy a muže. Nicméně právní úpravy, které přímo ovlivňují život žen, jsou závislé na momentálním rozložení politické moci. Z podstaty nerovnosti občanů před zákonem v důsledku mocenského uspořádání společnosti, vychází úsilí dosáhnout rovnosti před zákonem i ostatních diskriminovaných skupin např. etnických menšin nebo skupin diskriminovaných na základě věku apod.

Významnou představitelkou feministického liberálního hnutí byla spisovatelka, novinářka, klinická psychologka a matka v domácnosti **Betty Friedan** (*4. 2. 1921 - † 4. 2. 2006). Stala se první prezidentkou významné americké organizace NOW (National Organization for Women – Národní organizace žen), která byla v roce 1966 založena pod jejím vedením. NOW vznikla jako organizace žen a mužů pracujících pro ženská práva. Rok po svém založení měla 700 členů, v roce 1974 se tento počet zvýšil na 40 tisíc členů. V programu činnosti této organizace

⁹⁴ Formánková L., Rytířová K.: Abc feminismu, vydalo NESEHNUTÍ 2004, ISBN 80-903228-3-2

⁹⁵ tamtéž

bylo prosazování dodatku o rovnoprávnosti⁹⁶, problematika reprodukčních práv společně se zajištěním svobodné volby v otázce interrupcí, prosazování ženských práv v sociální, pracovní i politické oblasti. Aktivita NOW ale také zároveň ukazuje, že feminismus tehdy nebyl nakloněn všem otázkám, týkajících se žen. V té době nebylo feministické hnutí příliš nakloněno ženám s lesbickou sexuální orientací. Podle Betty byl lesbismus „levandulovou hrozbou“ ženského hnutí a lesbický aktivismus odpoutával pozornost od skutečné diskriminace žen. Z agendy NOW byly stejným způsobem vyloučeny i otázky, které se týkaly rasové diskriminace.⁹⁷

Dále sem patří **marxistický a socialistický feminismus** usilující o ekonomickou rovnoprávnost žen a mužů. Nerovné postavení žen ve společnosti je v tomto směru spatřováno v jejich ekonomické závislosti na mužích plynoucí jak z materiální podstaty kapitalistického vykořisťování, tak z generových stereotypů. Důraz je v těchto směrech kladem obzvláště na rozvoj uplatnění žen na trhu práce a možnosti jejich rekvalifikace, zlepšování pracovních podmínek, zvyšování mezd apod.

Dalším v této kategorii je Judithou Lorber definovaný **rozvojový feminismus**, jehož aktivity se zaměřují na specifické zájmy žen v hospodářsky rozvojových zemích, které se různí světadíl od světadílu. Zdůrazňuje se zde tradiční kultura zemí, ve kterých existuje a snaží se prosadit feministické myšlenky ve shodě s kulturními hodnotami dané společnosti. Dá se říci, že se jedná o spojení liberálních feminismů se socialistickými, které vycházejí z místních tradic.⁹⁸

4.2.2 Feministické teorie generově motivovaného odporu

V těchto přístupech je upozorňováno na to, že k odstranění generové nerovnosti ve společnosti, nepostačuje samotná právní úprava. Tyto trendy vyzývají ženy k tomu, aby se vymanily z nadvlády mužů pomocí samostatných a výhradně ženských organizací. Argumentem těchto typů feminismů je to, že patriarchální struktura, na které je naše společnost založena, se prolíná všemi aspekty každodenního života a vztahů. Vyznačuje se tedy velmi ostrou a radikální kritikou patriarchálního řádu, avšak jeho existenci svými programy paradoxně tolerují. Jejich

⁹⁶ Dodatek, který se feministky snažily přidat do americké ústavy

⁹⁷ Formánková L., Rytířová K.: *Abc feminismu*, vydalo NESEHNUTÍ 2004, ISBN 80-903228-3-2

⁹⁸ tamtéž

snahy nevedou ke změně strukturální podstaty společnosti, ale vytváření vlastního světa vidí jako možné řešení diskriminace žen, které také doporučují.⁹⁹

Na otázky násilí na ženách, především pak na sexuální vykořisťování a zneužívání žen muži, se zaměřuje výrazný a viditelný **radikální feminismus**. Reprezentantky tohoto feminismu jsou toho názoru, že mužská nadvláda nespočívá v jejich ekonomické moci, ale v sexualitě a mocenském uspořádání heterosexuálních pohlavních vztahů. Sexualita je zde vnímána jako forma moci a ženy jsou v tomto případě společenskými objekty, jejichž sexualitu muži využívají a přivlastňují si ji. Tento myšlenkový směr realitu vnímá z ženského hlediska a zaujímá odmítavý postoj k dialogu s muži. Budoucnost spatřuje v nastolení matriarchátu. Usiluje o prolomení hranic mezi soukromým a veřejným, poněvadž útlak se projevuje především v rodině. Výslovně je nakloněn radikální formě politického boje za rovnoprávnost žen.¹⁰⁰

Lesbický feminismus je blízký radikálnímu, vychází však z přesvědčení, že heterosexismus a patriarchát jsou dvěma rozdílnými, specifickými systémy. Mezi hlavní rysy patří možnost žen svobodné volby partnerství a společenství žen. Tento feminismus vyjadřuje odpor k heterosexuality a také vytváří alternativu lidského soužití, tedy lesbický vztah. Teoretičky tohoto feminismu uvádí, že není možná analýza postavení lesbických a heterosexuálních žen dohromady, poněvadž lesbické ženy jsou diskriminované jinými způsoby, než ženy heterosexuální.¹⁰¹

4.2.3 Třetí vlna feminismu

V 80. letech minulého století se z feminismu stává globální společenský fenomén. Z předešlé diferenciaci feministického myšlení je zřejmé, že se nejednalo pouze o jednotný teoretický nebo politický proud. Také třetí vlna feminismu je charakteristická velkým množstvím proudů a začíná se hovořit až o „*skleróze*“ *hnutí*¹⁰². Tzn., že feministické proudy se staly svou rozmanitostí tak roztržštěnými, různorodými a zabývaly se jen svými specifickými myšlenkami, což mělo negativní vliv na fungování interního dialogu mezi nimi. Ona skleróza je spatřována v tom, že místo nacházení společných zájmů a reflexe pozitivních aspektů toho

⁹⁹ Formánková L., Rytířová K.: *Abc feminismu*, vydalo NESEHNUTÍ 2004, ISBN 80-903228-3-2

¹⁰⁰ Vodáková A., Vodáková O.: *Rod ženský. Kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme*, Praha 2003, Sociologické nakladatelství SLON, ISBN 80-86429-18-0

¹⁰¹ tamtéž

¹⁰² Formánková L., Rytířová K.: *Abc feminismu*, vydalo NESEHNUTÍ 2004, ISBN 80-903228-3-2, str. 207

kterého feministického proudu, se jednotlivé myšlenkové směry začínají vzájemně ignorovat. Globální feministický dialog tak údajně spočívá jen ve vymezení a kritice jednoho proudu proti druhému. Feministické směry, které z těchto kritik vzešly, se zásadním způsobem odklonily od pohledu na gender, pohlaví a sexualitu druhé vlny feminismu. Propojenost genderu s dalšími kategoriemi společenských nerovností, jako je například společenská třída a sociální postavení, sexuální orientace, rasa, etnická příslušnost apod., je nejzásadnějším přínosem třetí vlny feminismu.

Do této kategorie patří například **mužský feminismus**, který analyzuje postavení jednotlivých subjektů ve společnosti a ukazuje, že nestejně společenské a politické pozice jednotlivců se odlišným způsobem promítají do relativního zvýhodnění nebo nezvýhodnění mužů a žen. Tzn., že ne všichni biologičtí muži, jsou společenskou a institucionální strukturou vnímáni jako „muži“, a ne všichni se mohou těšit z výhod systému mužské nadvlády. Podobně také ne všechny ženy jsou chápány jako „ženy“, nicméně jejich „neženství“ je málokdy staví do pozic zvýhodnění na úkor „správných“ mužů. „Správné ženy“ ale mohou využívat společensky a politicky privilegovaných pozic, jež jsou upírány „nesprávným“ mužům například na základě jejich sexuální orientace. Feminismus jako analýza mocenského uspořádání společnosti z pozice menšiny je tak vhodnou strategií pro kritiku různých forem diskriminace a útlaku.¹⁰³

Patří sem i rozličné formy **multirasového feminismu**. Tyto feminismy se také zaměřují na postavení jednotlivých subjektů a analyzují, nakolik jejich pozice ovlivňují životní možnosti, volby a způsoby chování jednotlivců a skupin. Afroamerickými či islámskými feministkami v západní Evropě bylo poukázáno například na to, že vnímané rasové a etnické rozdíly a předsudky privilegují a omezují muže a ženy stejných skupin zásadně odlišným způsobem. Analýzám rasového a etnického útlaku dlouho vévodily teze tzv. genderové solidarity, které tvrdily, že muži a ženy z diskriminovaných skupin, nezávisle na genderové nerovnosti uvnitř těchto skupin, mají tendenci čelit útlaku společně. Tyto feminismy však ukázaly, že vnější diskriminace žen a mužů ve skupinách vykazuje rozdíly a zároveň v rámci těchto skupin poukazují na existenci vnitřní diskriminace, která je mnohdy používána jako zbraň proti organizování žen, například prostřednictvím sexuality.¹⁰⁴

¹⁰³ Formánková L., Rytířová K.: *Abc feminismu*, vydalo NESEHNUTÍ 2004, ISBN 80-903228-3-2, str. 207-208

¹⁰⁴ tamtéž

Dalším druhem feministického myšlení, který poukazuje na konstruovanou povahu genderu a stále vychází z předpokladu, že existují dvě nezpochybnitelná pohlaví – biologičtí muži a biologické ženy, je **feminismus sociální konstrukce**. Gender je chápán jako sociální konstrukce, pohlaví je danou, přirozenou a viditelnou skutečností. Přesto, že zastánci tohoto proudu argumentují tím, že genderové role nejsou vrozené, ale naučené, jejich pojetí genderové socializace dělá z genderu druhou přirozenost a implicitně trvá na celoživotní neměnné identitě ženy a muže.

Postmoderní feminismus na gender nahlíží jako na nestálou identitu, jelikož mužství a ženství jsou proměnlivé kategorie, které v rozličných situacích a prostředích nesou odlišné informace a významy. Zda společnost považuje osobu za ženu či muže je závislé na konkrétních kontextech, ve kterých své ženství či mužství předvádí a jakým stylem tak činí. Nezáleží tedy jen na nezpochybnitelném pohlaví, ale na tom jakým způsobem je gender performován. Tedy záleží i na chování, oblékání, pohybu, v jaké mocenské či bezmocné pozici se v různých situacích osoba ocitá, jaké možnosti jí to dává a jak s nimi nakládá. Z postmoderního feminismu vychází tzv. **queer teorie**, která k tomuto myšlenkovému proudu navíc zdůrazňuje konstrukce sexuality a sexuálních identit. Tato teorie zpochybňuje stejně jako postmoderní feminismus existenci pouze dvou pohlaví a genderů a klade důraz na osobní performaci identity. Zásadním je odpoutání se od kategorií a identit¹⁰⁵ a snaha přijmutí proměnlivé sexuality, která nemá hranice.¹⁰⁶

Existuje mnoho dalších feministických směrů, které se většinou váží na konkrétní oblasti zájmu, které analyzují prostřednictvím feministické kritiky. Jsou jimi například **ekofeminismus**, **spirituální feminismus**, **kyberfeminismus** apod. Nedá se tedy hovořit o feminismu v jednotném čísle, ale o feminismech. Za dobu své existence, ušel feminismus dlouhou cestu, feministické hnutí se od svých prvopočátků v 18. století značně vyvíjelo a feministické myšlení se měnilo, až dospělo k současné diferenci. Není to ideový proud, který by stagnoval, ale jedná se směr, který se neustále rozvíjí a vyvíjí. Elementem propojujícím všechny myšlenkové proudy feminismů je poznání, že marginalizovaná či nějak znevýhodněná pozice člověka nebo skupiny ve společnosti poskytuje vhodnou výchozí pozici pro pochopení, analýzu a kritiku společenských vztahů a organizace společnosti.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Např. heterosexuality, homosexuality, ale také muž či žena apod.

¹⁰⁶ Formánková L., Rytířová K.: *Abc feminismu*, vydalo NESEHNUTÍ 2004, ISBN 80-903228-3-2

¹⁰⁷ tamtéž

4.3 Ženské organizace a skupiny

V souvislosti s pádem komunistického režimu a zavedení demokratických principů do politického zřízení vzniklo po roce 1989 v České republice mnoho ženských organizací a skupin, jejichž aktivity a zaměření byly velmi diferencované. Jednalo se například o organizace, které propagovaly obor gender studies, skupiny podporující evangelické i katolické spolky, podnikatelky, umělecké skupiny, organizace vytvářející networking¹⁰⁸ mezi ženskými skupinami, skupiny orientované na politiku, národní skupinu obhajující práva novinářek a spisovatelek a mnoho dalších. Většina významných českých ženských skupin utvořených v polistopadovém období, vznikla na základě vnějších podnětů, tedy ze zahraničí. Impuls pro vznik ženských skupin a jejich následný rozvoj v naší republice přicházel např. z tradiční západní feministické politické scény, od politické strany Zelení, ale rovněž i z křesťanských západních církví vyvíjející interní tlak na představitele české mužské církevní hierarchie, aby iniciovali v České republice vznik náboženské ženské skupiny. Bez podnětů, finanční, informační a jiné pomoci zahraničních institucí i jednotlivých představitelk, by většina z nich ani nemohla vzniknout.¹⁰⁹

4.3.1 Vliv vstupu České republiky do Evropské unie na ženské organizace

Vstupu České republiky do Evropské unie předcházely přípravy na vstup ČR do EU, které se považují za rozhodující pro vytváření prostorů pro společenskou a politickou legitimizaci aktivit pro prosazování generové rovnosti a zlepšování postavení žen ve společnosti. Tlak přístupových jednání na harmonizaci české legislativy s *acquis communautaire*¹¹⁰, na vytváření institucionálních opatření v oblasti prosazování rovnosti žen a mužů a na zajištění spolupráce mezi vládním a nevládním sektorem, stejně jako změny ve financování občanských skupin, které nastaly v souvislosti s východním rozšiřováním Evropské unie, byly v tomto období rozhodujícími exogenními faktory formujícími charakter, příležitosti i bariéry pro prosazování cílů českých ženských skupin.¹¹¹

¹⁰⁸ propojování a vytváření sítě vztahů mezi lidmi

¹⁰⁹ Hašková H., Křížková A., Linková M.: Mnohohlasem, vyjednávání ženských prostorů po roce 1989, SÚAV Praha 2006, ISBN 80-7330-101-6, str. 63

¹¹⁰ Právo Evropské unie

¹¹¹ Hašková H., Křížková A., Linková M.: Mnohohlasem, vyjednávání ženských prostorů po roce 1989, SÚAV Praha 2006, ISBN 80-7330-101-6

Po roce 1989 začalo vznikat mnoho občanských a politických iniciativ, skupin a organizací nejen v naší republice, ale na celém území bývalých států východního bloku. Již v polovině 90. let bylo v České republice registrováno sedmdesát ženských nezávislých neziskových organizací (NNO). Některé z nich se například zaměřily na problematiku postavení žen na trhu práce, násilí na ženách, na otázky z oblasti zdraví, rodičovství nebo péče o závislé členy rodiny apod., ale dlouhou dobu nebyly žádné ženské iniciativy, které by se specificky soustředily na podporu žen v politice. Takové skupiny začaly vznikat teprve v průběhu přístupových jednání o vstupu ČR do EU, zejména pak v souvislosti s volbami do Evropského parlamentu. Ve zmíněné polovině 90. let minulého století byly ženské občanské skupiny zpravidla velmi malé s nízkým počtem aktivních členek a převážně využívaly práce dobrovolnic a dobrovolníků. Výjimkou bylo jen několik málo ženských skupin, které byly napojené na církve a politické strany, a také Český svaz žen, který byl výrazný svou dlouhodobou existencí, rozsáhlou členskou základnou a sítí regionálních poboček. Nedostatek aktivních členek nebo jejich odchod z ženských občanských skupin a také česká legislativa v druhé polovině 90. let, která v rámci neziskového sektoru finančně upřednostňovala větší formálně registrované organizace, vedla v nejednom případě k zániku malých občanských skupin. Pouze jedna třetina z těch ženských skupin, které byly v České republice evidované v první polovině 90. let, funguje dodnes. Celkový počet českých ženských skupin se zaměřením na genderovou rovnost, se od 90. let do současné doby, nikterak výrazněji nezměnil.¹¹²

Od zahájení transformace české společnosti až do počátku jednání o vstupu ČR do EU to byly jen ženské občanské skupiny, které ukazovaly na to, že je nutné řešit problematiku rovnosti mezi ženami a muži a otázky postavení žen ve společnosti, na politické úrovni. Představitelky těchto ženských skupin poukazující na existenci genderových nerovností a nutnost jejího řešení, předpokládaly při jednání o vstupu ČR do EU pozitivní obrat v tom smyslu, že otázky týkající se tohoto problému se posunou z okraje zájmu společnosti mezi zásadní politické otázky. Stát ovšem při plnění požadavků pro vstup naší republiky do EU tato očekávání ženských občanských skupin nenaplnil a změny, které se uskutečnily v oblasti genderové rovnosti, měly spíše formální charakter a nedocházelo ke konkrétním změnám v životě českých žen a mužů. Čeští politici nepovažovali otázky rovnosti a postavení žen ve společnosti za politická témata, zároveň i česká veřejnost i média obecně nebyla genderově senzitivní. Tématu rovnosti mužů a

¹¹² Hašková H., Křížková A., Linková M.: Mnohohlasem, vyjednávání ženských prostorů po roce 1989, SÚAV Praha 2006, ISBN 80-7330-101-6

žen totiž nebyl přikládán velký význam, ale bylo spíše považováno za jednu z méně podstatných podmínek vstupu ČR do EU. Česká republika také patřila mezi země, které Evropská komise kritizovala za nedostačující postup při harmonizaci české legislativy s evropskými direktivami pro genderovou rovnost. Pasivní přístup politiků a úředníků k otázkám rovnosti mužů a žen se vyznačoval formálností přijímání direktiv EU do naší české legislativy a odmítavým postojem k tvorbě specifické legislativy. Byli přesvědčeni o tom, že není potřeba rozpracovávat další legislativu genderové rovnosti či vznik další infrastruktury pro genderovou rovnost, poněvadž rovnost je již zajištěna Ústavou ČR. Přenesení direktiv EU k této problematice do našeho právního řádu bylo vnímáno českými politiky a političkami jako mechanický úkol, který je nutné splnit jako jednu z podmínek vstupu ČR do EU, jinak by však nebyl potřebný. Situace v České republice se však v polovině 90. let začala postupně měnit, a to zejména na základě IV. světové konference o ženách, která se konala v roce 1995 v Pekingu a kde byla jednohlasně všemi účastníky přijata *Platforma pro akci* (Platform for action). Platformou se vlády jednotlivých zemí znovu zavázaly k eliminaci diskriminace žen a k odstranění překážek bránící rovnosti. V průběhu vyjednávacího období členky několika ženských občanských skupin společně s některými političkami, zejména z ČSSD a KSČM, zareagovaly na pasivní postoj státu v otázkách prosazování rovnosti žen a mužů plynoucí z Platformy pro akci a iniciovaly diskusi na téma genderové rovnosti na parlamentní a vládní úrovni, což vyústilo ve vznik *Referátu rovných příležitostí žen a mužů* na Ministerstvu práce a sociálních věcí a základního vládního dokumentu, tedy USNESENÍ VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY ze dne 8. dubna 1998 č. 236 o *Prioritách a postupu vlády při prosazování rovnosti mužů a žen*. Českých političek vytvářejících partnerství s ženskými organizacemi v době vyjednávání o vstupu ČR do EU, bylo jen velmi málo.¹¹³

Přístupová vyjednávání se tak stala spojencem v prosazování problematiky genderové rovnosti na politické a vládní úrovni jak pro ženské neziskové organizace, tak pro političky, pro které však toto téma začalo být zajímavé až po podnětu těchto organizací. Vliv evropské integrace zásadním způsobem změnil prostředí, ve kterém fungují současné české ženské občanské skupiny. Tlak ze strany EU napomohl vzniku vládních institucí pro prosazování rovnosti mezi muži a ženami. Tyto instituce se zároveň staly eventuálními partnery českých

¹¹³ Hašková H., Křížková A., Linková M.: Mnohohlasem, vyjednávání ženských prostorů po roce 1989, SÚAV Praha 2006, ISBN 80-7330-101-6

ženských skupin, jelikož Evropská unie zdůraznila nutnou spolupráci vládních struktur s ženskými nevládními neziskovými organizacemi. Ženským občanským skupinám se také díky nutnosti sladování české legislativy s evropskými direktivami pro generovou rovnost naskytl ojedinelá možnost pro lobbying vlastních cílů jednotlivých skupin v oblasti posilování genderové rovnosti a postavení žen ve společnosti. Také díky nutnosti harmonizace české legislativy s legislativou Evropské unie došlo v ČR k legislativním změnám v oblasti genderové rovnosti, které měly být splněny již před vstupem ČR do EU a v důsledku toho, byly české zákonodárné orgány nuceny řešit některé problémy, na které bylo bezúspěšně poukazováno českými ženskými skupinami již od počátku 90. let. V tomto období se české ženské občanské skupiny zároveň rychle proměňovaly ve svém zaměření, fungování, dále i z hlediska aktivit, strategií a partnerství, poněvadž se změnilo jejich financování. Díky vytváření prvních komunikačních kanálů mezi vládním a nevládním sektorem, se jim naskytl větší možnost ovlivňovat proces politického rozhodování. Na jedné straně se tak posílil vliv ženských občanských skupin v rámci politických rozhodovacích procesů, na straně druhé se to ovšem projevilo jen v rámci určitých témat a aktivit. Témata, která byla mimo hlavní politický proud EU, stejně jako aktivity neformalizovaných ženských občanských skupin, zůstala zcela v pozadí. Ženské neziskové nevládní organizace, které prošly v době přístupových jednání o vstupu ČR do EU, procesem formalizace (profesionalizace skupin), se v tomto období naučily politicky taktizovat a využívat strategická spojení v rámci nadnárodní organizace regionu střední a východní Evropy, ale i v rámci sítě organizací celé Evropské unie.¹¹⁴

4.4 Organizace podporující práva žen v České republice

Jak jsem se zmínila v úvodu této kapitoly, neziskové organizace jsou zakládány vždy z nějakého důvodu. Dle statistik Českého statistického úřadu působilo na konci roku 2010 v České republice celkem 111 241 neziskových organizací¹¹⁵, a některé z nich se zabývají otázkou ženských práv, tedy například problematikou nerovného postavení žen a mužů, odstraňováním generových stereotypů ve všech oblastech naší společnosti, a jejich úsilí je směřováno ke změnám v těchto oblastech apod. Následující výčet organizací zabývajících se touto problematikou, není zdaleka kompletní.

¹¹⁴ Hašková H., Křížková A., Linková M.: Mnohohlasem, vyjednávání ženských prostorů po roce 1989, SÚAV Praha 2006, ISBN 80-7330-101-6, str. 87-91

¹¹⁵ http://www.neziskovsky.cz/data/Zprava_o_stavu_NS_2010txt11805.pdf, 4.3.2012, 0:51hod.

❖ Gender Studies o. p. s.

Tato nezisková organizace slouží především jako informační, konzultační a vzdělávací centrum v otázkách vztahů mužů a žen a jejich postavení ve společnosti, shromažďuje a dále zpracovává a rozšiřuje informace, které souvisí s genderovou tematikou. Hlavním cílem je vytváření prostoru pro diskuzi o postavení a rolích žen a mužů ve společnosti, systematické odstraňování genderových nerovností a přispívání k toleranci vůči alternativním životním stylům. Z toho důvodu usiluje zejména o změny v těchto oblastech:

- ✚ Odstraňování genderových stereotypů ve společnosti
- ✚ Odstranění genderových stereotypů ve výchově a vzdělávání
- ✚ Odstraňování genderových stereotypů v rodině
- ✚ Pracovní trh bez diskriminace na základě pohlaví a věku
- ✚ Podpora sladování osobního/ rodinného a profesního života
- ✚ Vyšší zastoupení žen v rozhodovacích procesech
- ✚ Stop násilí na ženách
- ✚ Svobodné rozhodování o vlastním těle

Prostřednictvím specifických projektů aktivně ovlivňuje změny týkající se rovných příležitostí v různých oblastech, jako jsou například institucionální mechanismy, trh práce, politická participace žen, informační technologie atd. Zároveň také provozuje knihovnu obsahující množství publikací a materiálů k feminizmu, gender studies, právům žen a mužů apod.¹¹⁶

❖ Nezávislé sociálně ekologické hnutí (Nesehnutí)

Sdružení Nesehnutí se zaměřuje na čtyři hlavní programy: Zaostrěno na hypermarkety, Ženská práva jsou lidská práva, Společně k rozmanitosti a Ekoporadna. Tyto programy se vzájemně různě prolínají. „Ženská práva jsou lidská práva“ je projekt věnující se problematice rovných příležitostí, genderových stereotypů a domácího násilí. V jedné ze svých aktivit se zaměřuje na sledování politických stran z genderového hlediska. Jedná se především o to, jak se tyto strany v tomto směru prezentují, jak zachovávají genderově korektní jazyk, zahrnují ženy do

¹¹⁶ <http://www.genderstudies.cz>, 4.3.2012, 0:56hod.

svých řad a jaké jim udělují pozice, ale také o to jak o rovných příležitostech žen a mužů celkově uvažují.¹¹⁷

❖ Český svaz žen o. s.

Nevládní ženská organizace v České republice s početnou členskou základnou, která působí převážně na dobrovolné bázi, jejímž posláním a cílem je prosazovat práva žen, působit na různých úrovních v jejich zájmu a k jejich ochraně. Tato organizace se podílí na mnoha projektech, které se zaměřují na diskriminaci a rovné příležitosti mužů a žen na trhu práce. Rovněž spolupracovala na mezinárodním evropském projektu *GRUNDTVIG I* - „*Od dobrovolné práce žen v organizacích k řídicím funkcím*“.¹¹⁸ Český svaz žen je výjimečnou ženskou organizací v tom smyslu, že svou činnost zahájila již v předlistopadovém období. V té době ovšem nehájila především zájmy žen, ale zájmy komunistického režimu.¹¹⁹

❖ Fórum 50 %, o.p.s.

„Cílem této organizace je prosazení vyššího počtu žen do rozhodovacích pozic na všech úrovních. Usiluje o naplnění demokratických principů, ozdravení politického klimatu a nastolení politických témat, která byla dosud opomíjena. Dlouhodobým cílem Fóra 50% je překročení hranice 30 %, které (jak dokazují výzkumy) je třeba dosáhnout, aby jakákoli skupina přestala být minoritou a byla schopna prosazovat své zájmy.“¹²⁰

❖ Český helsinský výbor

Tato nevládní nezisková organizace pro lidská práva působí od roku 1988 v Československu a od roku 1993 v České republice. Navázala na činnost Charty 77 a Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. Posláním organizace je podpora a ochrana základních hodnot, ke kterým se naše společnost hlásí, zejména ochrana rovnosti a osobní svobody. Mimo to, že se také zabývá problematikou rovných příležitostí, diskriminací a rasismu, se specializuje na

¹¹⁷ <http://www.nesehnuti.cz>, 3.3.2012, 23:09hod.

¹¹⁸ <http://www.csz.cz/index.php>, 4.3.2012, 0:36hod.

¹¹⁹ Hašková H., Křížková A., Linková M.: Mnohohlasem, vyjednávání ženských prostorů po roce 1989, SÚAV Praha 2006, ISBN 80-7330-101-6

¹²⁰ <http://www.padesatprocent.cz>, 4.3.2012, 0:48hod.

problematiku trestního řízení, trestu odnětí svobody, práci policie a dalších složek působících v justici. Mezi nejvýznamnější aktivity směřující k rozvoji a posílení občanské společnosti patří:

- ✚ **lobbying** (sledování a připomínkování legislativy, iniciace reformních procesů)
- ✚ **monitoring** (sledování stavu uzavřených institucí, policejních služeben atp.)
- ✚ **osvětová a vzdělávací činnost** (přednášky, semináře, kulaté stoly, mediální kampaně, oficiální stanoviska, komunikační a motivační výcviky, publikační činnost)
- ✚ **případová agenda** (řešení závažných trestně právních, správních a civilních kauz, poradenství, právní zastoupení, podpora, sledování průběhu řízení apod.)

Český helsinský výbor je zapojen do mnoha projektů, které se dotýkají různých oblastí¹²¹ naší společnosti a jedním z nich je i kampaň Fóra 50%, která vznikla na základě analýzy kandidátních listin parlamentních stran, které jsou zejména u obou největších stran s potenciálně nejvyšším počtem mandátů ve sněmovně zcela tristní z hlediska zastoupení žen na volitelných místech.¹²²

❖ Česká ženská lobby

Česká ženská lobby je síť neziskových organizací, hájící práva žen v České republice. Je součástí Evropské ženské lobby, která sdružuje ženské a genderové organizace Evropy a spolupracuje s evropskými institucemi. Hlásí se k feministickému přesvědčení, že ženy mají právo na politickou, společenskou a ekonomickou rovnost s muži. Lobbuje a prosazuje zájmy všech žen bez ohledu na jejich rasu, etnický původ, sexuální orientaci, věk, zdravotní stav, náboženství či víru. Akceptuje různorodost svých organizací a tedy i různorodost feministických směrů, ke kterým se jednotlivé organizace hlásí. Česká ženská lobby, mimo jiné, prosazuje rovné zastoupení žen a mužů v rozhodovacích pozicích v politice a ústředních orgánech státní správy. Rovné rozdělení moci mezi oběma pohlavími považuje základní principy demokracie. Nedostatečné zastoupení žen v politice může navíc znamenat, že nejsou v odpovídající míře zohledňovány životní zkušenosti jedné poloviny populace. Protože ženy čelí řadě bariér, podporuje ČŽL zavádění opatření, která rovnosti mužů a žen v rozhodovacích pozicích

¹²¹ Např. trhu práce, vězeňství a justice, policie, ženy, děti, senioři, vzdělávání apod.

¹²² <http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2004110301>, 3.3.2012, 01:09hod.

napomáhají, např. osvětové kampaně, vzdělávání a podpůrné programy určené ženám, které se chtějí veřejně angažovat, vnitrostranické kvóty či kvóty dané legislativou.¹²³

❖ **Asociace pro rovné příležitosti mužů a žen**

„Jejím cílem je aktivní podíl na utváření podmínek pro rovné příležitosti mužů a žen ve všech aspektech veřejného a profesního působení. Úkolem je sledování stávajících zákonů, které souvisejí s oblastí rovných práv při sladování s legislativou EU. Hlavními aktivitami jsou připomínky a doporučení vypracovávané pro MPSV, šíření osvěty a aktuálních informací jednotlivým členským organizacím. Sdružuje 30 ženských a rodinných organizací a jednotlivých osobností, které podle svého zaměření pomáhají naplňovat její programové cíle.“¹²⁴

¹²³ <http://www.czlobby.cz/>, 4.4.2012, 16:00hod.

¹²⁴ <http://www.feminismus.cz/organizace.shtml?x=156835>, 4.3.2012, 15:30hod.

5. České ženy a jejich zastoupení v rozhodovacích funkcích

Kapitola je zaměřena nejen na počátky zapojení žen do politického života v České republice, ale především na současnou situaci nízkého zastoupení žen v rozhodovacích funkcích, důvody a faktory ovlivňující tento stav a na možná opatření, která by mohla napomoci zvýšení participace žen. V této kapitole jsem použila i část z mé bakalářské práce, jejíž jednou z částí byla kapitola Ženy ve veřejném životě.

Zatímco činnosti s politicky zanedbatelným či nulovým obsahem byly nebo jsou spojovány spíše s ženskou populací, politická činnost byla a v závislosti na typu společenského systému stále v některých zemích je spojována především s mužskou částí populace. Veřejná činnost žen, byla a v řadě současných, zejména rozvojových zemí stále je nežádoucí a z hlediska udržení rovnováhy systému považováno za disfunkční. Vyloučení žen z účasti na veřejném životě je historicky podmíněno a má souvislost s dělbou práce mezi oběma pohlavími, která byla nastolena při vzniku soukromého vlastnictví, kdy ženě byla přiřčena hlavně služba v domácnosti a muži byla vyhrazena společenská produktivní práce a politické řízení společnosti.¹²⁵

Přesto, že v ústavách většiny zemí byla ženám zaručena stejná práva občanská, tedy i politická práva jako mužům, proces realizace byl velmi zdoluhavý a obtížný, v některých zemích, obzvláště rozvojových, nebyl dosud ukončen. V roce 1952 byla přijata Generálním shromážděním OSN *Konvence o politických právech žen* (v platnost vstoupila v roce 1954), která byla prvním mezinárodním právním instrumentem zaručující politická práva všem ženám. Zavazuje členské státy, aby zaručily ženě stejná práva jako má muž, a to právo volit ve volbách, účastnit se voleb a být jmenována do všech veřejných funkcí na národní úrovni se stejnými podmínkami a bez známek diskriminace. Ale i v rámci OSN je toto dlouhodobou záležitostí. Socialistické země patřily mezi první země, které ji podepsaly i ratifikovaly a uvedly v život. Další země se postupně přidávaly, ale její přijetí neprobíhalo tak rychle, jak by si ženy přály. Například ve Velké Británii byla ratifikována až třináct let poté, co vstoupila v platnost, v Austrálii v roce 1974, a například v Egyptě až v roce 1981.¹²⁶

¹²⁵ E. Bártová, J. Bauerová, *Proměny ženy v rodině, práci a ve veřejném životě*, Praha: Svoboda 1987

¹²⁶ E. Bártová, J. Bauerová, *Proměny ženy v rodině, práci a ve veřejném životě*, Praha: Svoboda 1987, str.226

5.1 Počátky politické kariéry českých žen

Ačkoli u nás na přelomu 19. a 20. století nebyla žádná podobná feministická hnutí jako na Západě, čeští politici se přesto se ženami v politice setkali. V době, kdy se konal první sjezd československých žen (1897), měly ženy v Rakousku zakázanou účast v politických spolcích, to však neznamenovalo, že se české ženy neúčastnily politického života. Při tom došlo k významovým přesunům. Například dělnické ženy, do té doby nijak neangažované v této oblasti, si začaly vytvářet spolky, které byly organizovanější a více politicky činné, než byly spolky již dříve zainteresovaných žen. Z tohoto důvodu se vzdělanější ženy začaly klonit k politice levicových vzdělavců, blízkých dělnickému hnutí, u kterých měly podporu ve svých emancipačních snahách. O ženské sympatizantky začaly mít zájem i české nacionalistické strany, poněvadž se jim hodila emocionálně laděná vlastenecká rétorika, kterou kromě toho, že ji funkcionářky ženských spolků velmi dobře ovládaly, tak ji také braly vážně. A nově vznikající klerikální strany, které zpočátku odmítaly politickou angažovanost žen, si bez těchto sympatizantek nebylo ani možné představit. Vůdkyní dělnických žen se stala **Karla Máchová** (* 21. 10. 1853 – † 16. 5. 1920), se kterou se přátelila i Charlotta Masaryková, manželka T. G. Masaryka. Konce roku 1905 vznikl v Praze *Výbor pro volební právo žen*, kterému předsedala Františka Plamínková. V roce 1908 při sněmovních volbách byla povolena ženám, které platily nejméně osm korun přímých daní, účast na volbách. To bylo využito hned několika českými politickými stranami, které chtěly získat ženské hlasy tím, že postavily ženy jako kandidátky na poslankyně. Přesto, že některé ženy měly podobný počet hlasů jako muži, žádná z nich neuspěla. První českou poslankyní se stala feministická spisovatelka **Božena Viková – Kunětická** (* 30. 7. 1862 – † 18. 3. 1934) o čtyři roky později, tedy v roce 1912, při doplňovací volbě za zemřelého poslance Václava Škardu. Česká žena se tak dostala do politiky v době, kdy ještě prakticky neměla žádná politická práva.¹²⁷

5.2. Zastoupení žen v české politice

Skutečný vstup žen do parlamentní politiky se uskutečnil v kontextu společenskopolitických změn, které vedly k zániku Rakouska – Uherska a vzniku nástupnických států. Československé

¹²⁷ Vodáková A., Vodáková O.: Rod ženský. Kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme. Sociologické nakladatelství SLON, Praha 2003, ISBN 80-86429-18-0

ženy tak vstoupily do vrcholné politiky v důsledku několika příznivých okolností, zejména přijetí demokratické ústavy, tedy zákona č. 121/1920 Sb. ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky, v němž je v §106 zakotvena rovnoprávnost žen a mužů.¹²⁸

V době první republiky, kdy si politikové i veřejnost začala zvykat na ženy političky, bylo zastoupení žen v této sféře poměrně malé. V letech 1918 – 1938 v Radě hlavního města Prahy působilo 147 poslanců, z toho bylo pouze 14 žen.¹²⁹ „Vývoj účasti žen v zastupitelských orgánech od zrodu Československé republiky v roce 1918 až do posledního volebního období do Federálního shromáždění ČSSR (1981 - 1986) byl následující: V Národním shromáždění předmnichovské republiky, ať již v senátě či poslanecké sněmovně, se zastoupení žen pohybovalo mezi 2 - 4% a po celou dobu existence této republiky nejevilo žádný vzrůstající trend. V Prozatímním národním shromáždění těsně po válce (1945 - 1946) se počet žen zvýšil na 6,6%, ve funkčním období Ústavodárného národního shromáždění republiky Československé (1946 - 1948) vzrostl na 7,65% a neustále rostl až do třetího volebního období Národního shromáždění republiky Československé (1960 - 1964) Národního shromáždění, kdy dosáhl 22,7%. Ve čtvrtém volebním období (1964 - 1968) došlo k poklesu na 19,7% a v I. Federálním shromáždění ve Sněmovně národů až na 16,7%. Teprve po volbách v roce 1971 došlo, po cílevědomě prováděné kampani ke zvýšení zastoupení žen, k výraznému vzestupu ve Sněmovně národů na 25% a ve Sněmovně lidu na 26,5%. Po volbách do Federálního shromáždění ČSSR v roce 1981 se počet zastoupených žen v obou sněmovnách pohyboval na 29%.“¹³⁰

Ústava České republiky i Listina základních práv a svobod formálně zaručují ničím neomezenou rovnost pohlaví. Ani po listopadu 1989 se ženy nedokázaly příliš v politice prosadit. V prvních volbách, které se u nás konaly po Sametové revoluci v červnu 1990, bylo do Sněmovny národů Federálního shromáždění zvoleno 13,33% a do Sněmovny lidu Federálního shromáždění pouze 7,92% žen.¹³¹

¹²⁸ Musilová D.: Z ženského pohledu 1918-1939, Nakladatelství Bohumír Němec – Veduta, České Budějovice 2007, ISBN: 978-80-86829-31-9

¹²⁹ Vodáková A., Vodáková O.: Rod ženský. Kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme. Sociologické nakladatelství SLON, Praha 2003, ISBN 80-86429-18-0

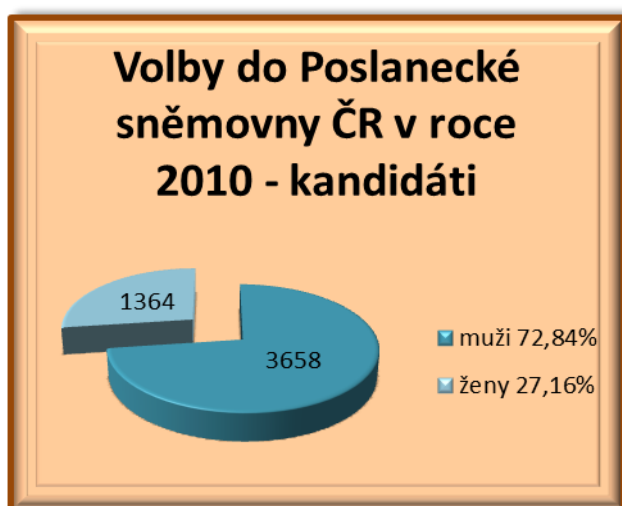
¹³⁰ Bártová E., Bauerová J.: Proměny ženy v rodině, práci a ve veřejném životě, Praha: Svoboda 1987, str.233

¹³¹ <http://www.volby.cz>, 6.8.2010, 20:09hod.

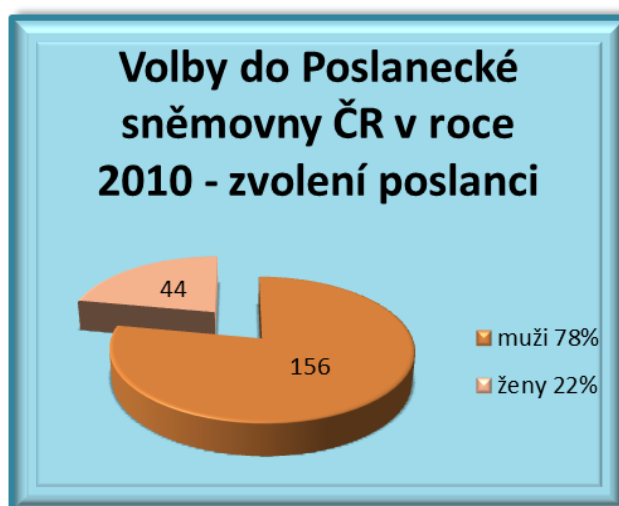
Přesto, že se ženy ve veřejném životě angažují méně nežli muži, jejich zastoupení ve vrcholných politických pozicích je ještě menší, než je jejich veřejná aktivita. Ženy se při prosazování do vysoké politiky, potýkají s mnoha problémy. V tomto ohledu není hlavním problémem nízké zastoupení v politických stranách, ale to, že ženy nejsou obsazovány na klíčové pozice ve stranické hierarchii, a tudíž mají nízký podíl na výběru kandidátů.

Budeme-li srovnávat podíl žen, které kandidují s podílem jich zvolených, zjistíme, že i zde je značný nepoměr. Ať už se jedná o volby do zastupitelstev krajů nebo obcí, o volby do vrcholných zastupitelských orgánů či do Evropského parlamentu, vždy jsou ženy častěji nominovány, ale méně jsou zvoleny, což potvrzují níže uvedené grafy a tabulky.

Graf č.: 1 Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010 – kandidáti



Graf č.: 2 Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010 – zvolení



Zdroj:www.volby.cz

Při volbách do Parlamentu Poslanecké sněmovny, které se konaly v roce 2010, bylo nominováno celkem 5022 kandidátů. Z toho 3658 mužů, což představuje 72,84% a 1364 žen (graf č. 1). Zvoleno bylo 200 poslanců z nich méně než 1/3 tvoří zastoupení žen a téměř 80% mužů (graf č. 2). Rozdíl mezi kandidujícími a zvolenými ženami je 5,16%.

Ve srovnání s volbami do Poslanecké sněmovny z roku 1998 (tab.č.1), se počet jak nominovaných (20,1%), tak zvolených poslankyň (15%) sice zvýšil o 7%, přesto je zastoupení žen v rozhodovacích funkcích stále velmi nízké. Nejvýraznější ženskou osobností Poslanecké sněmovny je v současné době **Miroslava Němcová**, která působí na postu předsedkyně Poslanecké sněmovny.

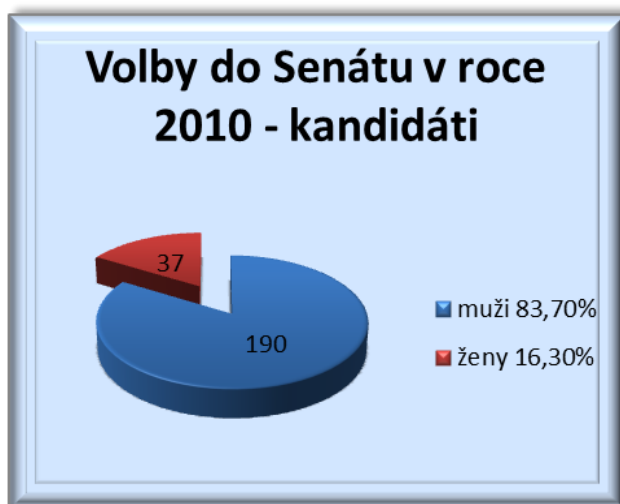
Tabulka č.: 1 **Volby v roce 1998 – kandidáti a zvolení**

<i>Volby v roce 1998 - kandidáti a zvolení</i>						
	Kandidáti			Zvoleno		
	Celkem	Z toho ženy	v %	Celkem	Z toho ženy	v %
Poslanecká sněmovna	3 631	756	20,1	200	30	15,0

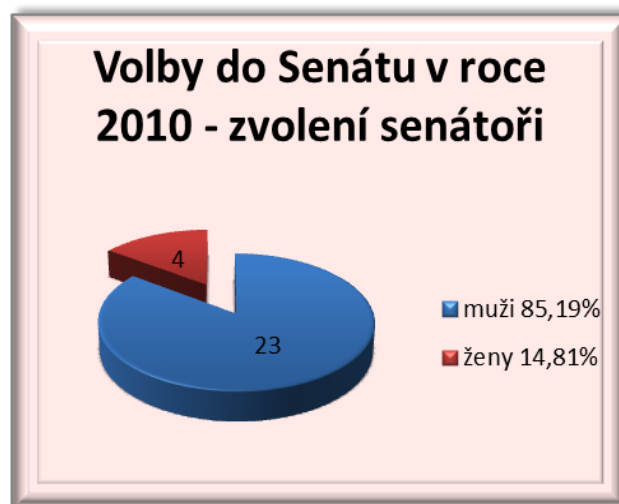
zdroj: www.vlada.cz, www.volby.cz

Situace v Senátu je však o poznání horší. Na níže uvedeném grafu č. 3 můžeme vyzorovat, že při volbách do Senátu konaných v roce 2010, celkem kandidovalo 227 kandidátů.

Graf č.: 3 **Volby do Senátu – kandidáti**



Graf č.: 4 **Volby do Senátu - zvolení**



Zdroj:www.volby.cz

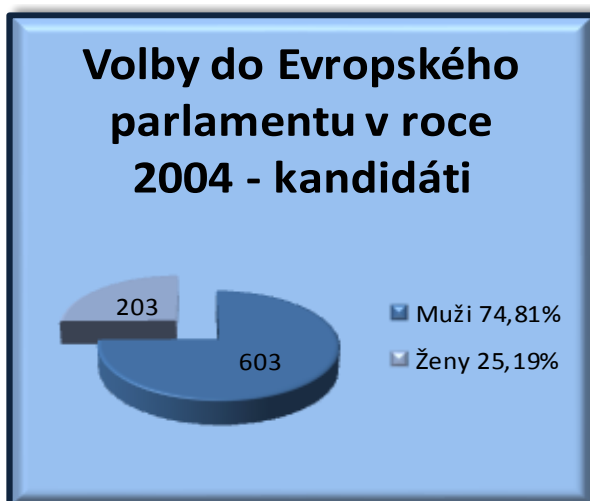
Na kandidátních listinách bylo 190 (83,70%) mužů a jen 37 žen (16,30%). Do senátorských křesel posléze usedlo 23 mužů, které představují téměř 90% zastoupení a pouze 4 ženy (graf č. 4), což je značný nepoměr. V současné době je v Senátu 15 žen a dvě z nich jsou místopředsedkyněmi senátu¹³².

Nízký podíl žen dokládají i níže uvedené grafy, kde můžeme porovnat kandidaturu a počet zvolených žen a mužů při volbách do Evropského parlamentu, které se konaly v červnu roku 2004 a 2009. Do Evropského parlamentu bylo v roce 2004 nominováno celkem 806 kandidátů, z toho 603 mužů a 203 žen (graf č. 5). Graf č. 6 ukazuje, že zvoleno bylo 19 mužů (79,17%) a 5

¹³² Alena Gajdůšková, Alena Palečková

žen (20,83%). Celkový počet kandidujících při volbách v roce 2009 byl 708. Politické strany celkem nominovaly 509 mužů, tedy 71,89% a 199 žen, představující 28,11% (graf č. 7). Do Evropského parlamentu bylo následně zvoleno celkem 22 poslanců (graf č. 8), z čehož bylo 18 mužů (81,82%) a pouze 4 ženy (18,18%). Za ČSSD byly zvoleny dvě ženy – Ing. Zuzana Brzobohatá a MUDr. Sehnalová Olga MBA., za KDU – ČSL pak MUDr. Zuzana Roithová MBA., za ODS JUDr. Andrea Češková a za KSČM žádná žena. Průměrné zastoupení žen v Evropském parlamentu je na hranici 35,2%, přičemž nejvíce žen zastupují Finsko s 61,5%, Švédsko s 55,6%, dále Estonsko (50%) a Nizozemsko (48%).

Graf č.: 5 Kandidáti do EP v roce 2004



Graf č.: 6 Zvolení do EP v roce 2004



Graf č.: 7 Kandidáti do EP v roce 2009



Graf č.: 8 Zvolení do EP v roce 2009



Zdroj: www.volby.cz

Níže uvedená tabulka č. 2 nám dokládá zastoupení žen v jednotlivých poslaneckých klubech a jejich funkce při volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2010. Jak již jsem výše uvedla, zvoleno bylo 44 žen, což je 22% ze všech zvolených poslanců. Nejvíce žen je v poslaneckém klubu KSČM (11 žen) a TOP 09 se stejným počtem. O dvě ženy méně, tedy 9 žen, má poslanecký klub ODS. V klubu ČSSD je zastoupení žen v počtu 6, za nimi následují Nezařazení (5 žen). Nejméně žen je v poslaneckém klubu Věcí veřejných. Jestliže porovnáme funkce žen v poslaneckých klubech, zjistíme, že jediná strana VV má v klubu ženu jako předsedkyni i místopředsedkyni. KSČM a TOP 09 mají ve svých klubech vždy jednu místopředsedkyni. Nejhuře jsou na tom kluby ČSSD, ODS a Nezařazených, jelikož v jejich klubech není ani jedna žena předsedkyni či místopředsedkyni.

Tabulka č.: 2 **Zastoupení žen v jednotlivých poslaneckých klubech a jejich funkce**

<i>Ženy v jednotlivých poslaneckých klubech a jejich funkce</i>			
Poslanecký klub	Celkový počet v klubu	Počet žen	funkce v poslaneckých klubech
ČSSD	54	6	0
ODS	51	9	0
KSČM	26	11	1 místopředsedkyně
TOP 09	41	11	1 místopředsedkyně
VV	12	2	1 předsedkyně, 1 místopředsedkyně
Nezařazení	16	5	0
Celkem v PSP	200	44	

zdroj: www.psp.cz, údaje k 18. 8. 2012

Nejnižší účast žen zaznamenáváme ve vládě. Před rokem 1989 nebyla ve vládě ani jedna ministryně a ani po změně politického systému se situace nijak výrazněji nezměnila. V letech 1990 – 2004 působilo v šesti vládách pouze 5 ministryň. Za toto období zastávala žena post ministryně školství, ministryně zdravotnictví, spravedlnosti a ministryně obchodu a cestovního ruchu, ale v žádné z těchto vlád nezastávala funkci místopředsedkyně či dokonce premiérky. V době vlády ČSSD působily celkem tři ministryně. Ženy si polepšily až v době vlády ODS v období let 2007 – 2009, kdy bylo celkem 5 ministryň, z nichž **JUDr. Vlasta Parkanová** byla ministryní obrany a zároveň ve funkci místopředsedkyně vlády. V úřednické vládě v letech 2009 – 2010 se počet ministryň snížil o jeden post a v současné vládě **Petra Nečase** jsou pouze dvě ženy, a to místopředsedkyně vlády **Mgr. Karolína Peake** a ministryně kultury **Mgr. Alena**

Hanáková. Ve všech zmíněných vládách nebyly ženy obsazovány na klíčová ministerstva. Obsazovaly místa ministryň školství, zdravotnictví, spravedlnosti a také kultury, životního prostředí.

Ze všech výše uvedených číselných údajů, které jsem v této kapitole uvedla, je zřejmé, že české ženy mají oproti mužům podstatně menší šanci na prosazení v politice. Jejich šance pak klesají úměrně výši a důležitosti politické pozice. Tzn. čím je post vyšší a důležitější, tím je menší šance na obsazení takové pozice ženou. Přitom česká veřejnost by na politické scéně uvítala větší počet žen a zároveň vnímá zastoupení žen v politických funkcích za velmi užitečné a nutné pro společnost. Muži totiž jen zřídka dokážou prosadit jiné zájmy, než ty své. Ženy tak zastupují sociální skupinu s určitou životní zkušeností, která je odlišná od té mužské. To je důvodem, proč se jejich společenské a politické zájmy od sebe různí. Na druhou stranu, nikdo jiný než samotné ženy, nemůže účinně prosadit své vlastní zájmy a kvalifikovaně řešit své problémy. K problémům¹³³, které jsou společné všem, mají ženy a muži rozdílný přístup, proto jejich náhled na způsob řešení může být odlišný. „Ženské nazírání problémů může působit jako protiváha mužskému nazírání.“¹³⁴ To jsou důvody, proč je přítomnost žen v politice nutná. „A pokud ženy v politice nejsou, jedná se o tzv. nedokonalou, neúplnou, nenaplněnou demokracii, která staví ženy mimo vliv, brání jim v přístupu k mnoha zdrojům, degraduje jejich vlastní důstojnost, protože je odsouvá do méně výhodné, druhořadé společenské pozice, do pozice menšiny.“¹³⁵

Pozice žen ve vrcholné politice není vůbec snadná. Médii i veřejností jsou vnímány spíše jako „politici v sukních“. Muži nepovažují ženy, které působí v politice, za své rovnocenné partnery a podle toho se k nim i chovají. Ženy musejí vynaložit daleko více úsilí, jestliže chtějí proniknout do politické sféry. Pokud se jim to podaří, jsou pak častěji obsazovány do pomocných funkcí a jen málokdy se stane, že se žena dostane do vrcholné politiky. Přes to, že jsou veřejností političky považovány za stejně kompetentní jako jejich kolegové, oni je chápou jako oborově méně vyhraněné a většinou působí ve všeobecných humanitárních oborech jako např. sociální

¹³³ Např. otázky války, míru nebo bezpečnosti země, ekologie

¹³⁴ Vodáková A., Vodáková O.: Rod ženský. Kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme. Sociol. naklad.SLON, Praha 2003, ISBN 80-86429-18-0, str. 213

¹³⁵ Vodáková A., Vodáková O.: Rod ženský. Kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme. Sociol. naklad.SLON, Praha 2003, ISBN 80-86429-18-0, str. 214

politika, zdravotnictví, vzdělávání apod. Poslaneckým výborům¹³⁶, ve kterých ženy bývají nejvíce zastoupeny, je přisuzována, i podle hodnocení samotných poslanců i poslankyň, velmi nízká prestiž.¹³⁷

5.3 Bariéry ovlivňující účast žen v politice

Ve většině států Evropské unie a samozřejmě i v České republice existuje rovnoprávnost mužů a žen před zákonem, který zakazuje diskriminaci na základě pohlaví, ale rovněž definuje rovnost šancí mužů a žen v usilování o volené i delegované funkce ve sférách politiky a ekonomiky, existují i nadále bariéry, které tomuto procesu brání. Jedná se o bariéry **institucionální** (volební systém, fungování politických stran), **individuální** (individuální postoje a názory) a **společenské** (hodnoty české veřejnosti či veřejný diskurs na téma zastoupení žen v politice).¹³⁸

5.3.1 Institucionální bariéry

Mezi institucionální bariéry vstupu žen do politiky patří prostupnost volebního systému, jehož nastavení je v současné době v České republice ženám příznivé a dále způsob výběru kandidátů v jednotlivých politických stranách, popřípadě použití kvót ať již ve volebním systému nebo při výběru kandidátů v politických stranách. Interakce volebního systému, výběru kandidátů a počtu stran získávající mandáty, ovlivňuje počet žen v zastupitelských orgánech, jež jsou určitým předstupněm a rovněž předpokladem pro budoucí zastoupení v exekutivních či vedoucích stranických funkcích.

Výběr kandidátů uvnitř politických stran je nejdůležitějším nástrojem ovlivňujícím podíl žen v parlamentech, poněvadž jsou volby do většiny zastupitelských orgánů uskutečňovány na základě voleb politických stran s omezenou možností volit jednotlivé kandidáty nebo kandidátky. Nejzákladnějším organizačním dilematem, které politické strany řeší při nastavování pravidel výběru kandidátů i v jeho průběhu je to, zda má výběr kandidátů vést k uspokojení vnitrostranických zájmů na získání volených politických funkcí nebo zda výběr povede

¹³⁶ Např. Mandátový a imunitní výbor, Petiční výbor

¹³⁷ Vodáková A., Vodáková O.: Rod ženský. Kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme. Sociologické nakladatelství SLON, Praha 2003, ISBN 80-86429-18-0

¹³⁸ Rakušanová P.: Česká politika, Ženy v labyrintu mužů?, vydalo Fórum 50% 2006, ISBN 80-239-7438-6

k vytvoření takové kandidátní listiny, které se dostane co největší volební podpory, ovšem i za cenu toho, že nebudou uspokojeni mocní aktéři vnitrostranické politiky.¹³⁹

5.3.1.1 Volební systém

V odborné literatuře je zdůrazňována role volebního systému na zastoupení žen v parlamentu, resp. jiných zastupitelských orgánech. Tvrzení, které spočívá v tom, že v parlamentech, které jsou voleny systémem poměrného zastoupení, je více žen než u parlamentů, do kterých jsou poslanci voleni většinovým systémem, prokazují komparativní mezinárodní analýzy srovnávající vliv volebního systému na podíl zvolených žen.¹⁴⁰ Pippa Norris při srovnání volebních systémů 182 zemí nalézá více než 7% rozdíl mezi průměrnou mírou zastoupení žen v parlamentech v zemích, které uplatňují systém poměrného zastoupení (15,6 %) a systémy většinovými (8,5 %)¹⁴¹. Jak jsem již uvedla v úvodní kapitole (2.6), působení volebního systému na podíl žen v parlamentu není přímé a jeho vliv je zprostředkován mechanismem výběru kandidátů uvnitř politických stran a fragmentací stranického systému. Teprve interakce volebního systému, výběru kandidátů a počtu stran, které získávají mandáty, ovlivňuje počet žen v zastupitelských orgánech, které jsou předstupněm (a předpokladem) pro zastoupení v exekutivních funkcích či vedoucích stranických funkcích.¹⁴²

5.3.1.2 Výběr kandidátů v politických stranách

Jak jsem se již zmínila, v České republice je pro zastoupení žen v politických funkcích příznivější systém voleb na základě poměrného zastoupení, jehož vliv je zprostředkován mechanismem výběru kandidátů vně jednotlivých politických stran. Nejvýznamnějším faktorem, který má vliv na zastoupení žen v parlamentu, je tedy výběr kandidátů a následné sestavení kandidátní listiny jednotlivých politických stran. Voliči jsou sice ti, kdo volí své zástupce, ale pouze na základě toho, jaké kandidáty a kandidátky představí na svých listinách politické strany.

¹³⁹ Rakušanová P.: Česká politika, Ženy v labyrintu mužů?, vydalo Fórum 50% 2006, ISBN 80-239-7438-6

¹⁴⁰ Norris P.: Women's Legislative Participation in Western Europe, Western European Politics 1985, roč. 8, č. 4, str. 90–101

¹⁴¹ Norris P.: Electoral Engineering: Voting Rules and Political Behaviour. Cambridge: Cambridge University Press 2004, str. 187–190.

¹⁴² Hašková H., Křížková A., Linková M.: Mnohohlasem, vyjednávání ženských prostorů po roce 1989, SÚAV Praha 2006, ISBN 80-7330-101-6

Pro to, aby se ženy dostaly do parlamentu je důležité nejen to, aby byly umístěny na kandidátní listiny, ale zejména to, aby na kandidátních listinách byly umístěny na předních pozicích.

Pro zajištění významnějšího zastoupení žen v Poslanecké sněmovně je sestavování kandidátních listin klíčovým momentem. Volí sice lid, ale pouze z nabídky, kterou mu politické strany předloží. Každá politická strana navíc na základě svých volebních preferencí umí relativně přesně odhadnout, která místa na kandidátních listinách mají skutečnou šanci na zvolení, a která jsou už spíše „do počtu“. Nejde tedy jen o to, aby ženy byly umístěny na kandidátní listiny, ale také o to, aby byly umístěny na předních místech kandidátních listin, což, jak vyplývá z následující analýzy kandidátních listin, se v mnoha politických stranách neděje.

Analýzou kandidátních listin současných parlamentních stran pro volby do krajských zastupitelstev, které se budou konat v říjnu 2012 v Plzeňském kraji, bylo zjištěno následující:

Strana ČSSD sestavila kandidátní listinu s celkovým počtem 50 kandidátů a kandidátek. Za Plzeňský kraj kandiduje 14 žen, ale jen jedna žena je umístěna na předních místech, resp. do pátého místa na kandidátní listině, konkrétně na 4. místě. Ostatní ženy jsou umístěny spíše na zadní, nevolitelná místa.

Strana KSČM představila také celkem 50 kandidujících, z toho 13 žen a dvě z nich jsou umístěny na předních místech (2. a 4. místo).

ODS nominovala v Plzeňském kraji celkem 45 kandidátů a kandidátek, z nich je 7 žen. Jako jediná strana měla původně svou kandidátku na prvním místě. Poté, co byl na vedoucí pozici kandidátní listiny v poslední chvíli umístěn i JUDr. Pospíšil, pořadí se změnilo a jediná žena nominovaná v první pětici se tak posunula na druhé místo.

Nejhůře je na tom v nominaci žen na přední příčky kandidátní listiny strana **TOP09**, která z celkového počtu 50 kandidujících nemá ani jednu ženu umístěnou do pátého místa. Celkem kandiduje 8 žen.

Věci veřejné nemají pro letošní volby žádnou nominaci v Plzeňském kraji (viz tabulka č. 3 níže).

Tabulka č.: 3 **Ženy na kandidátních listinách**

Ženy na kandidátních listinách současných parlamentních stran pro volby do krajských zastupitelstev v roce 2012 v Plzeňském kraji				
	Celkový počet kandidujících	z toho žen	počet žen v první pěti	místo na kandidátní listině
ČSSD	50	14	1	4.
KSČM	50	13	2	2.,4.
TOP09	50	8	0	-
ODS	45	7	1	2.
VV	0	0	0	-

Zdroj: kandidátní listiny jednotlivých pol.stran¹⁴³

Z výše uvedeného zároveň vyplývá, že strana ČSSD, která ve svých platných stanovách závazně prosazuje princip rovných příležitostí pro muže a ženy při sestavování kandidátních listin, dodržela ustanovení čl. 35 a na své kandidátce zajistila minimálně požadovaného 25% podílu žen. Jejich stanovy ovšem o pořadí na kandidátních listinách nic nehovoří. Rovněž KSČM, která umístila dvě ženy do první pěti, dodržela své doporučení. Strany ODS a TOP09 sestavily kandidátní listiny bez použití pozitivních opatření podporující vstup žen do politiky. Zatímco TOP09 nemá žádnou ženu na prvních pěti místech, strana ODS postavila alespoň jednu ženu - kandidátku na jedno z předních míst.

Pokud se podíváme na výběr kandidátů při volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2010 dle politické příslušnosti, můžeme poukázat na důsledky plynoucí z výběru kandidátů uvnitř politických stran a zároveň zjistíme, že mezi parlamentními stranami je výrazná rozdílnost týkající se podílu žen na kandidátních listinách v poměru k mužům. Celkem bylo nominováno 5022 kandidátů, z toho 3658 mužů (72,84%) a 1364 žen (27,16%). Z tohoto počtu se posléze do Parlamentu dostalo celkem 44 žen. Nejmenší zastoupení má strana ČSSD – 5 žen (8,93%), přičemž nominovala na svých kandidátních listinách celkem 86 žen, které představují 25,29%. Rozdíl mezi nominovanými a zvolenými ženami je tedy 16,36%. ODS reprezentuje v Poslanecké sněmovně celkem 9 žen (16,98%) z celkového počtu kandidujících 68 žen (19,88%). Komunisté

¹⁴³ Dostupné na WWW: www.cssd.cz, www.kscm.cz, www.top09.cz, www.ods.cz, www.veciverejne.cz, naposledy navštíveno 23.8.2012, 04:09hod.

sestavili své kandidátní listiny s největším procentuálním zastoupením žen (30,12%) a také ve sněmovně usedá celkem 11 žen, které představují 42,31%, což je vůbec největší zastoupení žen v Poslanecké sněmovně. KDU-ČSL nominovala celkem 96 žen (27,99%), ovšem tato strana se po výsledcích voleb do Parlamentu vůbec nedostala. Věci veřejné měly na svých kandidátkách celkem 92 žen (27,30%), do Parlamentu bylo následně zvoleno pouze 8 žen (33,33%). Poměr kandidujících a zvolených žen ze strany TOP09 je poměrně vyrovnaný. Strana nominovala celkem 83 žen (24,27%) a z tohoto počtu jich pak voliči 11 zvolili, což je 26,83%. Z níže uvedené tabulky č.4 pak vyplývá, že rozdíl mezi kandidujícími ženami a zvolenými ženami do Parlamentu má, až na výjimky, klesající tendenci, což je způsobeno tím, že ženy jsou na kandidátní listiny jednotlivých politických stran umísťovány častěji na horší, nevolitelná místa, než jejich mužští kolegové.

Tabulka č.: 4 **Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010 – kandidáti, zvolení**

Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010 dle politické příslušnosti					
Kandidáti	Celkem	muži	%	ženy	%
ČSSD	340	254	74,71%	86	25,29%
ODS	342	274	80,12%	68	19,88%
KSČM	342	239	69,88%	103	30,12%
KDU-ČSL	343	247	72,01%	96	27,99%
VV	337	245	72,70%	92	27,30%
TOP09	342	259	75,73%	83	24,27%
Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010 dle politické příslušnosti					
Zvolení	Celkem	muži	%	ženy	%
ČSSD	56	51	91,07%	5	8,93%
ODS	53	44	83,02%	9	16,98%
KSČM	26	15	57,69%	11	42,31%
VV	24	16	66,67%	8	33,33%
TOP09	41	30	73,17%	11	26,83%

Zdroj: www.volby.cz

5.3.2 Individuální bariéry

Mezi **individuální bariéry** participace žen v politice patří:

- ✚ **přetrvávající patriarchální model rodiny** - spočívá v tradičním rozdělení generových rolí; živitelem rodiny je otec a starost o rodinu a domácnost náleží matce. Vlivem tohoto modelu i ženy – političky stále vnímají domácí práce jako svou povinnost, tudíž je skloubení rodinného života s politickou kariérou žen zásadním faktorem. Jednou z důležitých podmínek vstupu do politického života je bezesporu podpora nebo alespoň tolerance rodiny, ať již se jedná o politickou činnost na regionální či centrální úrovni.
- ✚ **odlišná hodnocení žen a mužů** – jelikož v politice panují rozdílná měřítka pro ženy a pro muže, je často pro ženu – političku velmi obtížné prosadit si svůj názor a být svými kolegy – politiky dostatečně respektována. Převažující mužský princip a mužské vnímání, které představuje v současné době v české politice dominantní diskurs, je ženami – političkami hodnocen rozporně, převážně negativně. Část z nich se domnívá, že ženy nevstupují do politického života, jelikož ten je jimi vnímán jako dominující mužský prostor. Druhá část se domnívá, že ženy nejsou do systému vpuštěny – připouštějí existenci jakési mužské solidarity, která nedovoluje ženám se v politice etablovat.

Odlišné vnímání žen a mužů v politickém životě se odráží také ve výzkumech postojů české veřejnosti. Jak vyplývá z výzkumného šetření¹⁴⁴, česká veřejnost si s muži – politiky nejčastěji spojuje vlastnosti jako je neústupnost, razantnost a rozhodnost. Větší nezávislost na rodině, která mužům napomáhá věnovat se politické činnosti naplno, je občany považována za jejich velkou přednost. Někteří charakterizovali muže – politiky jako rozvážné a pragmatické, ale také tvrdé až necitlivé. Ženy – političky jsou veřejností vnímány odlišně. Za jejich hlavní přednost je považována citlivost, schopnost empatie a pochopení. V porovnání s muži jsou ženy považované za zodpovědné, spolehlivé a pečlivé. Avšak stejně jako muži jsou i političky charakterizovány jako rozvážné a pragmatické.¹⁴⁵

¹⁴⁴ Terénní šetření uskutečněné Centrem pro výzkum veřejného mínění při Sociologickém ústavu AV ČR v době od 18. – 28. června 2004 na 889 respondentech.

¹⁴⁵ Rakušanová P.: Česká politika: Ženy v labyrintu mužů?, vydalo Fórum 50% 2006, ISBN 80-239-7438-6

- ✚ **odlišné pojetí moci** – muži a ženy v politice mají rozdílné pojetí moci. Ženy chápou svoji roli spíše jako veřejnou službu, není tak pro ně důležitá funkce a postavení. Tento fakt je též reflektován v rozdělení resortů – zatímco ženám jsou častěji svěřovány tzv. „slabší“ resorty, kterými jsou například školství, zdravotnictví apod., a také mnohem častěji jsou obsazovány do nižších funkcí, muži obsazují „silové“ resorty, mezi které patří především oblast financí, spravedlnost apod.¹⁴⁶

5.3.3 Společenské bariéry – postoje české veřejnosti

Analýza společenských bariér, jež brání vstupu žen do politického života vychází z provedeného komplexního výzkumného šetření¹⁴⁷, ve kterém se zjišťovalo, zda existují odlišnosti ve smýšlení a postojích české veřejnosti k působení žen v politických a rozhodovacích funkcích a ke způsobům jejich zapojení do této oblasti, dále se zkoumaly postoje žen k participaci, jejich zájem o politiku. V rámci shrnutí získaných dat byla zjištěna rozdílnost mezi muži a ženami v postojích participace v politice.

84% českých občanů, tedy naprostá většina, pokládá působení žen ve veřejných funkcích za užitečné pro společnost, přičemž více než třetina respondentů jej považuje za rozhodně užitečné a jen desetina dotázaných jej označila naopak za neúžitečné. 91% oslovených žen pokládá zapojení žen do politiky jako užitečné, zatímco muži za ženami zaostávají se 77% (viz tab.č.5)

Tabulka 5: **Je zapojení žen do veřejných funkcí užitečné? (v %)**

	<i>Muži</i>	<i>Ženy</i>	<i>Muži+ženy</i>
Rozhodně užitečné	27	45	36
Spíše užitečné	50	46	48
Spíše neúžitečné	14	6	10
Rozhodně neúžitečné	2	0	1
Neví	7	3	5
Celkem	100	100	100

Zdroj: Tisková zpráva CVVM, výzkum Naše společnost 2004, SÚ AV ČR

Zároveň 67% dotázaných občanů není spokojeno s mírou současného zastoupení žen ve veřejném životě a považuje ho za nedostatečné, 24% respondentů bez ohledu na pohlaví ho

¹⁴⁶ Rakušanová P.: Česká politika: Ženy v labyrintu mužů?, vydalo Fórum 50% 2006, ISBN 80-239-7438-6

¹⁴⁷ uskutečněné Centrem pro výzkum veřejného mínění při Sociologickém ústavu AV ČR v době od 18. – 28. června 2004 na 889 respondentech.

naopak považuje za dostačující, přičemž zastoupení žen ve veřejných funkcích pokládá za dostatečné 32% dotázaných mužů a pouze 16 % žen (viz tab.č.6).

Tabulka 6: Jsou ženy ve veřejném životě zastoupeny dostatečně? (v %)

	<i>Muži</i>	<i>Ženy</i>	<i>Muži+ženy</i>
Dostatečné	32	16	24
Nedostatečné	57	76	67
Neví	11	8	9
Celkem	100	100	100

Zdroj: Tisková zpráva CVVM, výzkum Naše společnost 2004, SÚ AV ČR

Z níže uvedené tabulky (viz tab.č.7) vyplývá, že většina (80%) oslovených českých občanů se domnívá, že jak rodinné povinnosti, tak tradice (74%) i společenské podmínky (69%), ženám ztěžují vstup do politiky. S tvrzením, že muži v politice ženy mezi sebe nepustí, se ztotožnila více než polovina dotázaných (59%). Další příčinou nízkého zastoupení žen v politickém životě je dle občanů nezájem žen o politiku (61%). Naopak většina dotázaných nesouhlasí s tím, že ženy v politice přejímají mužské vzory a chování (52%), a že by ztrácely svou ženskost (61%). Zároveň příčiny současného stavu nelze spatřovat v malé průbojnosti žen (54%) nebo v tom, že by byla politika pro ženy složitá a ony by se jí musely nejprve učit (56%). Rozpolcenost českého národa je v názoru na argument, že politika je tvrdá a někdy i špinavá a pro ženy je málo vhodná. S tímto argumentem souhlasí 50% a nesouhlasí 47% dotázaných respondentů.

Tabulka 7: Názory veřejnosti na působení žen v politice (v %)

	<i>Rozhodně souhlasí</i>	<i>Spíše souhlasí</i>	<i>Spíše nesouhlasí</i>	<i>Rozhodně nesouhlasí</i>	<i>Neví</i>
Rodinné povinnosti ženám ztěžují vstup do politiky.	28	52	12	5	3
Tradice ztěžují ženám vstup do politiky.	21	53	18	5	3
Společenské podmínky ztěžují ženám vstup do politiky.	20	49	20	5	6
Muži v politice ženy mezi sebe nepustí.	16	43	26	6	9
Politika je tvrdá a někdy i špinavá a pro ženy je málo hodná.	13	37	37	10	3
Ženy mají o politiku malý zájem.	11	50	23	7	9
Ženy v politice ztrácejí ženskost.	11	22	35	26	6
Politika je složitá a ženy se jí musí nejprve naučit.	10	31	37	19	3
Ženy jsou v politice málo průbojné.	7	31	40	14	8
Ženy v politice přejímají mužské vzory a normy chování.	6	27	37	15	15

Zdroj: Tisková zpráva CVVM, výzkum Naše společnost 2004, SÚ AV ČR

Nadpoloviční většina dotázaných se domnívá, že ke zvýšení počtu žen v politice by mohlo vést vytvoření vhodných společenských podmínek. Podle dvou pětin dotázaných by mělo podobný efekt také zavedení kvót pro obě pohlaví do volených funkcí. Proměna mechanismů sestavování volebních kandidátek uvnitř politických stran podle třetiny dotázaných počet žen v politice nijak neovlivní, podle další třetiny ale povede k většímu zastoupení žen v politice. Téměř třetina dotázaných však v této otázce nemá jasno (viz tab.č.8).

Tabulka 8: **Mohou daná opatření ovlivnit počet žen v politice? (v %)**

	<i>Spíše sníží počet žen</i>	<i>Neovlivní</i>	<i>Spíše zvýší počet žen</i>	<i>Neví</i>
Zavedení kvót pro obě pohlaví do volených funkcí.	3	34	41	22
Proměna mechanismů sestavování volebních kandidátek uvnitř politických stran.	3	34	32	31
Vytvoření vhodných společenských podmínek	4	23	56	17

Zdroj: Tisková zpráva CVVM, výzkum Naše společnost 2004, SÚ AV ČR

Větší zapojení žen do politiky by podle více než poloviny žen přineslo její zlepšení, stejný názor zastává ale jen třetina oslovených mužů. Pouze necelá polovina občanů se ale domnívá, že by se počet žen v politice zvýšil po zavedení kvót pro obě pohlaví do volených funkcí, ještě nižší podíl občanů je pak přesvědčen o účinnosti proměny mechanismů sestavování volebních kandidátek uvnitř politických stran. Ženy častěji věří, že zavedení kvót pro obě pohlaví do volených funkcí a vytvoření vhodných společenských podmínek povede ke zvýšení počtu žen v politice, zatímco muži se více klonili k názoru, že tato opatření nebudou mít na počet žen ve veřejných funkcích žádný vliv.

Za nejúčinnější mechanismy zvýšení počtu žen v politice považují respondenti vytvoření vhodných společenských podmínek – v tomto ohledu byly názory mužů a žen ve shodě.

Důležitým zjištěním je, že si česká veřejnost s muži a se ženami působícími v politice spojuje značně odlišné charakteristiky – zatímco muži jsou považováni za rozhodné, razantní a neústupné a jejich velkou předností je větší nezávislost na rodině a možnost věnovat se politice naplno, jsou ženy-političky vnímány jako citlivé, schopné empatie a pochopení, rozvážné a pragmatické. V porovnání s muži jsou ženy častěji považovány za pečlivé, spolehlivé a zodpovědné, na rozdíl od mužů je u nich však kromě schopností hodnocen také vzhled, elegance a příjemné vystupování.

Většina českých občanů si se ženami ve veřejném životě spojuje především práci v sociální oblasti, a to zejména pomoc skupinám obyvatel, které jsou nějakým způsobem znevýhodněny.

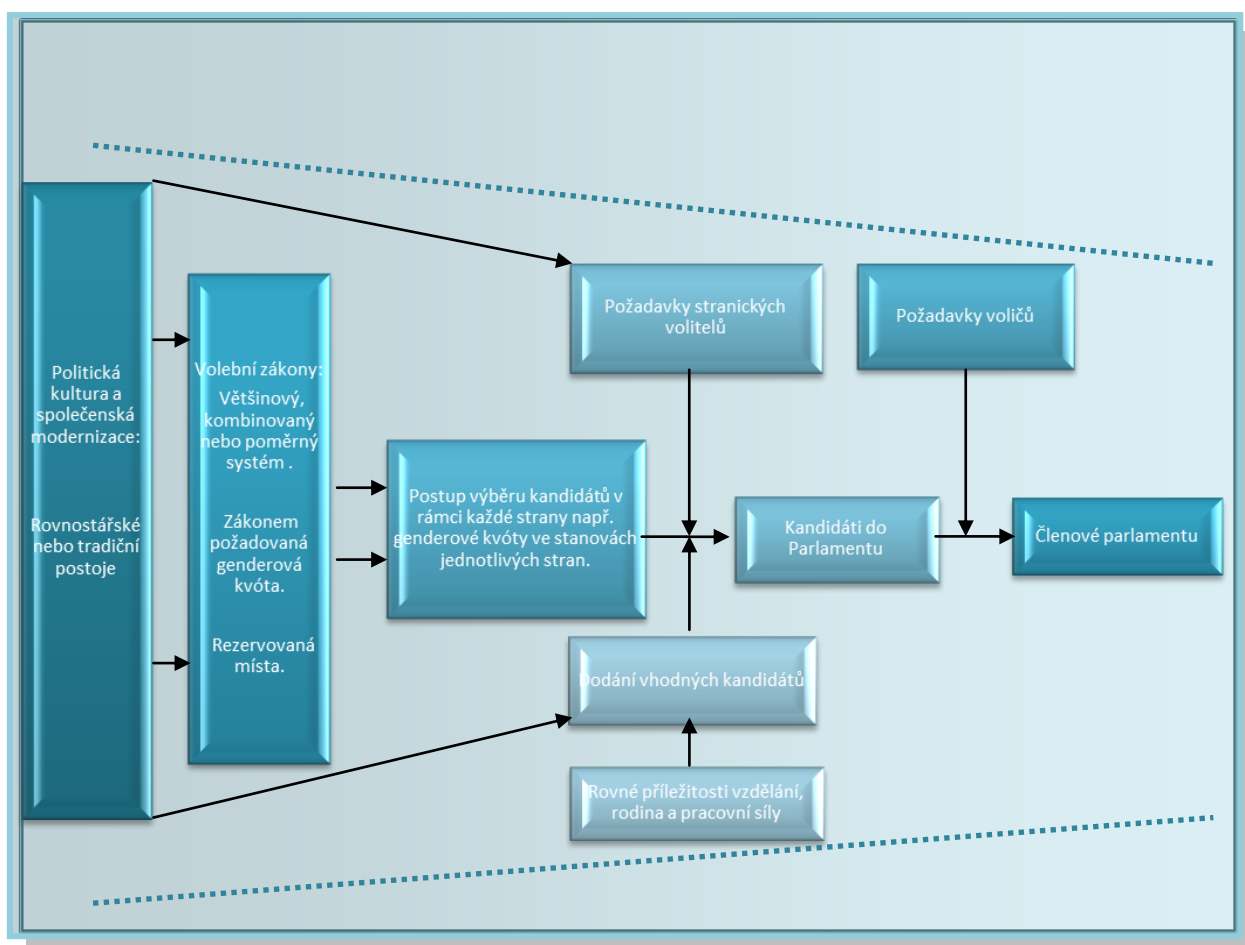
Ženy méně než muži diskutují ve svém volném čase o politice a obecně deklarují menší zájem o politiku. Na jedné straně lze tento menší zájem chápat jako další bariéru pro větší počet žen v politice, zároveň však lze rozdílnosti mužů a žen ohledně zájmu o politiku spatřovat v tom, že současné komunikační kanály ženy-voličky zcela neoslovují a je jen otázkou flexibility politických stran, zda a jakým způsobem se pokusí ženy-voličky získat. Nelze proto jednoznačně tvrdit, že ženy nemají zájem politiku aktivně ovlivnit.

V rámci shrnutí *společenských bariér* můžeme konstatovat, že mezi muži a ženami existuje rozdílnost v postojích k participaci v politice. Veřejnost se domnívá, že je sice malý podíl žen v politice, ale měly by se věnovat spíše jinému typu veřejné aktivity nežli muži například v sociální oblasti či nadační činnosti. Ženy také vyjadřují menší zájem o politiku a účast na ní. Obecně však naprostá většina české veřejnosti považuje zapojení žen do veřejných funkcí za „užitečné“.

K vysvětlení interakce jednotlivých faktorů, které ovlivňují zastoupení žen v politice, jsem využila modelu Pippy Norris, která jej vytvořila pro vysvětlení podílu žen v politických funkcích v západoevropských státech a je možné jej aplikovat i na Českou republiku (viz schéma1 - Norris 2004). Tento model zahrnuje analýzu společenských i institucionálních faktorů na participaci žen v politice. Jako vnější proměnné, které rámuje celý proces výběru a volby kandidátů do politických funkcí v demokratických režimech, jsou brány *charakteristiky politické kultury a modernizace dané společnosti*. **Politická kultura** představuje soubor postojů a hodnot, které daná společnost zastává a které jsou přímo i nepřímo vztaženy k fungování politiky. Tyto hodnoty ovlivňují to, zda je pro společnost žádoucí, aby se ženy utkávaly o politické funkce, a zda voličstvo hodnotí kladně strany, jež nominují ženy jako kandidátky. Zároveň také ovlivňují to, zda ženy projevují celkový zájem o účast v politice a veřejném životě, a potenciálně tak zmenšují počet žen, ze kterých mohou politické strany vybírat kandidáty. Součástí těchto postojů jsou i *základní rodinné hodnoty* definující povinnosti mužů a žen v rodině, ustavují pravidla pro jejich veřejnou a soukromou angažovanost. Míra modernizace společnosti poukazuje na roli hodnot daných společností. Pippa Norris ukazuje, že kulturní hodnoty ve společnosti nejsou náhodné a že jsou systematicky spojené se stupněm rozvoje společnosti (Norris 2004). V otázce politické participace žen tak hraje nemalou roli např. společenský status žen a jeho vnímání společností obecně i ženami samotnými, a dále genderové

role ovlivňující práva, zdroje a moc mužů a žen. V tomto smyslu je důležité především rozdělení rolí v rodině a postavení žen na pracovním trhu a ve veřejném životě obecně. Dále pak například rozdílná očekávání spojovaná s muži a ženami a požadavky kladené na obě pohlaví. Zásadní je však především to, do jaké míry muži a ženy sdílejí nebo naopak rozdílně vnímají hodnoty i vzorce chování a jednání (Norris 2004).¹⁴⁸

Schéma č.1: **Model procesu výběru kandidátů - tzv. trychtýř**



Zdroj: Norris 2004

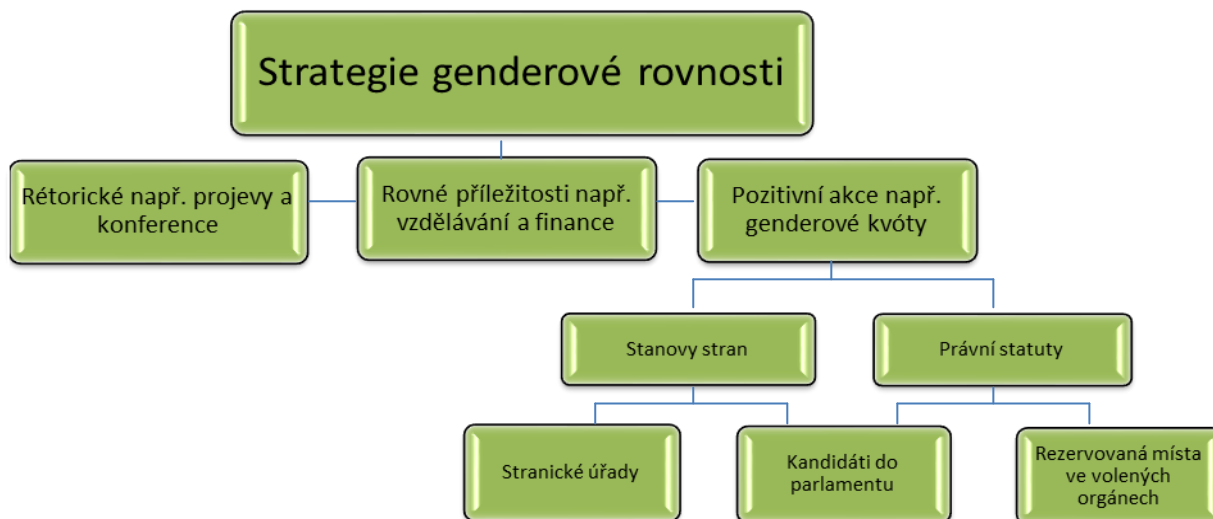
¹⁴⁸ Norris P.: Electoral Engineering: Voting Rules and Political Behaviour. Cambridge: Cambridge University Press 2004

5.4 Opatření pro zvýšení politické participace žen

Česká politika je charakteristická nízkou participací žen, a to i ve srovnání se zeměmi Evropské unie. Snaha o zvýšení počtu žen v politice je dlouhodobým cílem i Evropské unie a OSN. Česká republika je dle údajů z Meziplanetární unie na 58. místě ve světové klasifikaci.

Existuje několik způsobů, které vedou ke zvýšení účasti žen v politice. Po vzoru Pippy Norris (viz. schéma 2) Petra Rakušanová ze Sociologického ústavu Akademie věd ve své publikaci¹⁴⁹ v souvislosti s touto problematikou pojednává o *strategiích genderové rovnosti*.

Schéma č. 2: **Strategie genderové rovnosti**



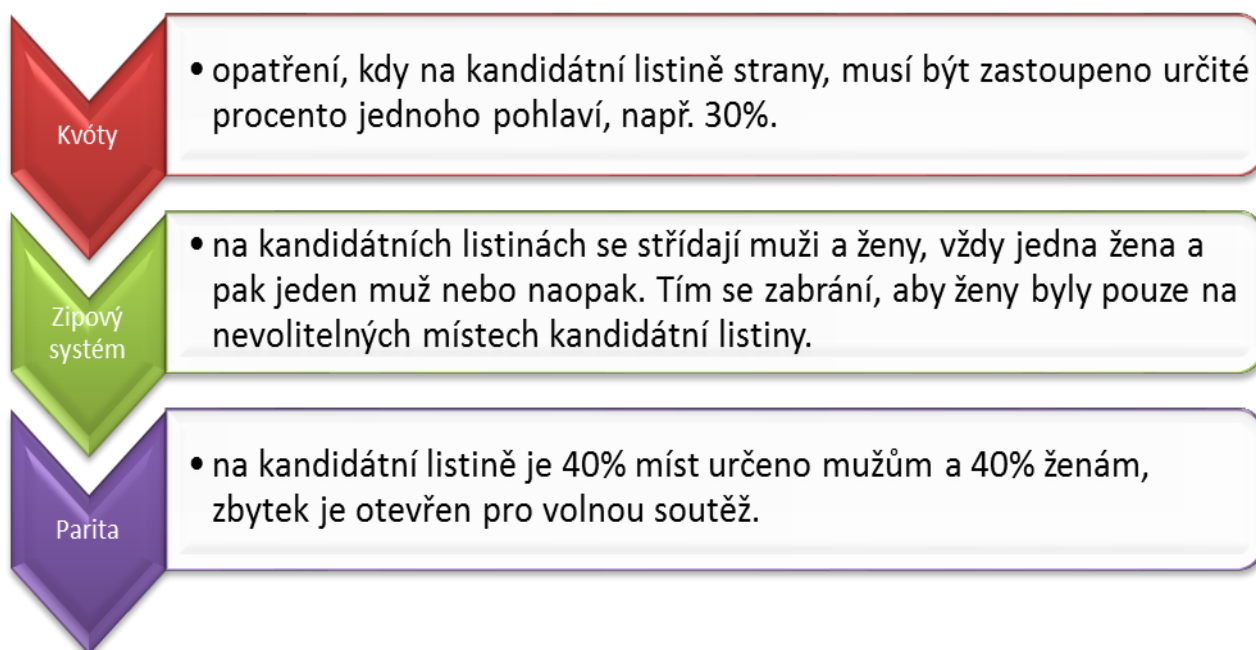
Zdroj: Norris 2004

¹⁴⁹ Rakušanová P.: Česká politika, Ženy v labyrintu mužů?, vydalo Fórum 50% 2006, ISBN 80-239-7438-6, str. 13-15

Rozlišujeme tři základní skupiny:

- + **rétorické strategie** – jedná se především o podpisy mezinárodních smluv, oficiální prohlášení a přihlášení se k politice rovných příležitostí mužů a žen
- + **rovné příležitosti** – jde zejména o implementaci aktivních opatření, které vedou k vyššímu zastoupení žen, např. výcvikové aktivity, financování politických aktivit žen, zvyšování obecného povědomí, financování nebo spolufinancování nákladů na kampaň, trénink komunikačních schopností žen– kandidátek, financování péče o děti
- + **pozitivní akce** - usilování o zahájení a pokračování procesu, který směřuje k dosažení rovných příležitostí mužů a žen, a to za cenu dočasného narušení rovných práv. Princip je postaven na upřednostnění rovných příležitostí před rovností práv.¹⁵⁰

Přehled pozitivních akcí



V právnícké terminologii lze pojem „pozitivní akce“ definovat jako: „Vytvořený postup zaměřený na specifickou skupinu lidí, který má za cíl eliminovat diskriminační praktiky, odstranit existující a pokračující diskriminaci či napomoci odstranit přetrvávající účinky předešlé diskriminace a vyrovnat znevýhodnění vycházející ze stávajících postojů, chování a struktur...“¹⁵¹

¹⁵⁰ Rakušanová P.: Česká politika, Ženy v labyrintu mužů?, vydalo Fórum 50% 2006, ISBN 80-239-7438-6, str. 13-14

¹⁵¹ Právní slovník, dostupný na WWW, <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/affirmative+action>, naposledy navštíveno

5.4.1 Kvóty

Kvótám jsem věnovala pozornost již ve 2. kapitole - Vymezení pojmů a teoretických konceptů a v této části se jimi budu zabývat ve větším rozsahu.

Mezi nejučinnější a nejrozšířenější strategie pozitivních akcí řadíme **kvóty**, jejichž cílem je dosažení vyššího zastoupení žen ve volených orgánech a veřejných či stranických funkcích. Touto otázkou se zabývá profesorka politologie ze Stockholmské univerzity Drude Dahlerup, která zdůrazňuje, že hlavním aspektem kvótního systému je získat ženy do politických pozic a zároveň zajistit, aby ženy nebyly v politickém životě v pozici „tokenů“¹⁵². Cílem kvótního systému je, aby ženy tvořily alespoň „kritickou menšinu“ 30 – 40% (což je v současné době nejběžnější hranice) ba dokonce, aby zajistily rovnováhu pohlaví 50 – 50%¹⁵³. V některých zemích jsou kvóty z principu dočasným opatřením, neboť v momentě, kdy jsou odstraněny bariéry vstupu žen do politického života, ztrácí své opodstatnění.

Dočasnost tohoto opatření předpokládá i Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW) v čl. 4., odst. a): „Jestliže státy či smluvní strany přijmou dočasná zvláštní opatření zaměřená na faktické urychlení zrovnoprávnění žen a mužů, nebude to považováno za diskriminaci, jak je definována v této úmluvě. V žádném případě však tato opatření nesmí ve svém důsledku vést k zachování nerovnoprávných nebo oddělených měřítek. Od těchto opatření bude ustoupeno, až budou dosaženy cíle zrovnoprávnění v oblasti možností a zacházení.“

Dosáhnout však skutečně rovného zastoupení žen v politice, které by přetrvalo i po zrušení kvót, je spíše dlouhodobou záležitostí.¹⁵⁴

24.8.2012, 11:35hod.

¹⁵² Tokenismus představuje fenomén, kdy je zástupce v jiném společenství jediný nebo početně vzácný. Tento zástupce se pak stává jakýmsi symbolem své skupiny, je k němu obrácena pozornost a soustřeďují se vůči němu stereotypy. Reakcí tokenů bývá přijetí těchto stereotypů jako reálných charakteristik, ale zároveň snaha přizpůsobit se pravidlům, která určuje většina
Kanter, R. M.: *Men and Women of the Corporation*. New York, BasicBooks 1993

¹⁵³ Dahlerup, D.1998: „Using Quota’s to Increase Women’s Political Representation”. In *Women in Parliament Beyond Numbers*. International IDEA, Stockholm. Aktualizovaná verze článku dostupná z WWW <http://www.quotaproject.org/aboutquotas.cfm> , naposledy navštíveno 17.8.2012, 01:06hod.

¹⁵⁴ Více žen do politiky? Samozřejmě! Ale jak?, vydalo Fórum 50%, dostupné na WWW http://padesatprocent.cz/docs/FORUM50p_vice_zen_do_politiky.pdf, naposledy navštíveno 17.8.2012, 22:05hod.

Genderové kvóty můžeme rozčlenit na:

- **formální** – jsou ukotveny v zákoně a zákon také definuje sankce za jejich případné nesplnění
- **neformální** – opatření, která dobrovolně přijímají politické strany pro regulaci výběru kandidátů

Formální kvóty používají například země Latinské Ameriky, ve Venezuele, Bolívii, Panamě, Ekvádoru nebo v Dominikánské republice, z evropských zemí je to například Francie, Belgie, Arménie, Makedonie, Srbsko či Bosna a Hercegovina. Svým rozsahem se však v jednotlivých zemích odlišují. Hranice je nejčastěji stanovena mezi 30 – 40% zastoupení žen. Avšak Francie má například 50ti% kvótu, Arménie 5ti% kvótu. Důležitým aspektem takto zavedených pozitivních opatření je existence sankcí za jejich nedodržení v podobě například snížení státního příspěvku straně, odmítnutí registrace kandidátky, která neumožňuje naplnění těchto kvót¹⁵⁵. **Nejefektivnější strategie** generové rovnosti jsou však neformální kvóty, které si jednotlivé politické strany zavádějí do svých interních mechanismů výběru kandidátů a sestavování kandidátních listin. Tyto kvóty jsou využívány například ve Švédsku, Argentině, Kostarice, Holandsku.¹⁵⁶

Kvóty představují kontroverzní opatření. Byly stanoveny nejrůznější argumenty, které zaznívají ve prospěch jejich zavedení, jako prostředku pro zvýšení participace žen v politice, jiné argumenty jsou proti. Takové argumenty vycházejí z odlišného pojetí rovnosti. Obecně platí, že kvóty pro ženy představují posun od jednoho pojetí rovnosti k druhému. Argumenty v neprospěch kvót vychází z pozice klasické liberální představy rovnosti jako představy rovných příležitostí nebo konkurenční rovnosti. Za dostatečné je považováno odstranění formálních bariér (např. hlasovací právo žen) a další vývoj je na jednotlivých ženách. Druhé pojetí rovnosti získává stále větší význam a zároveň podporu. Jedná se o předpoklad "rovnosti výsledku". Argumentem ve prospěch kvót je, že skutečná rovnost příležitostí nenastává, přestože jsou odstraněny formální překážky. Přímá diskriminace a skryté překážky brání ženám v tom, aby byly vybrány jako kandidátky a získaly tak svůj podíl na politickém vlivu. Kvóty a jiné formy pozitivních akcí jsou tedy prostředkem k rovnosti výsledku. Jestliže existují bariéry, musí být

¹⁵⁵ Například ve Francii může být politickým stranám snížen státní příspěvek o 50%, jestliže na kandidátní listině není žádná žena. Sankce je však relativně neškodná, neboť strana stále dostane státní příspěvek.

¹⁵⁶ Rakušanová P.: Česká politika, Ženy v labyrintu mužů?, vydalo Fórum 50% 2006, ISBN 80-239-7438-6, str. 14-15

zavedena kompenzační opatření jako prostředek umožňující dosáhnout rovnosti výsledku. Z tohoto pohledu jsou kvóty kompenzací za strukturální překážky, se kterými se ženy setkávají ve volebním procesu, nejsou diskriminací vůči mužům.¹⁵⁷

Argumenty ve prospěch zavedení kvót:

- kvóty pro ženy nerozlišují, ale kompenzují překážky, kterým ženy čelí při vstupu do politiky a brání jim v jejich spravedlivém podílu na politických místech
- kvóty znamenají, že ve výboru či shromáždění je vždy několik žen, čímž se minimalizuje stres, kterému jsou ženy vystaveny a nemusí se tak přizpůsobovat mužskému stylu politiky
- ženy stejně jako ostatní občané mají právo na rovné zastoupení
- ženské zkušenosti a přístupy obohacují politický život
- ve volbách se jedná o zastoupení ne o schopnosti získané na základě vzdělání
- ženy jsou kvalifikované stejně jako muži, ale jejich kvalifikace je v prostředí, kde muži mají dominantní postavení, často degradována a minimalizována
- kvóty nejsou v rozporu s právy voličů, poněvadž o nominaci na kandidátní listiny rozhodují politické strany, ne voliči, kteří se rozhodují, koho bude zvolen
- zavedení kvót může dočasně vyvolat konflikty

Argumenty v neprospěch zavedení kvót:

- kvóty jsou proti principu rovnosti příležitostí pro všechny, poněvadž upřednostňují ženy před muži
- kvóty jsou nedemokratické, protože možnost rozhodnout o tom, kdo bude zvolen, by měli mít jen voliči
- ze zavedení kvót vyplývá, že politici jsou voleni na základě jejich pohlaví, ne proto na základě jejich schopností, schopní kandidáti jsou pak odsunuti stranou
- mnoho žen nechce být voleno pouze proto, že jsou ženy
- zavedení kvót může způsobit značné konflikty uvnitř politické strany¹⁵⁸

¹⁵⁷ Dahlerup, D.1998: „Using Quota’s to Increase Women’s Political Representation”. In *Women in Parliament Beyond Numbers*. International IDEA, Stockholm. Aktualizovaná verze článku dostupná z WWW <http://www.quotaproject.org/aboutquotas.cfm> , naposledy navštíveno 17.8.2012, 01:49hod.

5.4.1.1 Typologie kvót z hlediska zajištění účasti

Kvóty se mohou vztahovat na přidělování křesel ve volených orgánech (nejčastěji parlamentu), na sestavování kandidátních listin i na jiné případy jako například na zastoupení žen ve výkonných orgánech státní správy apod.

Základní varianty kvót:

- **jednoduché** – stanovení procentuálního podílu křesel ve voleném orgánu nebo stanovení podílu míst na kandidátní listině, jež je rezervován ženám (např. 33 % všech křesel v parlamentu nebo 50 % všech kandidujících osob na kandidátní listině)
- **dvojité** – kombinace jednoduchých kvót ve vztahu ke kandidátním listinám s požadavkem na určité umístění na této listině (zamezení obcházení kvót tím, že budou ženy umísťovány na nevolitelná místa apod.). Např. tzv. *zipový systém a jeho variace* – na kandidátce se střídají muži a ženy
- **genderově neutrální** – určují minimální a maximální hranici pro kterékoli pohlaví: žádné pohlaví nesmí být zastoupeno méně než určité procento (např. nejméně 40 % a nejvýše 60 %).¹⁵⁹

5.4.1.2 Typologie kvót podle prostředku jejich zavedení

Kvótové systémy umožňují velkou flexibilitu a je možné je velmi variabilně nastavit v závislosti na daných preferencích a zvolených cílech.

Kvóty aplikované *metodou „top down“*, tedy zavedené shora, jsou dvojí a zavedly se v zemích, kde bylo velmi nízké zastoupení žen v politice. Staly se tak výrazem politické vůle tuto situaci změnit.

- **kvóty zavedené ústavou** - rovnost zastoupení obou pohlaví je považována za ústavní hodnotu; většinou se tyto kvóty týkají složení kandidátních listin, národních

¹⁵⁸ Dahlerup, D.1998: „Using Quota’s to Increase Women’s Political Representation”. In *Women in Parliament Beyond Numbers*. International IDEA, Stockholm. Aktualizovaná verze článku dostupná z WWW <http://www.quotaproject.org/aboutquotas.cfm> , naposledy navštíveno 17.8.2012, 02:10hod.

¹⁵⁹ Více žen do politiky? Samozřejmě! Ale jak?, vydalo Fórum 50%, dostupné na WWW http://padesatprocent.cz/docs/FORUM50p_vice_zen_do_politiky.pdf, naposledy navštíveno 17.8.2012, 02:32hod.

parlamentů nebo místních zastupitelstev; jsou využívány například v Ugandě, na Filipínách, v Nepálu apod.

- **kvóty zavedené zákonem, legislativní** - tyto kvóty se podobně jako kvóty zavedené ústavou mohou týkat jak složení volených orgánů, tak kandidátních listin a jsou využívány například v Belgii, Bosně a Hercegovině, v zemích Latinské Ameriky atd.

V Evropě, především v severských zemích, se uplatňuje *metoda „bottom-up“*, což znamená vyvíjení aktivity zezdola. Zde je patrné úsilí samotných politických stran o zvýšení zastoupení žen v politice.

- **kvóty dobrovolné** - pro zavedení kvót neexistuje žádný legislativní rámec, ale jde o dobrovolné rozhodnutí stran (vnitřní regule či pouze zvyklost). Politické strany, hnutí a v zásadě jakékoli organizace uplatňují tento systém pro své vlastní stranické orgány nebo kandidátní listiny. Obdobným případem dobrovolné kvóty může být např. rozhodnutí premiéra rezervovat při sestavování vlády určitý počet ministerských křesel ženám apod.¹⁶⁰

5.4.1.3 Uplatnění kvót v České republice

Již před rokem 1989 v naší republice byly, po vzoru Sovětského svazu, zavedeny kvóty, které zajišťovaly 30% zastoupení žen. Byly součástí politického programu tehdy vládnoucí KSČ a zároveň zakotveny v zákoně. K naplnění 30% hranice zastoupení však nedocházelo. Důraz byl kladen zejména na reprezentaci zájmů dělnic a rolnic a v tomto ohledu zůstává komunistický přístup soustředující se především na prezentaci ženy jako matky a dělnice, silně zakořeněn v myslích většiny českých mužů i žen. Současně byly ženy nominovány jako reprezentantky žen i jako zástupkyně dělnické třídy, tudíž docházelo k dvojímu využívání kvót (Rakušanová 2003). Ve chvíli, kdy byla tato formální pravidla zrušena (po roce 1989), byl zaznamenán značný pokles počtu žen v Parlamentu.¹⁶¹

Kvótní systém v České republice je využívám pouze třemi stranami. Jsou jimi ČSSD, KSČM a Strana zelených.

¹⁶⁰ Více žen do politiky? Samozřejmě! Ale jak?, vydalo Fórum 50%, dostupné na WWW http://padesatprocent.cz/docs/FORUM50p_vice_zen_do_politiky.pdf, naposledy navštíveno 17.8.2012, 02:48hod.

¹⁶¹ Rakušanová P.: Ženy v politice a postoje veřejnosti. Naše společnost, roč. 1, č. 1, vydal SÚAV ČR Praha 2003

Česká strana sociálně demokratická uplatňuje závazné kvóty dle svých stranických stanov, kde v čl. 35 odst. 3 je stanoveno, že při „volbě členů orgánů strany jsou navrhováni kandidáti tak, aby se členy těchto orgánů stali i ženy, senioři a mladí členové ČSSD do třiceti let věku z obvodu působnosti těchto orgánů, pokud stav členské základny toto umožňuje. Dále v odst. 4 a 5 se hovoří o tom, že volební řád pro volbu delegátů na OK, KK a Sjezd ČSSD, jakož i pro volbu členů KVV a ÚVV musí zabezpečovat zajištění podílu zastoupení žen ve výši nejméně 25 % a mladých členů ČSSD do 30 let věku ve výši nejméně 10 % z celkového počtu delegátů nebo členů těchto orgánů, pokud to stav členské základny umožňuje. Tato pravidla se uplatňují dle možností i na úrovni MO, OVV a P ČSSD. Není-li podíl zastoupení žen a mladých členů ČSSD do 30 let věku zajištěn přímou volbou, rozhodne volbou o doplnění příslušný orgán ČSSD.“¹⁶²

Ústřední výbor **Komunistické strany Čech a Moravy** vydal v roce 2005 **doporučení**, aby do třetího místa byla alespoň jedna žena. Pro vyrovnanější složení kandidátek používá strana doporučení – do první trojice jedna žena, do pětice dvě ženy. Ne vždy se toto však podaří dodržet. Tato doporučení jsou totiž nezávazná a navíc mohou být odlišná podle rozhodnutí krajských nebo jiných nižších orgánů.

Strana zelených je v naší zemi první stranou, která přistoupila k zavedení pozitivních akcí pro ženy. V čl. 28, odst. 18 vyhrazuje ženám jednu třetinu míst a tato kvóta je uplatňována i pro volby do vnitřních orgánů a je formulována jako genderově neutrální, neboť je zde uvedeno, že v každé následující trojici musí být jeden kandidát opačného pohlaví, aby bylo dosaženo toho, že na kandidátních listinách bude zastoupeno opačné pohlaví alespoň 1/3.¹⁶³ Na rozdíl od KSČM se zde nejedná pouze o doporučení, ale závaznou kvótu zakotvenou ve stanovách strany.

Při provedené analýze stanov nejvýznamnějších politických stran bylo zjištěno, že se jednotlivé strany, až na výše uvedené výjimky, k vyrovnanému zastoupení mužů a žen v rozhodovacích funkcích nezavazují. V případě ČSSD je nutno podotknout, že dle svých stranických stanov uplatňují opatření vedoucí k principu rovného zastoupení žen a mužů, tedy kóty, ovšem své závazky více méně nedodržuje. Taková vnitrostranická pravidla v tomto ohledu tudíž nemají žádný efekt a stranu nečeká žádný finanční ani jiný postih, jako například v případě

¹⁶² Stanovy ČSSD, dostupné z WWW <http://www.cssd.cz/ke-stazeni/stanovy/>, naposledy navštíveno 17.8.2012, 03:05hod.

¹⁶³ Stanovy Strany zelených, dostupné z WWW <http://www.zeleni.cz/strana/dokumenty/stranicke-predpisy/stanovy-strany-zelenych/>, naposledy navštíveno 17.8.2012, 03:21hod.

Francie, poněvadž zde neexistují žádné sankce v případě nedodržení svých závazků. Opakem je Strana zelených, která žipové pravidlo dle svých stanov převážně dodržuje.

5.4.1.4 Uplatnění kvót v různých zemích

System kvót zavedených ústavní či legislativní cestou existuje v desítkách zemí a jejich počet stále stoupá.

Jak jsem již zmínila, v několika zemích jsou kvóty stanoveny *Ústavou*. Jsou využívány například ve Rwandě, Argentíně, Ugandě, Nepálu či na Filipínách, ve Francii. Ženy ve Rwandě mají ústavou zaručeno 30 % křesel v Horní komoře parlamentu. V Nepálu je tato hranice stanovena na minimálně 5 % žen mezi kandidujícími osobami každé politické strany. Francie svým ústavním dodatkem z roku 1999 zavedla povinný 50% podíl pro ženy na kandidátních listinách. Zavedené kvóty jsou tak výrazem ústavního zakotvení hodnoty rovnosti zastoupení obou pohlaví, jež je možné dosáhnout jen díky skutečné, nikoli však pouze formální rovnosti příležitostí.

Argentinská ústava například v Článku 37 stanoví, že „*Tato Ústava zaručuje plný výkon politických práv, v souladu se zásadou svrchovanosti lidu a zákony stanoveným způsobem. Hlasování je všeobecné, rovné, tajné a povinné*¹⁶⁴. *Skutečná rovnost příležitostí mezi muži a ženami při realizaci pasivního volebního práva a v přístupu ke stranickým funkcím musí být zajištěna pomocí pozitivních akcí cílených na politické strany a volební systém*“¹⁶⁵.

Několik zemí v Evropě, ale hlavně v Latinské Americe, využívají **legislativních kvót**. Například Belgie má zákonem stanovený 25% podíl žen na kandidátních listinách politických stran. Itálie v roce 1993 zavedla povinný „*žipový systém*“ pro kandidátní listiny¹⁶⁶. Ve Finsku a Dánsku také existují úpravy složení exekutivních orgánů státní správy (ve Finsku 40% kvóta, v Dánsku se jedná o zvláštní úpravu, kdy se v příslušném zákoně hovoří o nutnosti „*genderově vyváženého složení*“).¹⁶⁷

¹⁶⁴ Až na výjimky jako například nemoc, stáří, velká vzdálenost od volebních místností. Sankce za neúčast se skládá s pokuty a zákazu zastávat veřejný úřad či zaměstnání po dobu 3 let od voleb

¹⁶⁵ Dostupné z WWW http://www.diputados.gov.ar/frames.jsp?mActivo=legislacion&p=http://www3.hcdn.gov.ar/folio-cgi-bin/om_isapi.dll?infobase=constra.nfo&softpage=browse_frame_pg42, naposledy navštíveno 17.8.2012, 03:28hod.

¹⁶⁶ Ústavní soud, který byl složený ze samých mužů-soudců, jej posléze zrušil.

¹⁶⁷ Více žen do politiky? Samozřejmě! Ale jak?, vydalo Fórum 50%, dostupné na WWW http://padesatprocent.cz/docs/FORUM50p_vice_zen_do_politiky.pdf

Také sankce za nedodržení zákonem nebo ústavou stanovených kvót mohou být různé. Například ve Francii hrozí finanční postih v podobě snížení státního příspěvku o 50% politickým stranám, jestliže na kandidátní listinu neumístí žádnou ženu, v Kostarice či Argentině znemožní politické straně kandidovat. V Belgii se uplatňují sankce zákazu obsadit mužskými kandidáty pozice na kandidátní listině, jež byly původně početně vyhrazeny ženám.

Dobrovolné kvóty, které zavedly samy politické strany, se osvědčily především v evropských zemích. První politické strany (převážně levicové), které zaváděly vnitrostranické kvóty, byly strany v severských zemích. V 70. letech 20. století zavedla dánská Socialistická lidová strana, stejně jako v Norsku Strana práce, 40% podíl žen na kandidátkách. Později se přidaly i další strany: německá sociální demokracie (33 % pro kandidátní listiny, 40 % pro složení stranických orgánů), Socialistická strana ve Francii (30 % pro kandidátní listiny), němečtí Zelení (50 % pro kandidátní listiny). Byly to ale i pravicové strany, které zavedly tento druh kvót, jako např. Rakouská lidová strana (33 %), irská Fine Gael (cíl 40 %) či švédští křesťanští demokraté, kteří zavedli „zipový systém“. Kvóty uvnitř politických stran existují ale také například v Kostarice (strana Občanská akce PAC–50% kvóta) nebo v Jižní Africe (Africký národní kongres). Nejedná se tedy čistě o „evropský fenomén“. U výše zmiňovaných, ale i u mnoho dalších politických stran se jedná o kvóty pro volby do parlamentu i do místních zastupitelstev.¹⁶⁸

Kvóty (legislativní i dobrovolné) jsou používány ve většině „starých členských zemí“ Evropské unie, ke kterým můžeme připojit i některé nové členské země, v nichž jejich politické strany uplatňují vnitrostranické kvóty. Jsou jimi například Polsko, Maďarsko, Litva či Česká republika.¹⁶⁹

Zavedení pozitivních akcí pro zvýšení počtu žen v politice Evropská unie svým členským státům zavedení kvót nepřikazuje, ale doporučuje. Rovnost pohlaví je však v EU považována za jednu ze zásadních hodnot. Již v tzv. *Římských smlouvách* z roku 1957 či v *Chartě základních práv EU*¹⁷⁰ se o rovnosti pohlaví hovoří. Při volbách do Evropského parlamentu nejsou uplatňovány centrální kvóty na zastoupení žen, jen některé státy a politické strany aplikují stejné kvóty jako ve volbách na národní úrovni. Parlament EU se shodl na tom, že by vlády měly

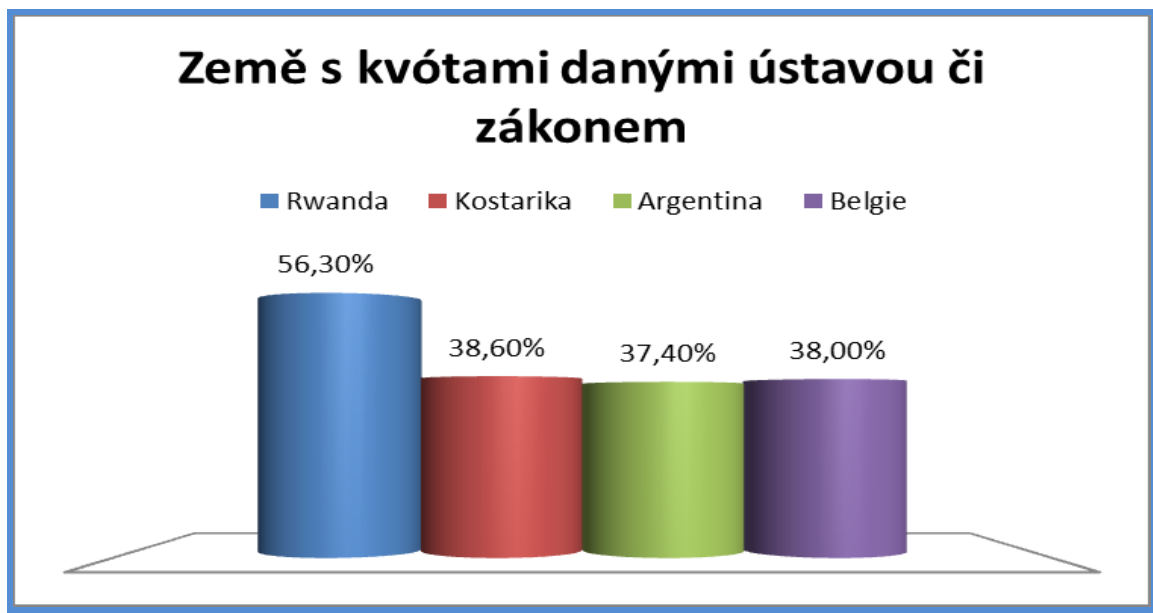
¹⁶⁸ Více žen do politiky? Samozřejmě! Ale jak?, vydalo Fórum 50%, dostupné na WWW http://padesatprocent.cz/docs/FORUM50p_vice_zen_do_politiky.pdf

¹⁶⁹ Více žen do politiky? Samozřejmě! Ale jak?, vydalo Fórum 50%, dostupné na WWW http://padesatprocent.cz/docs/FORUM50p_vice_zen_do_politiky.pdf, str. 40, naposledy navštíveno 17.8.2012, 03:57hod.

¹⁷⁰ Články I-3 a II-83 Smlouvy zakládající Ústavu pro Evropu

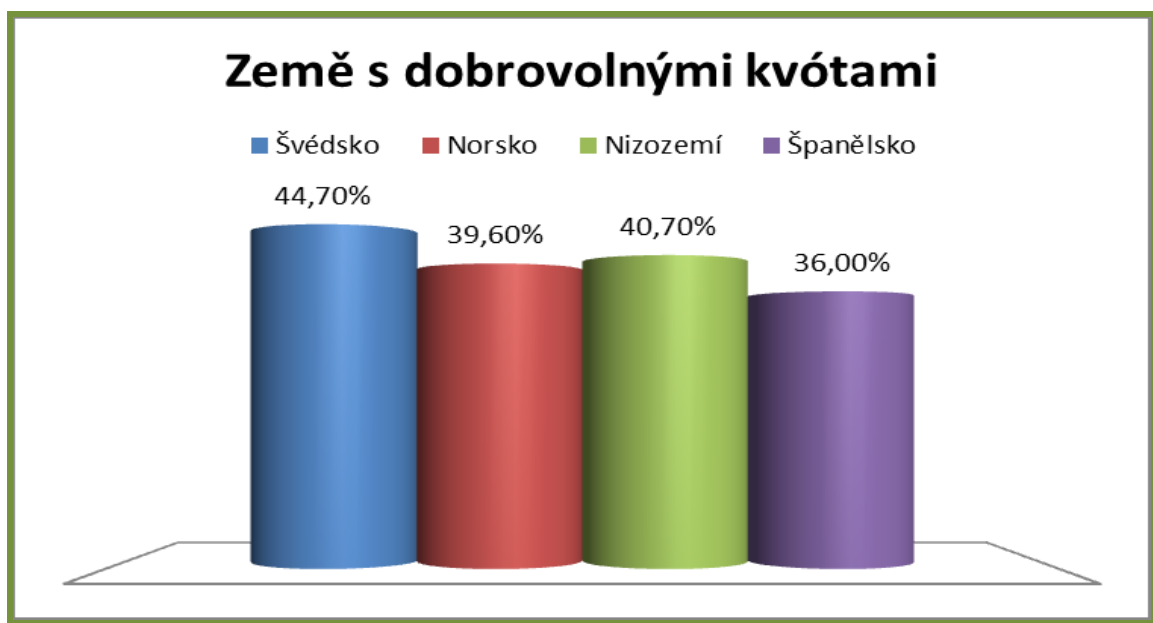
používat kvóty za účelem zvýšení počtu žen v politice. Jako "genderová rovnováha" byla stanovena 40% hranice každého pohlaví ve všech úrovních politické participace.¹⁷¹

Graf č.: 9 Země s kvótami danými ústavou či legislativou



Zdroj: www.ipu.org

Graf č.: 10 Země uplatňující dobrovolné kvóty



Zdroj: www.ipu.org

¹⁷¹ Více žen do politiky? Samozřejmě! Ale jak?, vydalo Fórum 50%, dostupné na WWW http://padesatprocent.cz/docs/FORUM50p_vice_zen_do_politiky.pdf,

Všechny země, které mají vysoké procento zastoupení žen v politice, takové úspěšnosti dosáhly zavedením tohoto pozitivního opatření, tedy kvót. Jak vyplývá z výše uvedených grafů č. 9 a 10 i státy mimo Evropu, jsou vysoko nad světovým průměrem, který je na hranici 20%. Rwanda dokonce předčila i skandinávské země, které jsou ve využívání kvót premianty. Ale zdaleka nejsou kvóty jediným faktorem, který se o vysoký podíl žen ve veřejném životě ve Skandinávii přičinil (viz kapitola 6.2). Ovšem existují i země, které jsou z pohledu zastoupení žen taktéž nadprůměrné, ale použití kvót odmítají (například Velká Británie). Petra Rakušanová ve své studii uvádí, že bez pozitivních opatření dosáhnou ženy rovnoprávného postavení v legislativních orgánech na přelomu 22. století (Rakušanová 2006).

5.4.2 Mentoring

Dalším osvědčeným způsobem, jak zvýšit účast žen v politické oblasti, je mentorování v politice. Tento způsob neformálního vzdělávání se dostal do politiky z ekonomické oblasti. Jádrem každého vztahu mentoringu je dobrovolná podpora jedné osoby (v tomto případě začínající političky – aspirantky) druhou osobou - zkušenější kolegyní (mentorkou). Jedná se tedy o vztah mezi mentorkou a aspirantkou, kdy zkušenější politička předává své zkušenosti méně zkušené nebo začínající političce. Tráví spolu určitý čas a během této doby je aspirantka zasvěcována do politické praxe. Aspirantka tím získává praktické zkušenosti a poznává tak politické prostředí.¹⁷²

5.4.3 Networking, síťování

Ženy z různých politických stran by měly společně spolupracovat, aby vytvořily politickou a společenskou diskuzi a mohly prosazovat společné zájmy. Networking je v podstatě metodou podobnou mentoringu s tím rozdílem, že zde je vztah spíše založen na vrstevnickém postavení nežli na vztahu zkušenější a méně zkušené političky. Skupiny žen se pravidelně kontaktují, ať již osobně, telefonicky či jiným způsobem a společně sdílejí informace a zkušenosti, navzájem se ženy ve skupinách podporují a zároveň se vytváří kolegalita. Vybudované sítě lze posléze využít

¹⁷² Více žen do politiky? Samozřejmě! Ale jak?, vydalo Fórum 50%, dostupné na WWW http://padesatprocent.cz/docs/FORUM50p_vice_zen_do_politiky.pdf, str. 19, naposledy navštíveno 18.8.2012, 08:12hod

i k vytváření strategických postupů, které jsou přímo zaměřeny na dosažení specifických cílů. Jednou z organizovanějších forem vytváření sítě kontaktů neboli networkingu jsou tzv. *ženské frakce* politických stran, kde v rámci strany existuje organizace, která sdružuje ženy, je podporována z jejich rozpočtu a má vliv na stranická rozhodnutí. Vytýčují si jasné cíle a strategie. Ve srovnání s jednotlivými političkami mohou tyto vize lépe prosazovat nebo za ně lobovat. Tento nástroj napomáhá ženám k vytvoření si zázemí v jejich politické straně. Ženy v rámci frakce se mohou navzájem podporovat, spolupracovat, nominovat své kandidátky či vyjadřovat se k programu strany, ovšem záleží na tom, jaká je přesná úloha frakce.¹⁷³

V České republice existuje frakce v rámci ČSSD a KDU-ČSL. „*Sociálně demokratické ženy (SDŽ) se charakterizují jako zájmové hnutí v rámci ČSSD. Jejich program je zaměřen na ženy a rodinu, řešení otázek postavení žen v ČSSD a jejich zastoupení v orgánech strany. SDŽ jsou zapojeny do mezinárodních struktur – Socialistická internacionála žen (SIW) a ve svých plánech požadují nejen větší podíl žen v politických funkcích a prosazení paritního zákona, požadují i proměnu reprezentační funkce žen – političek, které by měly být zodpovědné ženám – voličkám.*“¹⁷⁴ Předsedkyní tohoto hnutí je Jindřiška Maršová. „*Sdružení žen KDU – ČSL bylo ustaveno v roce 2004 na základě iniciativy žen, které jsou spjaty s politikou KDU-ČSL. Je organizací nejen pro členky KDU-ČSL, ale i pro další ženy, které s politikou strany souhlasí, sympatizují a chtějí se na ní podílet a podporovat ji. Programové cíle sdružení jsou mimo jiné: usilovat o pozvednutí důstojnosti ženy, rodiny a rodičovství; prosazovat oprávněné nároky na zastoupení žen ve veřejném životě, v orgánech KDU – ČSL a zastupitelských sborech (minimálně 30%), podpora matek samoživitelek a vyváženost veřejných rozpočtů mezi zájmy mužů a žen atd. V současné době je předsedkyní tohoto Sdružení žen Květa P. Lauterbachová.*“¹⁷⁵

5.4.4 Podpora účasti žen v politice v rámci politické strany

Metody, které směřují k většímu zastoupení žen v politických funkcích, by měly podporovat samotné politické strany. Výčet aktivit politických stran v této části, není zdaleka kompletní, vzhledem k jejich obsáhlosti. Proto zde uvedu jen některé z nich.

¹⁷³ Více žen do politiky? Samozřejmě! Ale jak?, vydalo Fórum 50%, dostupné na WWW

http://padesatprocent.cz/docs/FORUM50p_vice_zen_do_politiky.pdf, str. 19, naposledy navštíveno 18.8.2012, 08:23hod.

¹⁷⁴ Rakušanová P.: Česká politika, Ženy v labyrintu mužů?, vydalo Fórum 50% 2006, ISBN 80-239-7438-6, str. 34

¹⁷⁵ <http://www.kducl.cz/Nase-strana/Partnerske-organizace.aspx>, naposledy navštíveno 18.8.2012, 08:36hod.

Jednou z takových metod je *přihlášení se k problematice rovných příležitostí* a vyrovnanému počtu žen a mužů jako ke svému programovému cíli. Strana se ve svém programu, dokumentech a stanoviscích hlásí k této problematice a toto hledisko promítá do své činnosti a svých politik. Úspěch uplatňování politik rovnostních příležitostí do určité míry závisí také na financování například ženských frakcí stran, genderových sekcí apod. politickými stranami.

Jestliže chce strana mít vyrovnané zastoupení žen a mužů, měla by se sama cíleně zaměřovat na *vyhledávání a oslovování ženských talentů* například formou mediální strategie či strategie řízení vnějších vztahů stran. Obecně existuje povědomí, že ženy nemají zájem o politiku politické funkce. Ovšem jejich vysoká angažovanost¹⁷⁶ ukazuje opak. Ženy o tuto problematiku jeví zájem ba dokonce jsou v této oblasti úspěšné.

V jednotlivých politických stranách nejsou jen členové, poslanci, místopředsedové, ale jsou zde i zástupkyně ženského rodu. Jestliže chce tedy strana podporovat rovné příležitosti, měla by také důsledně používat *genderově senzitivní jazyk*¹⁷⁷, ať již se jedná o programy, všechny druhy materiálů či webové stránky. Používání genderově senzitivního jazyka se může jevit jako nedůležité, ale je zapotřebí si uvědomit, že v jazyce myslíme a jazyk, který používáme, vyjadřuje *status quo*. Také je jedním z nástrojů výchovy dětí v rámci určité kultury. Jestliže hovoříme o politicích, členech apod., lidé si s těmito termíny spojují pouze muže, což potvrzují i výzkumy.

Politika a práce v politických stranách je uzpůsobena tak, že lépe vyhovuje osobám, které nepečují o rodinu, což se jeví jako jedna z největších bariér pro větší zapojení žen do politiky. V naší republice jsou to ženy, které jsou stále vnímány jako zodpovědné osoby za péči o rodinu a děti a je pro mnohé z nich nemožné být v rámci strany aktivní, poněvadž různé porady, jednání apod. jsou přizpůsobeny právě spíše osobám, kteří o rodinu nepečují. Pokud se chce žena pečující o rodinu a děti věnovat politické činnosti, musí se mnohdy tomuto modelu přizpůsobit. V tomto směru je v západoevropských zemích uplatňována opačná politika – chce-li politická strana do svých řad přijmout např. ženy, které pečují o děti, strana se přizpůsobuje jejich potřebám. Je tak na straně, aby učinila vstřícnější kroky například v podobě zrušení nočních a víkendových schůzí, zabezpečit hlídání dětí političek v době schůzí apod.

¹⁷⁶ například v neziskovém sektoru

¹⁷⁷ Jedná se o jazyk, který citlivě zohledňuje oba rody. Akcent je kladen na to, že jazyk utváří naše vnímání světa. Skrze jazyk myslíme, je proto zásadní upozorňovat užíváním genderově vyváženého jazyka na to, že funkce mohou být zastávány muži i ženami.

Velmi často je také předvolební kampaň zaměřena na hlavní kandidáty, kterými jsou ve větší míře muži. Pro vyšší zastoupení žen a zlepšení jejich postavení v politice je důležité, aby strany daly ve svých předvolebních kampaních větší prostor ženám a tím je *zviditelnily*, což jim také zajistí pozornost většího počtu voličstva.

Mezinárodní spolupráce sesterských politických stran v jednotlivých zemích se jeví také jako účinná metoda podpory žen v politice, poněvadž strany mohou využívat zahraničních vzorů a v oblasti rovných příležitostí žen a mužů mohou vyhledávat inspiraci a praktické příklady aplikovat. V rámci této spolupráce mohou tak české politické strany získat mnohé užitečné informace a zkušenosti s konkrétním uplatňováním politiky rovných příležitostí. Sociálnědemokratické strany jsou v rámci Socialistické Internacionály známé svou rozsáhlou mezinárodní spoluprací. Její programové prohlášení se speciálně věnuje roli žen a mužů v moderní společnosti. Strany zelených, křesťanští demokraté a lidovci také intenzivně spolupracují na šíření dobré praxe, zejména v Evropě.

6. Ženy v národních parlamentech vybraných zemí

Přestože se od druhé poloviny 20. století nejen vlády jednotlivých států, ale i mezinárodní organizace zavázaly k řešení otázky nízkého zastoupení žen v politice, můžeme konstatovat, že míra jejich zastoupení v rozhodovacích funkcích je stále velmi nízká. Z celkového počtu 46 232 zastupitelů v parlamentech celého světa dnes tvoří dle údajů Meziplanetární unie počet žen v průměru 20 %, z toho v Evropě včetně severských zemí 23,4 %, bez zemí Skandinávie je to pak 21,7.¹⁷⁸ Celoevropský průměr zapojení žen do politiky je tedy vyšší o 3,4% (1,7%) než celosvětový průměr. Účast žen v parlamentech skandinávských zemí, kde je nevyšší míra zastoupení žen v politice, je však v průměru 42 %. Naopak nejnižší účast žen v politických funkcích je v arabských zemích – v průměru 14,7 a v Pacifiku 14,5% (viz tabulka č. 9)¹⁷⁹.

Tabulka č.: 9 **Celosvětová klasifikace zastoupení žen dle regionů**

	Poslanecká sněmovna nebo jednokomorový parlament	Senát	Obě komory
Severské země	42,0%	---	---
Evropa - členy OBSE včetně severských zemí	23,4%	21,1%	22,9%
Amerika	22,8%	23,2%	22,8%
Evropa - členy OBSE s výjimkou severských zemí	21,7%	21,1%	21,5%
Subsaharská Afrika	19,8%	19,0%	19,7%
Asie	18,5%	14,0%	18,0%
Arabské státy	14,7%	6,4%	13,0%
Pacifik	14,5%	34,8%	17,2%

Zdroj:www.ipu.org

Dle údajů z Meziplanetární unie má Evropský parlament celkem 736 poslanců, z toho je 259 poslankyň. Zastoupení žen v Evropském parlamentu je pak v porovnání s celosvětovým zastoupením žen v politice vyšší o 15,2%. Největší počet žen má v parlamentu Německo (37 žen), přesto nezaujímá vedoucí postavení v procentuálním zastoupení. Druhé největší zastoupení má Francie (32 žen), která překročila 40% hranici. Nejvyšší procentuálního zastoupení žen

¹⁷⁸ <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>, naposledy navštíveno 25.6.2012, 01:43hod.

¹⁷⁹ tamtéž

v Evropském parlamentu má Finsko s 61,5%, za ním je Švédsko (55,6%) a následně i Estonsko, které má vyrovnané zastoupení mužů a žen, tedy 50%. Česká republika je zastoupena čtyřmi ženami a v procentuálním srovnání je na předposledním místě s 18,2%. Nejhorší zastoupení má Malta, která nemá v parlamentu žádnou ženu (viz tabulka č. 10).¹⁸⁰

Tabulka č.: 10 **Zastoupení žen v Evropském parlamentu**

EVROPSKÝ PARLAMENT 35,2%				
Země	Počet křesel	Ženy	Procento	
Finsko	13	8	61,5%	
Švédsko	18	10	55,6%	
Estonsko	6	3	50,0%	
Nizozemsko	25	12	48,0%	
Bulharsko	17	8	47,1%	
Dánsko	13	6	46,2%	
Francie	72	32	44,4%	
Rakousko	17	7	41,2%	
Slovensko	13	5	38,5%	
Lotyšsko	8	3	37,5%	
Německo	99	37	37,4%	
Belgie	22	8	36,4%	
Maďarsko	22	8	36,4%	
Portugalsko	22	8	36,4%	
Rumunsko	33	12	36,4%	
Španělsko	50	18	36,0%	
Kypr	6	2	33,3%	
Lucembursko	6	2	33,3%	
Spojené království	72	24	33,3%	
Řecko	22	7	31,8%	
Slovinsko	7	2	28,6%	
Irsko	12	3	25,0%	
Litva	12	3	25,0%	
Itálie	72	16	22,2%	
Polsko	50	11	22,0%	
Česká republika	22	4	18,2%	
Malta	5	0	0,0%	
Celkem:	736	259	35,2%	

Zdroj: www.ipu.org

¹⁸⁰ <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>, naposledy navštíveno 18.8.2012, 14:58hod.

6.1 Ženy v parlamentech severských států

V minulosti byla pro severské země charakteristická nadvláda Dánska a Švédska nad svými sousedními státy. Přestože Finsko, Norsko a Island dosáhly nezávislosti, do značné míry převzaly politický, soudní i administrativní systém fungující v Dánsku nebo Švédsku. V dnešní době mají všechny severské státy jednokomorový parlament a uplatňují parlamentní formu vlády, i když od roku 1919 do přijetí ústavních novelizací v 80. a 90. letech a částečně pak až do schválení nové ústavy v roce 1999, bylo možné považovat Finsko za příklad poloprezidentského systému vlády, který spočívá v rozdělení výkonné moci mezi hlavu státu, premiéra stojícího v čele vlády a vládu. Island je možné také řadit dle ústavy do skupiny poloprezidentských systémů, ovšem v praxi převládá parlamentarismus, poněvadž prezident své pravomoci využívá méně často. Státy tohoto regionu mají ve svých politických systémech rovněž instituci ombudsmana – veřejného ochránce práv a využívají poměrný (proporční) volební systém. Rovněž stranické systémy mají severské státy velmi podobné a souvisejí se vznikem tzv. pětistranického modelu, který spočívá v existenci pěti relevantních politických stran¹⁸¹.

Obyvatelé severských zemí uznávají hodnoty demokracie, míru, rovnosti, solidarity, spolupráce, svou pozornost mimořádně věnují životnímu prostředí a také emancipaci žen. Ve srovnání s jinými zeměmi se severské státy vyznačují vysokým podílem žen v rozhodovacích funkcích. Již v roce 1906 získaly ženy v Evropě volební právo právě v jedné z těchto zemí, a to konkrétně ve Finsku. Procentuální podíl zastoupení žen v národních parlamentech od roku 1945, kdy tato hranice nedosahovala 10%, stoupl kolem roku 1985 na 30% a v dnešní době se tato hranice pohybuje na zhruba 40%¹⁸². Dle údajů z Meziplanetární unie se stavem ke dni 30. června 2012 je podíl zastoupení žen v parlamentu ve Švédsku na hranici 44,7% a řadí se tak na 4. nejlepší místo na světě. Finsko je na 6. místě s 42,5%, Island na 10. místě s 39,7%, Norsko na 11. místě s 39,6% a Dánsko na 13. místě s 39,1%¹⁸³ (viz. tabulka č. 11).

¹⁸¹ Jedná se o politické strany liberální, konzervativní, agrární, sociálnědemokratické a komunistické.

¹⁸² Brunclík M., Havlík V., Pinková A.: Skandinávie, Proměny politiky v severských zemích, vydalo Wolters Kluwer ČR 2011, ISBN 978-80-7357-703-2, str. 14

¹⁸³ <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>, naposledy navštíveno 15.8.2012 v 17:58hod.

Tabulka č.:11 **Zastoupení žen v parlamentech severských států**

Pořadí ve světě	Stát	VOLBY HORNÍ KOMORY ČI JEDNOKOMOROVÉHO PARLAMENTU			
		Volby konané v	Celkový počet křesel	Z toho Ženy	Zastoupení žen v parlamentu v %
4.	Švédsko	září 2010	349	156	44,7%
6.	Finsko	duben 2011	200	85	42,5%
10.	Island	duben 2009	63	25	39,7%
11.	Norsko	září 2009	169	67	39,6%
13.	Dánsko	září 2011	179	70	39,1%

Zdroj: <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>

Severské země jsou často dávány za příklad a také vzor přístupu a řešení genderové politiky. V důsledku dlouhodobých společenských procesů jež jsou orientovány na sociální systém a lidská práva, je v tomto kontextu velice posílena pozice žen. V žádné ze zemí Skandinávie nebyl nikdy uplatňován požadavek na ústavou určené kvóty. Většina těchto zemí uplatňuje kvóty v rámci vnitrostranické politiky pro kandidátní listiny. Ale můžeme zde vyzorovat i značné rozdíly. Například v Norsku uplatňují kvóty téměř všechny politické strany, zatímco v Dánsku kvóty neuplatňuje žádná z politických stran. Tyto strany mají určitá pravidla, která zahrnují procentuální vymezení žen na kandidátních listinách jednotlivých stran při volbách. Kvóty jsou v severských zemích důsledkem mnohaletého postupného prosazování ženských platform v rámci politických stran, parlamentů a zastupitelstev, ale také prostředkem pro změnu politického života.¹⁸⁴

Před zavedením vnitrostranických kvót zasedalo ve **švédském parlamentu** pouze 14% žen, v roce 1988, již po zavedení kvót, jich bylo 38%¹⁸⁵ a v současné době usedá do parlamentu 156 žen z celkového počtu 349 poslanců, tedy 44,7%¹⁸⁶. Jako první uplatnila vnitrostranické kvóty v roce 1981 Strana zelených a jednalo se o 40% kvótu a v roce 1997 posunula hranici na 50%

¹⁸⁴ Rakušanová P.: Česká politika, Ženy v labyrintu mužů?, vydalo Fórum 50% 2006, ISBN 80-239-7438-6, str. 17

¹⁸⁵ tamtéž

¹⁸⁶ <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>, naposledy navštíveno 16.8.2012, 16:40hod.

kvótu. V průběhu několika let se připojila i Sociálnědemokratická strana a Strana levice. Ovšem nadále jsou zde i strany, které si v této problematice udržují pouze formu doporučení či zachovávají svá pravidla bez určení kvót.

Finsko je jedinou zemí ve Skandinávii, která klade důraz na jiné kvóty než ty, jež se vztahují k vnitrostranickým principům nebo kandidátním listinám. V roce 1995 byl zde reformován Finský zákon z roku 1987 o rovnosti, kde byly formulovány pravidla, které se týkaly rovných pozic. Nový zákon již obsahuje §4, kde je stanoveno, že veřejné orgány, které jsou nepřímo volené, musí být tvořené alespoň 40% podílem mužů i žen. Tento zákon byl prosazen intenzivní iniciativou členek parlamentu. Finský parlament se vyznačuje vysokým podílem žen. V současné době v něm zasedá 85 žen z celkového počtu 200 poslanců, což tvoří 42,5%¹⁸⁷.¹⁸⁸

V roce 1978 byl v **norském parlamentu** schválen tzv. Zákon rovného postavení, jehož cílem bylo zajistit ženám rovný přístup ke vzdělání a zaměstnání. V této zemi je všemi významnými parlamentními stranami uplatňován systém stranických kvót pro kandidátní listiny. Socialistická levicová strana tento systém využívá již od roku 1975, a to v podobě 40% kvóty jak pro muže tak i ženy a doporučuje žipový systém na kandidátních listinách. Strana práce, Strana středu i Křesťanská lidová strana používá taktéž 40% hranici pro obě pohlaví. Výjimkou je Progresivní strana, která se doposud brání zavedení kvót.¹⁸⁹ V norském parlamentu v současné době zasedá 67 žen z celkového počtu 169 poslanců, tedy 39,6% žen¹⁹⁰.¹⁹¹

V **Dánsku** v roce 1977 zavedla Socialistická lidová strana jako první vnitrostranickou kvótu s 40% hranicí. V roce 1983 byla tato kvóta uplatněna i na kandidátní listiny do Evropského parlamentu a o pět let později se rozhodla uplatňovat i kvóty pro kandidátní listiny do parlamentu a lokálních zastupitelstvech. V roce 1990 však byly zrušeny kvóty pro kandidátní listiny a v roce 1996 byla zrušena i vnitrostranická 40% kvóta. Stejně tak i další Sociálně demokratická strana přistoupila v roce 1983 na stranické kvóty s 40% hranicí a v roce 1988 uplatnila taktéž 40% kvótu na kandidátní listiny pro obě pohlaví a ve stejném roce jako

¹⁸⁷ <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>, naposledy navštíveno 16.8.2012, 17:23hod.

¹⁸⁸ Rakušanová P.: Česká politika, Ženy v labyrintu mužů?, vydalo Fórum 50% 2006, ISBN 80-239-7438-6, str. 18

¹⁸⁹ Linek I., Mrklas L., Seidlová A., Sokol P.: Volby do poslanecké sněmovny 2002, vydal SÚAV ČR Praha 2003, ISBN 80-7330-021-4

¹⁹⁰ <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>, naposledy navštíveno 16.8.2012, 17:36hod.

¹⁹¹ Rakušanová P.: Česká politika, Ženy v labyrintu mužů?, vydalo Fórum 50% 2006, ISBN 80-239-7438-6, str. 19

Socialistická lidová strana kvóty zrušila. V dnešním Dánsku je v parlamentu 70 žen (39,1%) z celkového počtu 179 poslanců.¹⁹²

Na výše uvedených jednotlivých příkladech zemí Skandinávie je možné vyzorovat variabilitu velice vstřícných přístupů vůči uplatnění kvót v oblasti politiky a jejich aplikace. V některých z těchto zemí (Švédsko a Norsko) jsou kvóty (vnitrostranické) pestře uplatňovány do dnešní doby, jiné již od tohoto systému upustily. V porovnání s ostatními zeměmi je takto vysoké zastoupení žen v rozhodovacích funkcích ve skandinávských zemích dáno celkovou vyspělostí společnosti, politickou kulturou a obecně velké schopnosti žen prosazovat svá práva. Tyto země dosáhly výrazného zastoupení žen v politice a veřejném životě díky cílenému **uplatňování metody "bottom - up"** (vyvíjení aktivity "zezdola").

Bývalá předsedkyně švédského parlamentu **Brigitta Dahl** tento přístup vysvětluje a zároveň obhajuje: „*Není možné řešit problém nízkého zastoupení žen jen zavedením kvót. Jak politické strany, vzdělávací systém, nevládní organizace, tak i odbory a církve – všichni tito aktéři na sebe musí vzít díl zodpovědnosti a uvnitř svých organizací prosazovat účast žen. Tyto změny se však nedají udělat přes noc...*“¹⁹³

6.2 Ženy v Národní radě Slovenské republiky

Slovenská republika, která má jednokomorový parlament, je členem Meziplanetární unie, z jejíchž dostupných údajů vyplývá, že reprezentace žen v rozhodovacích funkcích je na nižší úrovni, nežli reprezentace žen v České republice. Slovenská republika zaujímá 77. místo¹⁹⁴ v celosvětové klasifikaci a dle posledních výsledků voleb do Národní rady konaných v březnu 2012 bylo zvoleno z celkového počtu 150 poslanců jen 26 žen, což je 17,3%. Nutno podotknout, že v Národní radě působí hned tři ženy na funkci místopředsedkyň¹⁹⁵. V Evropském parlamentu, jehož procentuální podíl v zastoupení žen je na hranici 35,2%, jsou na tom zástupkyně za Slovenskou republiku výrazně procentuálně lépe (38,5%), přestože počet poslankyň České republiky a Slovenské republiky je téměř vyrovnaný. Slovensko má v Europarlamentu 5 žen

¹⁹² Rakušanová P.: Česká politika, Ženy v labyrintu mužů?, vydalo Fórum 50% 2006, ISBN 80-239-7438-6, str. 20

¹⁹³ Dahlerup, D.: Using Quota's to increase Women's Political Representation. In: Women in Parliament, IDEA, Stockholm 2002, str. 2

¹⁹⁴ <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>, naposledy navštíveno 18.8.2012, 14:32hod.

¹⁹⁵ Laššáková Jana a Zmajkovičová Renáta ze strany SMĚR – sociálna demokracia a Jurinová Erika ze strany Obyčajní ľudia o nezávislé osobnosti, dostupné na <http://www.nrsr.sk>, naposledy navštíveno 18.8.2012, 15:02hod.

z celkového počtu 13 a Česká republika z celkového počtu 22 poslanců, 4 ženy (18,2%).¹⁹⁶ Na Slovensku využívá pozitivních akcí v podobě zavedení dobrovolných kvót Lidová strana – Hnutí za demokratické Slovensko, jejímž cílem je paritní zastoupení (tabulka č.12).

Tabulka č.: 12 **Strana uplatňující dobrovolné kvóty**

Strana	Kvótní systém
Lidová strana - Hnutí za demokratické Slovensko (HZDS)	HZDS upřednostňuje paritní zastoupení

Zdroj: www.quotaproject.org

6.3. Ženy v německém parlamentu

Ve Spolkové republice Německo je jednokomorový parlament *Německý spolkový sněm (Deutscher Bundestag)* sídlící v Berlíně. Je volen přímou volbou a v jeho čele stojí předseda Spolkového sněmu, kterého volí poslanci. Z hlediska politického systému Německa je Bundestag jediným spolkovým ústavním orgánem, který má bezprostřední demokratickou legitimitu. Jako ústavní orgán vytváří legislativu, schvaluje mezinárodní smlouvy, vykonává parlamentní kontrolu vlády a exekutivy. Poslanci dále rozhodují o rozpočtu a kontrolují nasazení Bundeswehru v zahraničních misích. Důležitým úkolem Spolkového sněmu je volba kancléře či kancléřsky.¹⁹⁷

V německé Ústavě je ustanovena jak rovnoprávnost všech občanů, tak boj proti diskriminaci. Ve volebním zákoně ovšem chybí paragraf určující politickým stranám, aby na kandidátních listinách bylo určité procento zastoupení žen. Povinnost ze zákona tedy chybí, pak je ovšem na jednotlivých politických stranách, aby ve svých stanovách určily zda budou mít ženy v rámci stran nějakou vlastní strukturu nebo ženské fórum. Například Německá křesťanská unie (CDU) se ve svých stanovách věnuje rovnosti žen a mužů a výslovně říká: „*že strana je povinna prosazovat ve všech místních i národních orgánech formální i faktickou rovnost mezi muži a ženami.*“¹⁹⁸ Tato strana má také velmi silnou ženskou frakci *Frauen union*, která vydává různá

¹⁹⁶ <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>, naposledy navštíveno 18.8.2012, 14:32hod.

¹⁹⁷ <http://www.bundestag.de/>, naposledy navštíveno 19.8.2012, 08:03hod.

¹⁹⁸ dostupné na www.cdu.de, naposledy navštíveno 18.8.2012, 16:21hod.

stanoviska týkající se žen¹⁹⁹. Zároveň také lobbuje za pozice žen nejen v rámci své strany, ale v politice obecně. I díky této frakci se stala Angela Merkel první kancléřkou v Německu.²⁰⁰

Některé politické strany v Německu uplatňují systém dobrovolných kvót (viz tabulka č.13). Sociálně demokratická strana (SPD) zavedla systém kvót v roce 1988, jejímž cílem bylo dosáhnout do roku 1990 25% hranici zastoupení žen, 33% do roku 1994 a 40% do roku 1998. Podle 40 % pravidla, je nutné, aby byl uplatňován *zipový systém* s možností rozdělení každého pátého místa mezi obě pohlaví. Levicové straně jejich stanovy určují, že alespoň polovina členů při volbě do výborů, delegací apod. by měly být ženy. Pokud to není možné, vyhrazené místo ženám zůstává prázdné do doplňujících voleb²⁰¹.

Tabulka č.: 13 **Politické strany uplatňující dobrovolné kvóty**

Strana	Kvótní systém
Sociálně demokratická strana Německa (SPD)	Dle stanov nejméně 40% zastoupení z každého pohlaví v radách a kandidátních listinách
Levicová strana	Dle stranických stanov jsou na kandidátních listinách jsou první dvě místa rezervovány pro ženy a pak každé druhé další místo.
Alliance 90/Zelení	50%kvóta pro ženy na stranických seznamech, kvótní systém zaveden v roce 1986
Křesťanské a demokratické unie (CDU)	CDU by měla být na svých kandidátních listinách i ve stranických funkcích zastoupena nejméně 1/3 žen. Pokud tato kvóta není splněna, dle stanov strany se vnitřní volby opakují

Zdroj: www.quotaproject.org

Německo je dle celosvětové klasifikace po volbách konaných v říjnu 2009 na 21. místě s 32,9%. Z celkového počtu 620 poslanců usedá do poslaneckých křesel 204 žen v dolní komoře a 19 žen z celkového počtu 69 horní komory. V Evropském parlamentu má Německo celkem 99 europoslanců z nich je 37 žen (37,4%)²⁰².

¹⁹⁹ např. o platových rozdílech, reprodukčních právech apod.

²⁰⁰ Více žen do politiky? Samozřejmě! Ale jak?, vydalo Fórum 50%, dostupné na WWW http://padesatprocent.cz/docs/FORUM50p_vice_zen_do_politiky.pdf, naposledy navštíveno 18.8.2012, 14:44hod.

²⁰¹ Stanovy Die Linke dostupné na WWW <http://www.die-linke.de/partei/dokumente/bundessatzungderparteiidielinke/>, naposledy navštíveno 23.8.2012, 06:53hod.

²⁰² <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>, naposledy navštíveno 18.8.2012, 14:32hod.

6.4 Ženy v parlamentu Velké Británie

Do roku 1832 mělo ve Velké Británii právo hlasovat pouze 20% dospělých mužů a voleni mohli být také jen muži. Vývoj reprezentace žen v politice začal až ve 20. století, kdy v roce 1918 ženy starší třiceti let získaly volební právo a zároveň také mohly kandidovat a mohly být zvolené do britského parlamentu. Ve všeobecných volbách do poslanecké sněmovny v prosinci 1918 byla jako první žena zvolená polská hraběnka *Constance Markievicz* (*04.2.1868 - †15.7.1927), nicméně do poslaneckého křesla nikdy neusedla a v doplňujících volbách, které se konaly o rok později, ji nahradila *Nancy Astor*. První žena do Sněmovny lordů byla jmenována až v roce 1958. Přesto, že v roce 1928 byl vydán zákon, který přiznal ženám stejná hlasovací práva jako mužům, bylo ve všeobecných volbách v roce 1929 zvoleno do parlamentu pouze 16 poslankyň.²⁰³ Po dlouhá léta byl do parlamentu volen velmi nízký počet žen, hranice se pohybovala mezi 1-6%.²⁰⁴ Volební systém ve Velké Británii je genderově neutrální, ale z praktických zkušeností vyplývá upřednostňování mužů. Hlavní impuls ke změně přišel od zástupkyň Labour Party – strany, která je nejvíce spojována s feminismem. Napomohly ustanovit komisi pro rovné příležitosti podporovanou vládou, uzákonění práva na rovnoprávnost žen, v roce 1975 schválit zákon proti diskriminaci. Ženy také využily své přítomnosti v parlamentu a změnily zákon, který vedl ke zjednodušení vstupu ženám do politiky. Zákon umožnil politickým stranám zavést dobrovolně pozitivní akce vedoucí ke snížení nerovného postavení v zastoupení mužů a žen. Fakt, že tento zákon je na určitou dobu a jeho platnost vyprší koncem roku 2015, způsobil, že ho muži lépe přijali. V Británii využívá systém dobrovolných kvót například strana Liberální demokraté či Labour Party (viz tabulka č. 14). V roce 1979 pak byla jako první žena zvolena předsedkyní vlády **Margaret Thatcherová**, která není nakloněna pozitivním akcím, které napomáhají ženám v jejich politické kariéře. Mezi hlavní překážky nízkého zastoupení žen v britském parlamentu je fakt, že názory politiků na účast žen v politice nejsou příznivé ženám, je zde vybudovaná převaha mužů, pokračující diskriminace, výběrové mechanismy volebních obvodů, odstrašující pracovní doba, muži v tzv. bezpečných křeslech nebo ti, kteří čekají na bezpečná křesla a také to, že ne všechny strany podporují pozitivní akce nebo využití práv. Zvrat nastal až v roce 1997, kdy bylo do parlamentu zvoleno 120 žen, což představuje 19,8%.²⁰⁵

²⁰³ <http://www.parliament.uk/education/online-resources/parliament-explained/women-in-politics/>, naposledy navštíveno 16.8.2012, 02: 37h.

²⁰⁴ Veicht Janet: Nebojme se kvót! Podpora vstupu žen do politiky: možnosti uplatnění pozitivních nástrojů, vydalo Fórum 50% 2008, ISBN 978-80-254-1219-0, str. 26

²⁰⁵ Veicht Janet: Nebojme se kvót! Podpora vstupu žen do politiky: možnosti uplatnění pozitivních nástrojů, vydalo Fórum 50%

V dnešním parlamentu zastávají ženy téměř čtvrtinu v poslanecké sněmovně a Sněmovnu lordů tvoří asi pětina žen z celkového počtu členů. Ve všeobecných volbách do poslanecké sněmovny, které se konaly v květnu 2010 bylo zvoleno 145 žen z celkového počtu 650, což představuje 22,3%²⁰⁶. Ve Sněmovně lordů dnes usedá 181 žen z 827, tedy 21,9%²⁰⁷. Velká Británie se tak řadí na 56. místo dle údajů Meziplanetární unie v celosvětové klasifikaci. Česká republika je na 58. místě s 22% v Poslanecké sněmovně a s 18,5% v Senátu²⁰⁸.

Tabulka č.: 14 **Politické strany uplatňující dobrovolné kvóty**

Strana	Kvótní systém
Liberální demokraté	Strana přijala v roce 2001 40 % cíl kandidátek, pro volby do Evropského parlamentu zavedla "zipový systém " na svých kandidátních listinách
Labour Party	Členové strany mají dva hlasy - jeden pro ženy a jeden pro muže. Muž a žena s největším počtem hlasů je zvolen.

Zdroj: www.quotaproject.org

6.5 Shrnutí

V této kapitole jsem se snažila popsat a zhodnotit zastoupení žen ve vybraných zemích a můžeme konstatovat, že podíl žen v rozhodovacích funkcích je nejvyšší ve Skandinávských zemích. V Evropském parlamentu má největší procentuální zastoupení žen Finsko (61,5%), následuje Švédsko (55,6%) a za ním je Dánsko (46,2%) (viz tabulka č. 15). I ve světové klasifikaci mají ženy ze severovýchodních zemí velmi vysoké procento na podílu žen v politickém životě a řadí se tak do popředí v mezinárodním zastoupení žen v parlamentech (viz tabulka č. 16). Důvodem toho, proč je v těchto zemích tak vysoký podíl žen ve veřejném životě, je nejen zavedení pozitivních akcí, tedy kvót, ale zejména díky cílenému vyvíjení aktivity „zezdola“ a celkově vyspělé společnosti.

2008, ISBN 978-80-254-1219-0, str. 26

²⁰⁶ <http://www.parliament.uk/education/online-resources/parliament-explained/women-in-politics/>, naposledy navštíveno 16.8.2012, 02: 37h.

²⁰⁷ <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>, naposledy navštíveno 16.8.2012, 03:05h.

²⁰⁸ tamtéž

Slovensko je v zastoupení žen v politice na tom ve srovnání s naší republikou lépe v Evropském parlamentu, kde europoslankyně tvoří 38,5% podíl. Ve světové klasifikaci zaostávají a jsou tak na 77. místě dle údajů Meziplanetární unie. Česká republika je na 58. místě. I na Slovensku je využívám systém dobrovolných kvót, který zavedla strana HZDS.

Německé parlamentní strany také uplatňují pozitivní opatření vedoucí ke zvýšení participace žen, a jak v Evropském parlamentu (37,4%), tak ve světové klasifikaci (21. místo v pořadí) si německé poslankyně vedou o poznání lépe, nežli naše zástupkyně.

Poslední hodnocenou zemí je Velká Británie. Přesto, že má tato země odmítavý postoj k pozitivním akcím, můžeme říci, že zastoupení britských žen v Evropském parlamentu (33,3%), se blíží jeho průměrnému zastoupení všech žen (35,2%). Horší procentuální zastoupení mají ve světové klasifikaci (22,3%) a řadí se tak na 56. místo na světě. Česká republika je ve srovnání s těmito hodnocenými zeměmi v zastoupení žen na půdě Evropského parlamentu s 18,2% na zadních pozicích a dle dostupných údajů z Meziplanetární unie je sice před Slovenskou republikou na 56. místě ovšem procentuální zastoupení žen je vyšší o 2%, než celosvětový průměr (20%).²⁰⁹

Tabulka č.: 15 **Zastoupení žen z vybraných zemí v Evropském parlamentu**

ZASTOUPENÍ VYBRANÝCH ZEMÍ V EVROPSKÉM PARLAMENTU				
Stát	Celkový počet křesel	Z toho ženy	%	
Finsko	13	8	61,5%	
Švédsko	18	10	55,6%	
Dánsko	13	6	46,2%	
Slovensko	13	5	38,5%	
Německo	99	37	37,4%	
Spojené království	72	24	33,3%	
Česká republika	22	4	18,2%	

Zdroj: www.ipu.org

²⁰⁹ Aktuální informace k 30.6.2012 dostupné na WWW <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>, naposledy navštíveno 24.8.2012, 15:15hod.

Tabulka č.: 16 **Zastoupení žen z vybraných zemí v celosvětové klasifikaci**

Pořadí ve světě	Stát	Poslanecká sněmovna či jednokomorový parlament			
		Volby konané v	Celkový počet křesel	Z toho ženy	%
4	Švédsko	9/ 2010	349	156	44,7%
6	Finsko	4/ 2011	200	85	42,5%
11	Norsko	9/2009	169	67	39,6%
13	Dánsko	9/ 2011	179	70	39,1%
21	Německo	9/ 2009	620	204	32,9%
56	Spojené království	5/2010	650	145	22,3%
58	Česká republika	5/2010	200	44	22,0%
77	Slovensko	3/2012	150	26	17,3%

Zdroj: www.ipu.org/wmn-e/classif.htm

7. ZÁVĚR

V úvodu této práce jsem si položila několik otázek, které se týkaly zastoupení žen ve vrcholné politice a mým cílem a záměrem bylo na ně, nebo alespoň na některé z nich, najít odpověď. Žijeme v moderní, demokratické společnosti, kde rovnoprávnost mužů a žen je dána legislativou a politická činnost je oblast, kde by tato skutečnost neměla být opomíjena. Vzhledem k poměrně nízkému zastoupení žen nejen v parlamentní politice, ale i v jiných zastupitelských orgánech můžeme konstatovat, že zde existuje rozpor mezi formálním principem rovnosti mužů a žen, který je zakotven v Ústavě a politickou realitou. V souladu s cílem a záměrem této práce a za pomoci analýzy dostupných dat a dokumentů a širokého spektra odborné literatury, jsem zmapovala současný stav participace žen a jejich zapojení do politické činnosti v České republice, důležité faktory a bariéry, které ženám brání ve větším podílu na moci. Zjištěné poznatky jsem poté porovnávala s několika vybranými zeměmi.

Nízký podíl reprezentace žen v parlamentu, ale i v samotných politických stranách je celoevropským i celosvětovým problémem. Česká republika se vyznačuje nízkým podílem žen v parlamentu (22%). To však neznamená, že by byla v hodnocení postavení žen v politice umístěna mezi nejhůře klasifikovanými státy. Dle údajů Meziplanetární unie je zařazena na 58. místě v celosvětové klasifikaci. Důležitým faktorem je, s jakými hodnotami se zastoupení žen v politických funkcích porovnává. Pokud srovnáme nízký podíl českých žen s populačním podílem žen, pak jsou ženy značně podreprezentovány, neboť ženy tvoří polovinu lidstva. Srovnáme-li zastoupení našich žen v politice s údaji západoevropských států, je zastoupení žen v české politice stále nižší. Opak je v případě porovnání dostupných údajů s údaji politicky činných žen v ostatních postkomunistických zemích, kde je zastoupení žen v českém parlamentu přibližně stejný nebo vyšší.

Důvody nízkého počtu žen v rozhodovacích funkcích jsou různé. Především při prosazování se ve vrcholné politice, se ženy v České republice potýkají s mnoha překážkami, které je nutné překonat, aby byly v politice úspěšné. Jedná se zejména o institucionální bariéry - prostupnost volebního systému; způsob výběru kandidátů v jednotlivých politických stranách. Jak ukázaly výzkumy (Norris, 2004; Saxonberg, 2004), volební systém poměrného zastoupení je pro české ženy příznivější. Interakce volebního systému, výběru kandidátů a počtu stran získávající

mandáty, teprve pak ovlivňuje počet žen, které se dělí o moc s muži. Dále jsou to individuální bariéry - přetrvávající patriarchální model rodiny, který představuje tradiční rozdělení genderových rolí; odlišná hodnocení mužů a žen, které spočívá v tom, že v politice panují rozdílná měřítka pro muže a pro ženy. Pro ženy - političky je velice obtížné být respektována svými kolegy - politiky a prosadit svůj názor v „mužském světě“, bývá nadlidským úkolem; odlišné pojetí moci, což znamená, že pro ženy není příliš důležitá funkce a postavení a svou roli naopak vnímají jako veřejnou službu, zatímco genderová diferenciací je patrná v rozdělení resortů, kde muži jsou obsazováni spíše do silových resortů a ženy do slabších. V neposlední řadě jsou to i společenské bariéry, které byly identifikovány na základě postojů české veřejnosti, v nichž byly zaznamenány rozdíly ve smýšlení mužů a žen k participaci žen v politických funkcích. Obecně ale naše společnost považuje zastoupení žen v politice za nutné a užitečné.

Evropská unie a OSN dlouhodobě usiluje o zvýšení počtu žen v politice. Nízké zastoupení žen v politických funkcích, lze řešit různými strategiemi genderové rovnosti. Největší význam z nich mají pozitivní akce, které usilují o zahájení a pokračování procesu směřující k dosažení rovných příležitostí za cenu dočasného narušení rovných práv. Rovná práva se tak dostávají do pozadí a upřednostňuje se princip rovných příležitostí. Mezi nejznámější strategie pozitivních akcí řadíme genderové kvóty, z nichž jsou za nejefektivnější považovány kvóty neformální. Jednotlivé politické strany je zavádějí pro své mechanismy výběru kandidátů a sestavování kandidátních listin. Kvótní systémy jsou uplatňovány v zemích po celém světě a je zcela zřejmé, že zastoupení žen v politickém životě je procentuálně vyšší v zemích, kde jsou kvóty zavedeny, než tam, kde zavedeny nejsou. Zatímco v celosvětovém měřítku přibývá stále více zemí, které zavádějí pozitivní opatření, v České republice jsou kvóty politickými stranami využívány jen ojediněle. Z principu jsou kvóty v některých zemích pouze dočasným opatřením, poněvadž v okamžiku, kdy jsou odstraněny překážky, které brání vstupu žen do politického života, ztrácí své opodstatnění. Dočasnost předpokládá i ve svých člancích CEDAW. Evropská unie tyto pozitivní akce sice nenařizuje, ale doporučuje jejich užití.

Jak ukazují výzkumy, největší překážkou, která brání ženám v přístupu k moci, jsou samotné politické strany. V první řadě aktivita na podporu účasti žen v politice je velmi důležitá a měla by přicházet právě od samotných politických stran. Je mnoho metod, které směřují k většímu zastoupení žen v politice, především přihlášení se k problematice rovných příležitostí a vyrovnanému počtu mužů a žen jako ke svému programovému cíli. Provedená analýza stanov

parlamentních stran však ukázala, že se k principu vyrovnaného počtu obou pohlaví v politice strany nezavazují nebo své závazky, které vyplývají ze stanov, plní s obtížemi. Sankce za nesplnění závazků zde nehrozí, jelikož nejsou zakotveny ve stranických stanovách. Pro zvýšení počtu žen je neméně důležité, aby se strany cíleně zaměřovaly na vyhledávání ženských talentů a vytvořily vhodné podmínky pro ženy – matky, neboť ženy jsou stále společností vnímány jako pečovatelky o rodinu a děti a pokud se chce žena - matka věnovat politické činnosti, musí se často přizpůsobovat mužské politice. Pro zvýšení počtu a zlepšení postavení žen v politice je také důležité nejen to, aby byly ženy zviditelňovány, poněvadž v předvolebních kampaních je pozornost soustředěna spíše na muže obhajující své posty, ale musí být zejména vybrané jako vhodné kandidátky na politické funkce. Podstatnou podmínkou účasti žen ve vrcholné politice je nejvýhodnější umístění na kandidátních listinách. Jelikož o sestavení kandidátních listin rozhodují politické stany v jejichž vedení jsou převážně muži, bývá to pro ženy velmi obtížné. Některé politické strany, především levicové, si však plně uvědomují nedostatek žen ve straně jako takové i v jejich vedoucích funkcích. Jedním z řešení je vytvoření ženské frakce v rámci struktury strany či zavedení vnitrostranických kvót, které se ve světě ukázaly jako nejúčinnější pozitivní akce pro zvýšení počtu žen na politické scéně.

Domnívám se, že nízké zastoupení žen v politice na nejvyšší úrovni úzce souvisí se statutem žen a je důsledkem jejich skupinového znevýhodnění, neboť status žen je výrazně nižší než status mužů a ženy jsou chápány jako skupina, nikoli jako jedinci. A v rámci současných trendů společnosti, kterými jsou globalizace, modernizace či demokracie, je důležité, aby ženy nebyly diskriminovány a měly stejnou šanci na prosazení se ve vrcholné politice jako muži. Pro ženy je velmi těžké dosáhnout stejných, ne-li výhodnějších pozic v parlamentní politice, jako muži, poněvadž politika je stále považována za mužskou a pokud se to ženě podaří, bývá většinou velmi úspěšná. Myslím si, že nízký počet žen v politice obecně není možné řešit jen zaváděním pozitivních akcí. Impuls musí přicházet především od žen samotných, chtějí-li být úspěšnými v politice a je na politických stranách, zda je podpoří a umožní jim vstup do vrcholné politiky.

Resume:

The work is focused on the pan-European and global issue of low representation of women in top politics. By analyzing available data and documents, and a wide range of literature, I have mapped the current state of women's participation and their involvement in political activities in the Czech Republic. Also describe the important factors and barriers that women face in higher share of power. Learned I then compared with a few selected countries. When processing the topic I used mainly the method of study and analysis of available sources and documents and secondary analysis of data retrieved research papers and statistical data.

From the findings I came to the following conclusion:

Czech Republic has a low proportion of women in parliament (22%). This does not mean that it would be in the evaluation of the status of women in politics placed classified among the worst states. According to the data Interplanetary Union is ranked at the 58th place in the world classification.

The reasons for the low number of women in decision-making positions are different. Especially in promoting the ultimate in politics, women in the Czech Republic face a number of obstacles that must be overcome to be successful in politics. In particular, the institutional barriers - Permeability of the electoral system, the method of selecting candidates for various political parties. Furthermore, this individual barriers - persisting patriarchal family model, which represents the traditional division of gender roles; different evaluation of men and women, different conceptions of power. Finally, there are also social barriers that were identified on the basis of the positions of the Czech public, in which differences were observed in the mindset of men and women to the participation of women in political positions.

The low representation of women in political office, can be solved by different strategies of gender equality. The greatest significance of them are positive actions that seek to initiate and continue the process towards the achievement of equal opportunities for the cost of a temporary disturbance of equal rights. Among the best known strategies of positive actions we classify gender quotas, from which they are regarded as the most effective informal quotas. Quota systems are applied in countries around the world and it is quite clear that the representation of women in political life is a percentage higher in countries where quotas are in place, than where

they are introduced. While globally there are more and more countries introduce positive measures in the Czech Republic, political parties, quotas are used only sporadically. The European Union, these positive actions, while not required, but recommended their use.

The biggest obstacle that prevents women's access to power, the political parties themselves. First of all activity to support the participation of women in politics is very important and should come just from their own political parties. There are many methods that lead to greater representation of women in politics, especially subscribing to the issue of equal opportunities and a balanced number of men and women as to their programmatic goals. To increase the number of women is equally important that the parties have specifically focused on female talent search and create appropriate conditions for the women - mothers. To increase the number and improve the position of women in politics is also important not only that women were made visible, but must be particularly selected as suitable candidates for political office. An essential prerequisite for participation of women in politics is the top most position on the ballots. Since the compilation of the lists of candidates of political decisions in tents whose lines are mostly men, for women it is very difficult. Some political parties, particularly leftist, he was fully aware of the lack of women in the party as a whole and in its leadership positions. One solution is to create a female faction within the party structure or introduction of intra quotas that have been shown around the world as the most positive action to increase the number of women in the political arena.

I think that the low representation of women in politics at the highest level is closely related to the status of women and is the result of group disadvantage as the status of women is significantly lower than the status of men and women are perceived as a group, not as individuals. And in the current trends of society which is globalization, modernization and democracy, it is important that women are not discriminated against and have the same chance to assert themselves in top politics as men. For women it is very difficult to achieve the same or more favorable positions in parliamentary politics, as men, because politics is still seen as a male and female if it succeeds, it is usually very successful. I think that the low number of women in politics in general can not be solved just introducing positive action. Impetus must come from women themselves, especially if they want to be successful in politics and the political parties that support them and allow them access to high politics.

Seznam použité literatury:

- Bártová E., Bauerová J.: Proměny ženy v rodině, práci a ve veřejném životě, Praha: Svoboda 1987
- Brokl L., Mansfeldová Z., Kroupa A.: Poslanci prvního českého parlamentu (1992-1996), vydalo SÚ AV ČR Praha 1998
- Brtníková M.: Žena a její svět, Praha, Horizont 1985
- Brunclík M., Havlík V., Pinková A.: Skandinávie, Proměny politiky v severských zemích, vydalo Wolters Kluwer ČR 2011, ISBN 978-80-7357-703-2
- Císař O.: Politický aktivismus v České republice, vydalo Centrum pro studium demokracie a kultury 2008, ISBN 978-80-7325-168-0
- Čapek V. a kol.: Dějepis pro 1. ročník SOŠ, Stát. pedagog. nakladatelství, Praha 1984
- V. Čapek, J. Pátek.: Světové dějiny I., Dějiny lid. civilizací od pravěku do pol. 17. st., nakladatelství Fortuna, Praha 2003, ISBN 80-7168-850-9
- Dahlerup, D.: „Using Quota’s to Increase Women’s Political Representation”. In *Women in Parliament Beyond Numbers*. International IDEA, Stockholm 1998. Aktualizovaná verze článku dostupná z <http://www.quotaproject.org/aboutquotas.cfm>, naposledy navštíveno 17.8.2012
- Dahlerup, D.: Using Quota’s to increase Women’s Political Representation. In: *Women in Parliament*, IDEA, Stockholm 2002, str. 2
- Engels B.: Původ rodiny, soukromého vlastnictví a státu, Svoboda, vydavatelství knih, Praha 1950
- Ennenová E.: Ženy ve středověku, naklad. Argo, Praha 2001, ISBN 80-7203-369-7
- Faltová M., Zunt T.: Malý průvodce diskriminační problematikou, Vydal ICOS Český Krumlov 2008
- Fialová E., Spoustová I., Havelková B.: Diskriminace a právo, vydalo Gender Studies, o.p.s. 2007, ISBN 978-80-86520-20-9
- Foltysová M., Pavlík M., Simerská L.: Rozpočtování z hlediska rovnosti žen a mužů, Min. fin. a MPSV, Praha 2004
- Formánková L., Rytířová K.: Abc feminismu, vydalo NESEHNUTÍ 2004, ISBN 80-903228-3-2
- Hašková H., Křížková A., Linková M.: Mnohohlasem, vyjednávání ženských prostorů po roce 1989, SÚAV Praha 2006, ISBN 80-7330-101-6
- Havelková H.: Člověk a jeho práva I., Lidská práva, ženy a společnost, vydav. Evropské středisko UNESCO, Praha 1992, ISBN 80-901221-0-8

- Havelková H.: Lidská práva, ženy a společnost, Evropské středisko UNESCO pro výchovu k lidským právům, Praha 1992
- Havelková H.: Ženská práva jsou lidská práva, Nesehnutí Brno 2002
- Hendl Jan: Kvalitativní výzkum. Praha, Portál 2005, ISBN 80-7367-040-2
- Heywood A.: Politologie 3. vydání, vyd. a nakladatelství Aleš Čeněk 2007, ISBN 978-80-7380-115-1
- Kanter, R. M.: Men and Women of the Corporation. New York, Basic Books 1993
- Klíma M.: Volby a politické strany v moderních demokraciích, Praha 1998, ISBN 80-86031-13-6
- Kol. autorek, Publikace Gender a demokracie 1989-2009, vydalo Gender Studies, o.p.s. 2009, ISBN 80-86520-64-1
- Kotišová M.: Čekání na ženský samet, vydalo Fórum 50% 2006, ISBN 80-239-7387-8
- Lenderová M. a kol.: Eva nejen v ráji, nakladatelství Karolinum, Praha 2002
- Lewis H. Morgan.: Praveká společnost, naklad. Československé akademie věd, Praha 1954
- Linek I., Mrklas L., Seidlová A., Sokol P.: Volby do poslanecké sněmovny 2002, vydal SÚAV ČR Praha 2003, ISBN 80-7330-021-4
- Malínská J.: Do politiky prý žena nesmí – proč?, vydalo Libri Praha 2005, ISBN 80-7277-295-3
- Mansfeldová Z., Linek L.: Sociologické studie, Český parlament ve druhé dekádě demokratického vývoje, vydal SÚ AV ČR Praha 2009, ISBN
- Musilová D.: Z ženského pohledu 1918-1939, Nakladatelství Bohumír Němec – Veduta, České Budějovice 2007, ISBN: 978-80-86829-31-9
- Musilová M.: Vývoj politiky rovných příležitostí mužů a žen v ČR v kontextu Evropské integrace, vydalo SÚ AV ČR Praha 1999
- Nagl-Docekal H.: Feministická filozofie; výsledky, problémy, perspektivy, vydalo nakladatelství SLON, Praha 2007, ISBN 978-80-86429-68-7
- Neudorfllová L. Marie: České ženy 19. století, nakladatelství Janua, , Praha 7, ISBN 902622-2-8
- Norris P.: Women's Legislative Participation in Western Europe, Western European Politics 1985, roč. 8, č. 4, str. 90–101
- Norris P.: Electoral Engineering: Voting Rules and Political Behaviour. Cambridge: Cambridge University Press 2004
- Prorok V., Lisa A.: Politologie, vydavatelství Aleš Čeněk 2003, ISBN 80-86473-31-7
- Rakušanová P.: Česká politika, Ženy v labyrintu mužů?, vydalo Fórum 50% 2006, ISBN 80-239-7438-6,

- Rakušanová P.: Ženy v politice a postoje veřejnosti. Naše společnost, roč. 1, č. 1, vydal SÚAV ČR Praha 2003
- Renzetti C.M, Curran D.J.: Ženy, muži a společnost, UK v Praze, nakladatelství Karolinum 2003, ISBN 80-246-0525-2
- Rosůlek P. a kol., Politická filozofie, vydavatelství A. Čeněk 2007, ISBN 978-80-7380-080-2
- Saxonberg S.: The Czech republic before the new millennium : politics, parties and gender. New York: Columbia University Press 2003, East European monographs, ISBN 0-88033-485-1
- Sborník z konference, Nebojme se kvót, Podpora vstupu žen do politiky: možnosti uplatnění pozitivních nástrojů, vydalo Fórum 50% Praha 2008, ISBN 978-80-254-1219-0
- Strauss A., Corbinová J.: Základy kvalitativního výzkumu, Brno 1999, ISBN 80-85834-60-X
- Šušlíková L. a kol.: Vládní modely a koaliční chování ve vybraných systémech, vydal Institut politologických studií, Fakulta sociálních věd, UK v Praze 2009, ISBN 978-80-254-5857-0
- Tisková zpráva CVVM při SÚ AV ČR, Výzkum Naše společnost 2004, autorkou výzkumu – Rakušanová P.
- VAN DÜLMEN, Richard,: Kultura a každodenní život v raném novověku (16. - 18. století) I. Praha : Argo 1999, ISBN 80-7203-116-3
- Veicht Janet: Nebojme se kvót! Podpora vstupu žen do politiky: možnosti uplatnění pozitivních nástrojů, vydalo Fóru 50% 2008, ISBN 978-80-254-1219-0
- Vodáková A., Vodáková O.: Rod ženský. Kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme, Praha 2003, Sociologické nakadatelství SLON
- Více žen do politiky? Samozřejmě! Ale jak?, vydalo Fórum 50%, dostupné na WWW http://padesatprocent.cz/docs/FORUM50p_vice_zen_do_politiky.pdf,

Právní předpisy a dokumenty:

- Listina základních práv Evropské unie
- Zákon č. 634/1992 Sb., zákon o ochraně spotřebitele
- Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
- Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
- Zákon č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny
- Zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu ČR

Zákon č. 107/1999 Sb., o jednacím řádu senátu

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon)

Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW)

Stranické stanovы České strany sociálně demokratické.

Stranické stanovы Komunistické strany Čech a Moravy

Stranické stanovы Křesťanské a demokratické unie – Československé strany lidové

Stranické stanovы Občanské demokratické strany

Stranické stanovы Strany zelených

Stranické stanovы CDU

Stranické stanovы Die Linke

Stranické stanovы SPD

Stranické stanovы Liberálních demokratů

Stranické stanovы Labour Party

Všeobecná deklaráce lidských práv

Internetové zdroje:

<http://www.antika.avonet.cz>

<http://www.bundestag.de>

<http://www.cdu.de>

<http://www.cssd.cz>

<http://www.cvvm.cas.cz>

<http://www.czlobby.cz>

http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/gender_pojmy

<http://www.die-linke.de>

http://www.diputados.gov.ar/frames.jsp?mActivo=legislacion&p=http://www3.hcdn.gov.ar/folio-cgi-bin/om_isapi.dll?infobase=constra.nfo&softpage=browse_frame_pg42

<http://www.feminismus.cz/historie.shtml>

<http://gender.webnode.cz/products/diskriminace-na-zaklade-pohlavi/>

<http://www.gruene.de>

<http://www.genderstudies.cz>

<http://www.helcom.cz>

<http://www.idea.int>

<http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>

<http://www.kdu-csl.cz>

<http://www.kscm.cz>

<http://www.labour.org.uk>

<http://legal-dictionary.thefreedictionary.com>

<http://www.libdems.org.uk>

<http://www.mpsv.cz>

<http://www.nesehnuti.cz>

<http://www.nrsr.sk>

<http://www.ods.cz>

<http://www.padesatprocent.cz>

<http://www.parliament.uk/education/online-resources/parliament-explained/women-in-politics/>

<http://www.psp.cz>

<http://www.quotaproject.org/aboutquotas.cfm>

<http://www.spd.de>

<http://www.top09.cz>

<http://www.veciverejne.cz>

<http://www.vlada.cz>

<http://www.volby.cz>

<http://www.zeleni.cz>, <http://www.zenskaprava.ecn.cz>